

สัญญาเลขที่ RDC55E0009

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการชดวฒนธรรมกับการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์
เขมร กูย ลาว เยอ จังหวัดศรีสะเกษ ปี 2555

โดย

นายรุ่งวิจิต คำงาม

นางสาวเบญจมาภรณ์ แดนอินทร์

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการชดเชยวัฒนธรรมกับการพัฒนาภูมิทัศน์ ชุมชน กุญ ลาว เยอ จังหวัดศรีสะเกษปี2555 ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ1) ศึกษาการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ 2) ศึกษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนและวัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดศรีสะเกษ กับชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนกัมพูชา และ3) ศึกษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ

รายงานฉบับนี้เป็นรายงานผลการดำเนินงานของโครงการฯ โดยมีเนื้อหาทั้งหมด 5 บท คือ บทที่ 1 เป็นบทนำที่นำเสนอให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา โจทย์ และวัตถุประสงค์ ในการดำเนินโครงการ บทที่ 2 นำเสนอแนวคิดที่ใช้ในการดำเนินงานโครงการ บทที่ 3 นำเสนอวิธีการดำเนินโครงการ บทที่ 4 นำเสนอผลการดำเนินโครงการ และบทที่ 5 นำเสนอสรุปผลการดำเนินงานและทิศทางในการดำเนินงานโครงการปี 2556

การดำเนินงานโครงการในครั้งนี้สำเร็จเพราะการสนับสนุนจากบุคคลที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งทีมวิจัยชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน องค์กรท้องถิ่น และ องค์กรภาครัฐในพื้นที่ ที่ได้เข้าร่วมกระบวนการในการดำเนินการโครงการ รวมถึงผู้ประสานงาน ผู้ปฏิบัติงานของNode หรือศูนย์ประสานงานการวิจัยท้องถิ่นในพื้นที่ภาคอีสาน และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ที่ได้อำนวยความสะดวกและหนุนช่วยในการดำเนินการโครงการ รวมถึงบุคคลอีกหลายคนที่ไม่ได้กล่าวถึงที่ได้มีอุปการะ ต่อการดำเนินการครั้งนี้ คณะผู้ดำเนินงานขอขอบคุณเป็นอย่างสูง ณ โอกาสนี้

ด้วยจิตคารวะ

นายรุ่งวิจิต คำงาม

นางสาวเบญจมาภรณ์ แดนอินทร์

สารบัญ

	หน้า
สารบัญ	(1)
สารบัญภาพและตาราง	(3)
บทที่ 1 บทนำ	
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหานำการวิจัย	2
1.3 กรอบแนวคิดการดำเนินงาน	4
1.4 เป้าหมายการดำเนินงาน ปี 2555	4
1.5 คำถามวิจัย	4
1.6 วัตถุประสงค์	5
1.7 ขอบเขตการดำเนินงาน	5
1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2 การทบทวนเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ	7
2.1 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน	7
2.2 แนวคิดเรื่องชายแดน (borders) พรหมแดน (boundaries)	10
2.3 ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน (Association of South East Asian Nations: ASEAN)	13
2.4 แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์	29
บทที่ 3 วิธีการดำเนินโครงการ	30
3.1 การพัฒนาโครงการวิจัยโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่	30
3.2 การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในพื้นที่	32
บทที่ 4 ผลการดำเนินโครงการ	34
4.1 การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน	34
4.2 การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ	45
4.3 วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษ	61

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.4 วัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ	66
4.5 วัฒนธรรมร่วมชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษ	67
4.6 วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้างความมั่นคงของ ชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ	68
4.7 ชุดความรู้จากการดำเนินงานโครงการ	70
บทที่ 5 สรุปผลการดำเนินโครงการและทิศทางการดำเนินงานโครงการ ปี 2556	75
5.1 วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ	75
5.2 วัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษ	76
5.3 วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้างความมั่นคงของ ชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดน จังหวัดศรีสะเกษ	76
5.4 ทิศทางในการดำเนินงานโครงการปี 2556	77

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	พัฒนาจิตวิทยัจฉริยะชุมชนวัดบ้านโคกเพชร ตำบลโคกเพชร อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ	36
2	พัฒนาจิตวิทยัจฉริยะชุมชนบ้านสำโรงตาเจ็น ตำบลสำโรงตาเจ็น อำเภอขุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ	37
3	พัฒนาจิตวิทยัจฉริยะชุมชนบ้านพะวะ ตำบลสุขสวัสดิ์ อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ	39
4	พัฒนาจิตวิทยัจฉริยะชุมชนบ้านภูมิซรอล ตำบลเสาธงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ	40
5	พัฒนาจิตวิทยัจฉริยะบ้านน้ำตกห้วยจันทร์ ตำบลห้วยจันทร์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ	41
6	การพัฒนาจิตวิทยัจฉริยะพลังศรัทธาความเชื่อที่มีต่อหลวงปู่สรวงฯ ตำบลไพรพัฒนา อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ	42
7	การพัฒนาจิตวิทยัจฉริยะบ้านแซร์สะโบว์ ตำบลดงรัก อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ	44
8	ชาวบ้านระกาช่วยกันทำปุ๋ยอินทรีย์และลงแขกไถนา ด้วยแรงงานคนและควาย	46
9	เจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติฯ ลงพื้นที่พัฒนาจิตวิทยัจฉริยะร่วมกับชาวบ้านชำ-บ้านตาตา	47
10	พื้นที่การเรียนรู้การประกอบอาชีพการผลิตทางการเกษตร บ้านโคกใหญ่-โคกสามัคคีฯ	48
11	ปฏิบัติการทดลองการทอเที่ยวของชุมชนชาวภูบ้านกู่ ฯ	49
12	ทีมนักวิจัยท้องถิ่นบ้านร่งเป็นวิทยากรในการจัดกระบวนการ เรียนรู้ให้กับกลุ่มสมาชิก ธกส. อำเภอปรางค์กู่	50
13	การติดตามงานโครงการการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อการพึ่งตนเอง ด้านอาชีพและรายได้ทางการเกษตรของชุมชนบ้านป่าดู่ฯ	50
14	การติดตามงานโครงการรูปแบบการผลิตและจัดการผลผลิต ทางการเกษตรที่ปลอดภัยของชุมชนเพื่อนำไปสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจ พอเพียงบ้านป่าโมงฯ	51
15	การติดตามงานโครงการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการน้ำอุปโภค บริโภคโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดอนข่าฯ	52

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
16	การติดตามงานโครงการเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นเพื่อสร้างพลัง การพัฒนาชุมชนบ้านพรานใต้ตะวันตกฯ	52
17	การติดตามงานโครงการระบบการผลิตหอมแดงเพื่อการพึ่งตนเอง ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโนนสาย ตำบลบุสูง อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ	53
18	การติดตามงานโครงการศึกษาและพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหม ด้วยการย้อมสีธรรมชาติบ้านหนองเชียงทูนฯ	54
19	การติดตามงานโครงการแนวทางการปรับตัวชุมชนเยอในพื้นที่น้ำ ท่วมซ้ำซากบ้านเขวาช	54
20	แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ดำเนินการในพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษ ปี 2552- 2555	60
21	กรอบแนวคิดและทิศทางการดำเนินงานโครงการ ปี 2556	79

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดศรีสะเกษได้มีการดำเนินการสร้างกระบวนการติดตามส่งเสริม สนับสนุนชุมชนท้องถิ่นและองค์กร/หน่วยงานในพื้นที่โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) มาตั้งแต่ปี 2552 จนถึงปัจจุบัน เกิดโครงการวิจัยท้องถิ่นทั้งหมด จำนวน 13 โครงการ ในพื้นที่ 7 อำเภอ คือ อำเภอขุนหาญ อำเภอขุขันธ์ อำเภอภูสิงห์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภอไพรบึง อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอวังหิน เป็นชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร 4 พื้นที่ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์กูย 3 พื้นที่ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ลาว 4 พื้นที่ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เยอ 1 พื้นที่ และชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ผานกัณระหว่าง เขมร ลาว กูย 1 พื้นที่

กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการทำโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ มีนักวิจัยชุมชนและที่ปรึกษาโครงการวิจัยชุมชน จำนวน 205 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ครู พระสงฆ์ นิติกร สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน นักวิชาการเกษตร นักวิชาการวิจัยพืชสวนและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เข้ามาหนุนเสริมการดำเนินงานโครงการวิจัยของชุมชน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด การศึกษานอกโรงเรียน เทศบาลตำบล โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร วัฒนธรรมอำเภอ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานประมงอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ และสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น โครงการสื่อสารสุข เเคเบิลทีวี นิวเวฟ ศรีสะเกษ สถานีโทรทัศน์ Thai PBS หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และวิทยุชุมชน เป็นต้น

เนื้อหาการดำเนินงานโครงการฯ เป็นการใช้วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นศรีสะเกษเป็นหลักในการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนสังคมในพื้นที่ โดยมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การสร้างพื้นที่รูปธรรมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วย CBR ยุทธศาสตร์การสร้างพลังชุมชนท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น และยุทธศาสตร์การสื่อสารสาธารณะเพื่อการเผยแพร่ ซึ่งจากการดำเนินการโครงการฯ ที่ผ่านมาโครงการวิจัยของชุมชน ที่สามารถจัดกลุ่มประเด็นเนื้อหาโครงการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นศรีสะเกษ ได้ 3 กลุ่มประเด็น หลัก คือ

1) ประเด็นด้านเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น จำนวน 6 โครงการ คือ การจัดการหนี้สินของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย การฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน กระบวนการผลิตและออกแบบลายผ้าไหม การจัดการตลาดไม้ผลปลอดภัย การผลิตหอมแดงเพื่อการพึ่งตนเอง และการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อการพึ่งตนเอง

2) ประเด็นด้านสังคมวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น จำนวน 4 โครงการ คือ การจัดสวัสดิการชุมชน การสร้างครอบครัวอบอุ่น และกลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟูวัฒนธรรมชาติพันธุ์กวย

3) ประเด็นด้านทรัพยากรชุมชนท้องถิ่น จำนวน 3 โครงการ คือ การจัดการน้ำเพื่อการเกษตร การจัดการน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค และการจัดการน้ำท่วม

ผลการดำเนินงานโครงการฯ ตามประเด็นเนื้อหางานที่สัมพันธ์กับประเด็นปัญหาของชุมชนท้องถิ่น โดยมีกลุ่มคนหรือองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษโดยใช้นักวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับโครงการวิจัยของชุมชนในพื้นที่ทำให้เกิดผลที่ชัดเจนใน 3 เรื่อง คือ เกิดคนและกลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการพัฒนาท้องถิ่น เกิดชุดข้อมูล ความรู้ที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และเกิดพื้นที่รูปธรรมการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับพื้นที่อื่นๆ ได้ ซึ่งผลทั้ง 3 เรื่องดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถขับเคลื่อนและกำหนดทิศทางการพัฒนาของชุมชนตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสร้างสรรค์กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่นได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ได้เกิดเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษที่มีการก่อรูปกันขึ้นโดยมีคณะทำงานที่มาจากนักวิจัยโครงการวิจัยในพื้นที่ พื้นที่ละ 3 คนที่มีแนวทางในการพัฒนาให้เป็นเครือข่ายที่สามารถเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษร่วมกัน องค์ความรู้จากการดำเนินงานโครงการฯ ที่ผ่านมา มีชุดองค์ความรู้สำคัญ ดังนี้ คือชุดความรู้เรื่องเครื่องมือการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชุดความรู้เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่สามารถเป็นเครื่องมือใน สร้างคน สร้างความรู้ และสร้างรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน ชุดความรู้การใช้มิติทางวัฒนธรรมในการวิจัยและพัฒนา ชุดความรู้เรื่องสื่อกับการสร้างพลังชุมชนและสาธารณะ และชุดความรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงานสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ

1.2 ปัญหาการวิจัย

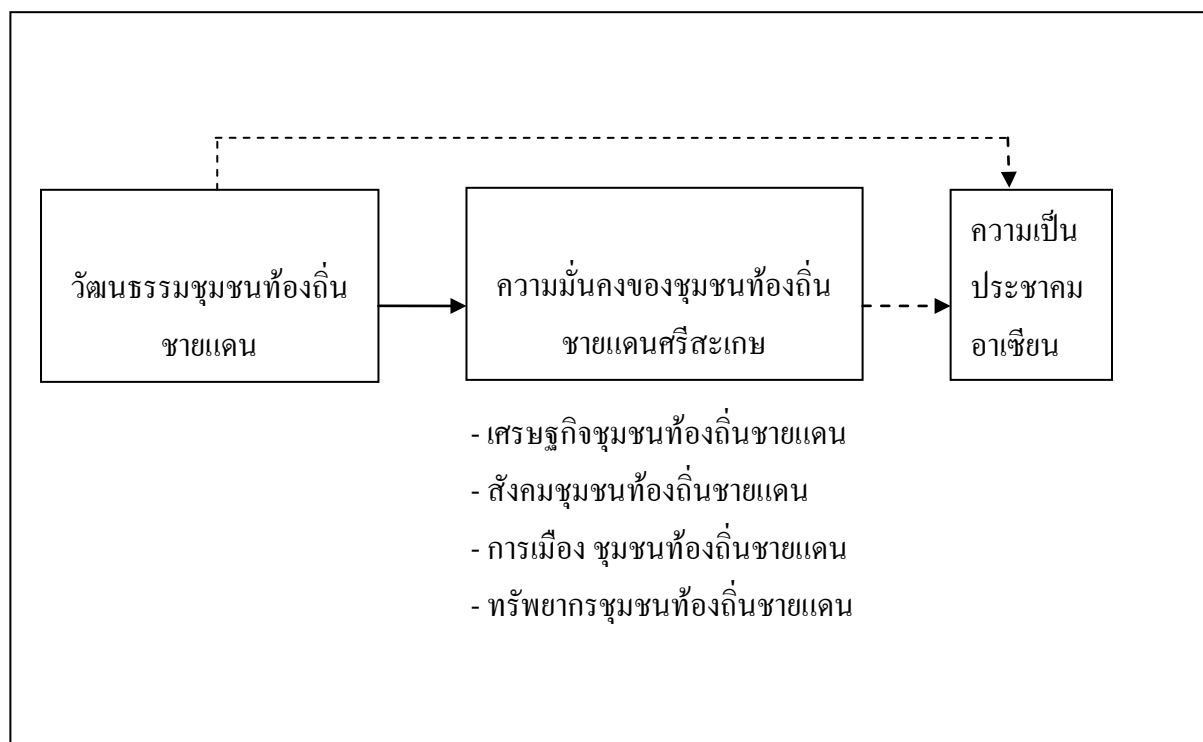
อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงาน ที่ผ่านมาถึงแม้ว่าจะสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยท้องถิ่นร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาได้แต่ก็สามารถแก้ปัญหาได้เป็นบางพื้นที่ที่มีการปฏิบัติการงานวิจัยท้องถิ่นซึ่งเป็นจำนวนน้อยเมื่อเทียบกับชุมชนในจังหวัดศรีสะเกษที่มีมากถึง 2,626 หมู่บ้าน และจังหวัดศรีสะเกษ มีพรมแดนติดต่อกับเขตประเทศกัมพูชา เป็นเมืองปราการ

หน้าด่านที่สำคัญ วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นศรีสะเกษจึงเป็นวัฒนธรรมพื้นที่ชายแดนเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นระหว่างทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติที่มีการพึ่งพาอาศัยกัน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจการเมืองและสังคมวัฒนธรรมโดยที่ระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นชายแดนเป็น ระบบเศรษฐกิจการผลิตที่คนสัมพันธ์กับทรัพยากร ระบบเศรษฐกิจการค้าที่คนสัมพันธ์คนและระบบเศรษฐกิจการแปรรูปที่คนสัมพันธ์กับความรู้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี ขณะเดียวกันก็มีความหลากหลายของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กวย ลาว และเยอ และในแต่ละชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ก็มีความหลากหลายสลับซับซ้อนของปัญหาซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีความอ่อนไหวต่อการเกิดกรณีพิพาทและมีความขัดแย้งสูงในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นและระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นเรื่องดินแดน แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ การค้าขาย แรงงานต่างด้าว ที่ส่งผลต่อพื้นที่ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ การเมืองและสังคมวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ซึ่งในการดำเนินการที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดในชุดความรู้ เรื่องวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน การศึกษาสืบค้นองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงของพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนจึงมีความจำเป็นโดยเฉพาะชุดความรู้ในประเด็นวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนศรีสะเกษ วัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นชายแดน วัฒนธรรมที่สร้างระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นชายแดนที่ดี วัฒนธรรมที่สร้างระบบการเมืองชุมชนท้องถิ่นชายแดนที่ดี วัฒนธรรมที่สร้างระบบสังคมชุมชนท้องถิ่นชายแดนที่มีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างประเทศ และวัฒนธรรมที่สามารถสร้างพื้นที่ความมั่นคงชุมชนท้องถิ่นชายแดน ในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและการเป็นประชาคมอาเซียน เป็นต้น

ดังนั้น ทิศทางในการดำเนินงานที่สำคัญในปี 2555 ภายใต้โครงการชุดวัฒนธรรมกับการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ เขมร กวย ลาว เยอ จังหวัดศรีสะเกษ จะยังคงเป็นการใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้งในการวิจัยและพัฒนาเนื่องจากวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ฝังาม มีชุดความคิด ความรู้ภูมิปัญญา มีฮีต มีคอง ในการจัดระเบียบเกาะเกี่ยวกันในการปฏิบัติ ตามวิถีชีวิตและความเชื่อของคนในชุมชนร่วมกัน การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมและการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ประยุกต์ใช้วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย เพื่อนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดนศรีสะเกษทั้งทางด้านเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นชายแดน สังคมชุมชนท้องถิ่นชายแดนและ การเมืองชุมชนท้องถิ่นชายแดนโดยใช้แนวคิด กระบวนการ วิธีการงานวิจัยท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือ บนฐานชุดความรู้ประสบการณ์การและยุทธศาสตร์ดำเนินงานโครงการที่ผ่านมา และแนวคิดวัฒนธรรมเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการ ทั้งนี้ โดยความร่วมมือของชุมชน หน่วยงาน องค์กรท้องถิ่น สื่อมวลชนในการพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นชายแดนบนฐาน อัตลักษณ์รากเหง้าในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเป็นประชาคมอาเซียน ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นชายแดนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และความมั่นคงซึ่งเป็นโจทย์ของชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ ที่จะต้องพัฒนาระดับความรู้ภูมิ

ปัญหาในการสร้างพลังอำนาจของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ชายแดน ท้องถิ่นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ สรุปเป็นกรอบแนวคิดการดำเนินงานโครงการ ได้ ดังภาพต่อไปนี้

1.3 กรอบแนวคิดการดำเนินงานโครงการ

1.4 เป้าหมายการดำเนินงาน ปี2555

1. ชุมชนมีการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่บนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนใน จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 8 โครงการ
2. เครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ เป็นกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการจัดการปัญหาาร่วมกันของชุมชนท้องถิ่นชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ
3. ได้ชุดความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน” เพื่อการสร้างพลังในการพัฒนาพื้นที่ความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดน
4. มีสื่อเพื่อการสื่อสารสังคมทั้งภายในพื้นที่ และสังคมภายนอก เช่น วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ VCD รายการทีวี Internet หนังสือเล่มเล็ก และ RE เป็นต้น

1.5 คำถามวิจัย

1. วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ คืออะไร?
2. วัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดศรีสะเกษ กับกัมพูชาคืออะไร ?

3. วัฒนธรรมที่นำไปสู่ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ของชุมชนท้องถิ่นชายแดน ศรีสะเกษคืออะไร ?
4. เศรษฐกิจ สังคม การเมืองชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษกับกัมพูชาเป็นอย่างไร ?
5. รูปแบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองชุมชนท้องถิ่นชายแดนศรีสะเกษที่มั่นคงคืออะไร ?

1.6 วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนและวัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดศรีสะเกษ กับชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนกัมพูชา
3. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ

1.7 ขอบเขตการดำเนินงาน

1.7.1 ขอบเขตเนื้อหา

1. วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ
2. วัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดศรีสะเกษ - กัมพูชา
3. เศรษฐกิจ สังคม การเมืองชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษ - กัมพูชา
4. ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ของชุมชนท้องถิ่นชายแดนศรีสะเกษ
5. รูปแบบเศรษฐกิจ สังคม การเมืองชุมชนท้องถิ่นชายแดนศรีสะเกษที่มั่นคง

1.7.2 ขอบเขตพื้นที่

ในการดำเนินโครงการได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ในการดำเนินงานที่ครอบคลุมในพื้นที่ 22 อำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งนี้ได้มีพื้นที่เป้าหมายหลักของอำเภอที่อยู่ติดและใกล้เคียงแนวเขตชายแดนไทย-กัมพูชา คืออำเภอภูสิงห์ อำเภอขุขันธ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอกันทรลักษณ์ จังหวัดศรีสะเกษ

1.7.3 ขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มและหน่วยงานเป้าหมายในการดำเนินงานโครงการประกอบด้วย

1. ทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ผู้นำกลุ่ม ผู้รู้ พระสงฆ์ ครู เด็กเยาวชนในพื้นที่เป้าหมาย

2. หน่วยงานรัฐในระดับตำบล อำเภอ ตำบล จังหวัด เช่น สภาวัฒนธรรม ตำบล อำเภอ และจังหวัดสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอและจังหวัด หน่วยพัฒนาเคลื่อนที่ (นพค.) กรมอุทยาน และกรมป่าไม้
3. องค์กรท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล เทศบาลตำบล
4. หน่วยงานสื่อในและนอกพื้นที่ เช่น วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ เคเบิลทีวี ทีวีดาวเทียม และทีวีภาคพื้นดิน

1.8 ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้โครงการวิจัยใหม่บนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นของกลุ่มชาติพันธุ์ เขมร กูย ลาว เยอ ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 8 โครงการ
2. นักวิจัยชาวบ้านสามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างมีคุณภาพและดำเนินการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. เกิดพื้นที่รูปธรรมในการจัดการปัญหาของชุมชนท้องถิ่นตามแนวชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษ - กัมพูชาโดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มคน องค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่
4. เครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการจัดการปัญหาของชุมชนท้องถิ่นชายแดนได้อย่างร่วมกันต่อเนื่อง
5. ได้ชุดความรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน เพื่อการสร้างพลังในการพัฒนาพื้นที่ความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดน
6. ชุมชนท้องถิ่นชายแดนจังหวัดศรีสะเกษมีแนวทางในการพัฒนาพื้นที่ความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดน ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม การเมืองบนฐานอัตลักษณ์รากเหง้าท้องถิ่น ในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง
7. เกิดเครือข่ายความร่วมมืองานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับ องค์กร หน่วยงานภาคี ในระดับพื้นที่ และสาธารณะ ในการจัดการปัญหาเพื่อการพึ่งตนเองของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษ - กัมพูชา

บทที่ 2

การทบทวนเอกสารและแนวคิดที่เกี่ยวข้องในการดำเนินโครงการ

การดำเนินโครงการในระยะที่ผ่านมา ตั้งอยู่บนฐานของวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน และบริบทพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา (จังหวัดศรีสะเกษ) ซึ่งมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่ดำรงอยู่ร่วมกัน 4 ชนเผ่า คือ เขมร ส่วย (กูย / กวย) ลาว และเยอ แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวต่างมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เฉพาะ และบ้างมีการผสมผสานกันในส่วนจนกลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกันที่คนในท้องถิ่นยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมา นอกจากนี้จังหวัดศรีสะเกษยังเป็นพื้นที่ชายแดนในฐานะที่เป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา ซึ่งการนิยามหรือให้ความหมายความเป็นชายแดนจากส่วนต่างๆ ล้วนแต่มีผลต่อผู้คนที่ย้ายอยู่ในพื้นที่ชายแดนแตกต่างกัน ดังนั้น การดำเนินโครงการจึงใช้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและแนวคิดแนวคิดเรื่องชายแดน (borders) พรหมแดน (boundaries) มาเป็นกรอบ ในการดำเนินงานเพื่อศึกษา ทำความเข้าใจ และวิเคราะห์ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่นชายแดนโดยเชื่อมโยงกับแนวคิดทั้งสองดังกล่าว และใช้ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน (Association of South East Asian Nations: ASEAN) เป็นกรอบในการศึกษาวิเคราะห์ถึงความเข้าใจเกี่ยวกับผลกระทบและการตั้งรับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ อันเนื่องมาจากสถานการณ์ภายนอกที่จะเข้ามากระทบกับชุมชนท้องถิ่นชายแดน

ทั้งนี้ การทบทวนเอกสารและแนวคิดได้แก่ แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนและแนวคิดแนวคิดเรื่องชายแดน พรหมแดน และความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน สรุปได้ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดวัฒนธรรมชุมชน

วัฒนธรรม หมายถึง วิธีการดำเนินชีวิต (The way of life) ของคนในสังคม ที่เป็นระบบความคิดและค่านิยมที่สมาชิกมีส่วนร่วมกันเป็นสิ่งที่มนุษย์เรียนรู้ มีพื้นฐานมาจากการใช้สัญลักษณ์ เป็นองค์รวมของความรู้และภูมิปัญญาที่เป็นกระบวนการในการกำหนดนิยามความหมายของชีวิตและสิ่งที่อยู่ร่วมตัวมนุษย์และวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง แต่เปลี่ยนแปลงปรับตัวอยู่ตลอดเวลา¹ เมื่อมีการประดิษฐ์หรือค้นพบสิ่งใหม่ วิธีใหม่ที่ใช้แก้ปัญหาและตอบสนองความต้องการของสังคมได้ดีกว่า อาจทำให้สมาชิกของสังคมเกิดความนิยม และในที่สุดอาจเลิกใช้วัฒนธรรมเดิม การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมจึงต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาวัฒนธรรมให้ เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย โดยฐานคิดสำคัญของแนวคิดหลักที่สำคัญของวัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ แนวคิดว่าด้วยชุมชน ชุมชนกับสังคมภายนอกและการพัฒนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

¹ ยศ สันตสมบัติ, 2540: 17

1) ชุมชน เป็นชีวิตของชาวบ้าน เป็นศูนย์กลางของการดำรงอยู่ ในชุมชนสมาชิกต่างมีความเกี่ยวพันซึ่งกันและกัน พวกเขาเคยพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง พวกเขาไม่ต้องพึ่งพิงสังคม

ด้านเศรษฐกิจและการทำมาหากิน ชาวบ้านมีการผลิตแบบเกษตรกรรม หัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นการผลิตแบบพออยู่พอกินเป็นหลัก เมื่อเหลือจึงนำไปแลกเปลี่ยนชาวบ้านจะใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมว่าควรใช้อย่างพอประมาณ ชาวบ้านมีนิสัยการบริโภคอย่างพอดี ไม่ฟุ้งเฟ้อและประหยัด ในแง่นี้ชุมชนจึงสามารถพึ่งตนเองได้ในทางเศรษฐกิจ ทางสังคม การเมือง ชาวบ้านมีความสัมพันธ์กันผ่านระบบเครือญาติ และปกครองกันเองผ่านระบบอาวุโสซึ่งเป็นผู้นำ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านต่างๆ ที่ชาวบ้านให้ความเคารพยกย่องในชุมชน นอกจากระบบดังกล่าวแล้ว กล่าวได้ว่าชาวบ้านในชุมชนมีความเสมอภาคกันไม่มีชนชั้นและขัดแย้งทางชนชั้น แม้จะมีการทะเลาะเบาะแว้งกันบ้าง ก็ไม่ถึงกับจะนำไปสู่ความขัดแย้งแตกแยกกันในชุมชน ในด้านความเชื่อก่อนพระพุทธศาสนาจะแทรกเข้าไปในหมู่บ้าน ชาวบ้านเชื่อในธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ให้ความเคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์เสมือนมีพลังอำนาจพิเศษสถิตอยู่ในที่ต่างๆ รอบตัวในการที่จะมีกิจกรรมสัมพันธ์กับธรรมชาติแวดล้อมเหล่านั้น ชาวบ้านจึงต้องประกอบพิธีกรรมขอขมาลาโทษเพื่อแสดงความเคารพต่อการล่วงเกินสิ่งเหล่านั้น ชาวบ้านยังนับถือผีบรรพบุรุษในฐานะพลังที่คอยควบคุมระบบระเบียบสังคมในชุมชน หลังจากที่พระพุทธศาสนาเข้าไปในชุมชนแล้วชาวบ้านได้ผสมผสานความเชื่อดังกล่าวเข้ากับพระพุทธศาสนาโดยยังอาศัยสิ่งเหนือธรรมชาติเป็นพื้นฐาน

องค์ประกอบสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชนที่มักจะถูกเน้นย้ำอยู่เสมอ โดยนักคิดแนววัฒนธรรมชุมชน ได้แก่ ภูมิปัญญาด้านความสัมพันธ์ระหว่างคนกับธรรมชาติ ชาวบ้านให้คุณค่ากับทุกสิ่งทุกอย่าง ป่าเขา สายน้ำ หุ่นนา สัตว์ป่า บ้าน และสิ่งของต่างๆ ล้วนมีเจ้าของคือผี ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็นความเชื่อของชาวบ้านผสมกับความเชื่อผี พุทธ และพราหมณ์ ซึ่งมีอิทธิพลมากที่สุดเป็นตัวแทนอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งให้กฎเกณฑ์สังคมและให้ความชอบธรรมในการดำเนินชีวิต ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคนในชุมชนและกับชุมชนอื่นๆ ฉะนั้นพี่น้องญาติเดียวกัน เคารพผู้อาวุโส

2) ชุมชนกับสังคมภายนอก นักคิดแนววัฒนธรรมชุมชนคิดว่าเดิมหมู่บ้านในชนบทมีศักยภาพพึ่งตนเองสูง แต่ก็มีความสัมพันธ์กับสังคมภายนอกมาตลอด มิได้เป็นสังคมปิดตัวเองอยู่อย่างโดดเดี่ยว สังคมจึงมีลักษณะพึ่งพิงกันและกัน แต่วัฒนธรรมโดยหลักด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และชุมชนเป็นสังคมพึ่งตนเอง และอำนาจการตัดสินใจมักจะเกิดขึ้นและดำเนินไปอย่างเป็นตัวของตัวเอง สนธิสัญญาเบาริ่ง พุทธศักราช 2398 มีผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรง เพราะเป็นการเปิดประตูการค้ากับประเทศตะวันตกส่งผลต่อชุมชน ด้านเศรษฐกิจ เกิดการขยายตัวของเศรษฐกิจแบบการตลาดและกลายเป็นเศรษฐกิจทุนนิยมรุกรานชุมชนมากขึ้น เปลี่ยนวิถีชาวบ้านที่

ผลิตเพื่อยังชีพมาเป็นการผลิตเพื่อขายเป็นหลัก เน้นผลิตจำนวนมากด้วยพื้นที่ขนาดใหญ่ ส่งผลต่อการทำลายสภาพแวดล้อม ด้านการเมือง ก่อให้เกิดการรวบอำนาจทางการเมืองจากรัฐท้องถิ่นเข้าสู่ส่วนกลาง และยังแทรกแซงอำนาจการปกครองลงไปยังชุมชนในระดับหมู่บ้านด้วย เดิมชุมชนมีแบบแผนระบบเครือญาติ ระบบอาวุโสและอำนาจจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ค่อยๆ เลื่อนหายไปจากชุมชน

กระแสวัฒนธรรมที่กระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงคือระบบทุนนิยม ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงชุมชน โดยเฉพาะคุณค่าทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ในแบบแผนการดำรงชีวิตด้านต่างๆ ของชาวบ้าน ถูกทำลายไปเกือบหมดสิ้น ผลการครอบงำชุมชนจำแนกได้ 3 ลักษณะคือ ชุมชนที่ยังคงพึ่งตนเองได้ หรือพึ่งตนเองได้มากกว่าพึ่งพิง ชุมชนที่พึ่งตนเองได้น้อยกว่าพึ่งสังคมภายนอก และชุมชนที่พึ่งตนเองไม่ได้โดยสิ้นเชิง

3) การพัฒนา นักคิดแนววัฒนธรรมชุมชนการพัฒนาที่ยึดเอาสังคมเมือง ซึ่งเป็นรูปแบบสังคมต่างวัฒนธรรม จากวัฒนธรรมตะวันตกมาเป็นเป้าหมายของการพัฒนาหรือปรับเปลี่ยนให้สังคมมุ่งไปนั้น เป็นสิ่งที่ผิดพลาดเป็นการทำลายชุมชน ทำลายความดีงามในอดีต มากกว่าจะพัฒนาให้สิ่งดีงามในอดีตเจริญงอกงาม อย่างไรก็ตามแนวคิดนี้ไม่ใช่ว่าส่งเสริมให้ชาวบ้านกลับไปสู่อุดมคติ แต่เป็นการกลับไปสู่คุณค่าดั้งเดิมเพราะคือพื้นฐานการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน โดยนำเอาสิ่งดีงามเหมาะสมสำหรับการพัฒนาชีวิตในปัจจุบันเพื่อประยุกต์และสร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ ซึ่งนักพัฒนาต้องทำความเข้าใจความเป็นจริงของชาวบ้าน เพื่อหาพลังอุดมการณ์ของชาวบ้าน การศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นชุมชนของชาวบ้านเริ่มต้นที่การเรียนรู้ภาษา จนกระทั่งสิ่งต่างๆ จากมุมมองของชาวบ้าน

กระบวนการพัฒนาได้แก่การปลุกจิตสำนึกให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าในพลังตนเองบนพื้นฐานของความเข้าใจต่อวัฒนธรรมชุมชนอย่างถ่องแท้ของนักพัฒนา ในกระบวนการนี้จึงเป็นกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันระหว่างชาวบ้านกับนักพัฒนาให้ชาวบ้านตระหนักถึงคุณค่าในพลังพัฒนา เพื่อแสวงหาวัฒนธรรมชุมชนมาต่อต้านและเป็นทางออกจากการครอบงำโดยกระแสวัฒนธรรมจากสังคมเมือง² พลังขับเคลื่อนที่แท้จริงเพื่อการพัฒนาจึงอยู่ที่พลังภายในชุมชนนั่นคือการพัฒนาในมิติวัฒนธรรมต้องเกิดจากคนภายใน เป็นจิตสำนึกร่วมของคนภายใน เข้มแข็งจากภายใน และสามารถใช้อัตลักษณ์นั้นสร้างสัมพันธ์กับชุมชนอื่นๆ เพื่อขยายวิถีและพลัง เป็นชุมชนใหญ่ให้มั่นคง และมีคุณค่ายิ่งขึ้น การพัฒนาในมิติวัฒนธรรมจึงไม่ควร อ่อนตามกระแสผลักดันจากภายนอก ไม่ไล่ตามจนขาดความเป็นไทในชุมชนของตน³

² ยุคติ มุกดาวิจิตร, 2548: 14-42

³ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, 2544: 1 57

2.2 แนวคิดเรื่องชายแดน (borders) พรหมแดน (boundaries)

เขตแดนหรือพรหมแดนของชาติแตกต่างจากพรหมแดนทางวัฒนธรรมในแง่ที่ว่า พรหมแดนของชาติถูกกำหนดอย่างแน่นอนตายตัวบนแผนที่ และได้รับการยอมรับจากระบบกฎหมายระหว่างประเทศ เขตแดนบ่งบอกอำนาจอธิปไตยและการควบคุมของรัฐเหนือประชาชนพลเมืองและการล่วงละเมิดเขตแดน อาจนำมาซึ่งการใช้กำลังทหารและความรุนแรงหรือการข่มขู่คุกคามว่าจะใช้กำลังเพื่อปกป้องอำนาจอธิปไตยเหนือดินแดนของชาติ ดังนั้น เขตแดนหรือพรหมแดนของชาติจึงมีความแน่นอนตายตัวและชัดเจนกว่าพรหมแดนทางวัฒนธรรม และไม่มีปัญหายุ่งยากซับซ้อนของการตีความดังเช่นพรหมแดนทางวัฒนธรรม⁴

พื้นที่ตามแนวชายแดนของประเทศ มีความสำคัญยิ่งต่อการรักษาเอกราชอธิปไตยและความมั่นคงของชาติ ภารกิจในการรักษาความมั่นคงตามแนวชายแดนนั้น มิได้หมายถึงการสร้างรั้วเครื่องกีดขวาง การวางกำลังทหาร กองกำลังตรวจตระเวนชายแดน เพื่อตรึงแนวชายแดนเท่านั้น แต่ยังหมายถึงภารกิจที่ต้องฟื้นฟูศักยภาพของประชาชนให้เข้มแข็งทุกด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม จิตวิทยา การเมืองการปกครอง เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านตามแนวชายแดนให้สูงขึ้น พร้อมทั้งจะเป็นปราการพลังประชาชน⁵

ทั้งนี้ คำว่าชายแดน พรหมแดน ได้มีผู้นิยามหรืออธิบายไว้หลากหลาย อาทิ

Berg and Houtum (2003)⁶ อธิบายว่า ชายแดน มักถูกอ้างและก่อสร้างโดยรัฐในฐานะที่รัฐชาติยังเป็นผู้แสดงสำคัญในระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ รัฐจึงนำแนวคิดชายแดนมาถกเถียงในประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ในฐานะที่เป็นพื้นที่ความมั่นคง (the security border) โดยใช้เส้นเขตแดนตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศ ทำหน้าที่กั้นประเทศหนึ่งออกจากประเทศหนึ่ง ป้องกันและอนุญาตให้ก้าวผ่านหรือไม่ให้ผ่าน ควบคุม อนุญาต หรืออำนวยความสะดวกเคลื่อนย้ายของผู้คนและสินค้า

โดยแบ่งรูปแบบชายแดนออกเป็น 4 รูปแบบ คือ 1) ชายแดนในฐานะพื้นที่ความเป็นศัตรูกัน (alienated borders) เมื่อเกิดปัญหาระหว่างประเทศชายแดนจะทำหน้าที่ปิดกั้นแบ่งแยกทุกอย่างออกจากกัน ซึ่งมีแนวโน้มสู่การใช้กำลังทางทหารและอื่นๆ 2) ชายแดนในรูปแบบที่มีการดำรงอยู่ร่วมกัน (co-existent borderlands) จากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันแต่อาจไม่มีเสถียรภาพมากนัก

⁴ ชศ สันตสมบัติ. 2551 : 53 . อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ : การเมือง วัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย

⁵ <http://www.ct-basc.org/data/history.pdf>

⁶ อ้างถึงใน กนกวรรณ มะโนรมย์. 2554. ชายแดนอีสานกับเพื่อนบ้าน ข้อค้นพบทางวิชาการและนโยบายการศึกษา กัมพูชาของไทย คนไร้รัฐ และเมืองผู้มิตร. เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

ปรับเปลี่ยนไปตามบริบท 3) ชายแดนในฐานะที่เป็นแหล่งพึ่งพาอาศัยกัน (interdependent borderlands) ที่คนในพื้นที่มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นมั่นคงต่อกันตลอดเวลาทำให้เกิดเครือข่ายทางเศรษฐกิจและสังคมขึ้น และ 4) ชายแดนในฐานะที่เป็นพื้นที่ของการบูรณาการเข้าหากัน (integrated borderlands) เป็นพื้นที่ที่มีเสถียรภาพสูงมาก คนมีความสัมพันธ์ที่มั่นคงและถาวร รัฐสองรัฐมีการบูรณาการทางเศรษฐกิจและสังคมสูง คนทั้งสองรัฐเคลื่อนย้ายไปมาได้สะดวก

Wilson และ Donnan (1998 : 1-30) ⁷ กล่าวว่า พรหมแดนระหว่างประเทศมีความหมายที่สำคัญมากกว่าเรื่องความมั่นคงหรืออธิปไตย เนื่องจากเป็นพื้นที่สะท้อนความหลากหลายทางอัตลักษณ์ของผู้คนที่เกิดจากความสัมพันธ์ทางสังคมผ่านทางการค้าขาย พิธีกรรม ประเพณี ประสพการณ์ในชีวิตประจำวัน การติดต่อแลกเปลี่ยนกับคนที่อยู่อีกฟากของเส้นพรหมแดน นอกจากนี้ชายแดนยังเป็นพื้นที่ของการประลองอำนาจและต่อรองระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ภายในท้องถิ่นและระหว่างประเทศ ระหว่างท้องถิ่นกับรัฐชาติและระหว่างประเทศ และระหว่างท้องถิ่น รัฐและโลกาภิวัตน์

ส่วนในมุมมองของ Kearney ⁸ ได้สะท้อนว่า พรหมแดนเป็นพื้นที่ที่แสดงภาพลักษณ์ของพฤติกรรมที่วัฒนธรรมหลากหลายแบบที่ดำรงอยู่ร่วมกัน เปลี่ยนแปลง สลับไหลไปมาอยู่ตลอดเวลา ทั้งกลมกลืน ขัดแย้งหลายระดับ ขึ้นอยู่กับเพศ การเมือง เชื้อชาติ สังคม และจิตวิทยา ทั้งนี้เนื่องจากการเคลื่อนที่ไปมาอย่างรวดเร็วของทุน ผู้คน สินค้า และวัฒนธรรมจากกระบวนการโลกาภิวัตน์ และพรหมแดนต่างมีประวัติศาสตร์เฉพาะแบบหนึ่งที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2545) ⁹ อธิบายว่า พรหมแดนเปรียบเสมือนบทจารึกทางประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวของผู้คนที่ข้ามเส้นแบ่งของความเป็นรัฐชาติ พรหมแดนเป็นพื้นที่ของปฏิสัมพันธ์และความคิดของผู้คนในพรหมแดนหรือชายแดนที่ไม่ใช่ชนชั้นปกครอง แต่รัฐเป็นผู้กำหนดความเป็นไปและสร้างความแตกต่างของคนในแต่ละพื้นที่โดยการเข้าไปจัดระเบียบและสร้างกฎเกณฑ์เพื่อแบ่งพื้นที่ให้ชัดเจนแน่นอน พรหมแดนเป็นปัจจัยสำคัญหนึ่งที่รัฐนำไปใช้เป็นเครื่องมือสร้างความเหมือนและความแตกต่างให้กับ “คน” ในฐานะที่เป็นประชากรของรัฐอันเป็นองค์ประกอบ

⁷ อ้างถึงใน กนกวรรณ มะโนรมย์.2554. ชายแดนอีสานกับเพื่อนบ้าน ข้อค้นพบทางวิชาการและนัยเชิงนโยบาย กรณีศึกษา กัมพูชาของไทย คนไร้รัฐ และเมืองอุ้มฉัตร. เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

⁸ เล่มเดียวกัน

⁹ อ้างถึงใน กนกวรรณ มะโนรมย์.2554. ชายแดนอีสานกับเพื่อนบ้าน ข้อค้นพบทางวิชาการและนัยเชิงนโยบาย กรณีศึกษา กัมพูชาของไทย คนไร้รัฐ และเมืองอุ้มฉัตร. เชียงใหม่ : ศูนย์วิจัยสังคมอนุภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.

หนึ่งของรัฐชาติ ซึ่งส่งผลต่อการดำรงอยู่ของคนในพรมแดน กำหนด แบ่งแยก กีดกัน ขัดขวางคนนอกออกจากคนในชาติ พรมแดนถูกใช้เป็นเครื่องมือให้คนนอก “กลายเป็นอื่น” ในรัฐใดรัฐหนึ่งไป

Brunet-Jailly (2005) ¹⁰ กล่าวว่า พรมแดนคือพื้นที่ของอิทธิพลและปรากฏการณ์ทางเศรษฐกิจ การค้า และการตลาดที่ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อชายแดนทั้งต่อรัฐและประชาชนในพื้นที่ เช่น การตอบสนองของรัฐต่อการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการเคลื่อนไหวทางเศรษฐกิจที่ทำให้รัฐกำหนดแนวนโยบายในชายแดนค่อนข้างชัดเจนเพื่อควบคุมต่างๆ เช่น ควบคุมการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจชายแดนที่มาจากการย้ายถิ่นของแรงงาน การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม สังคม และอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่ชายแดนอันเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวทางเศรษฐกิจและการค้า ขณะเดียวกัน ชายแดนคือพื้นที่การจัดการและกำกับของรัฐซึ่งเป็นการมองพื้นที่ชายแดนจากบนสู่ล่างโดยชี้ให้เห็นว่ารัฐแต่ละระดับมีอำนาจในการจัดการและดำเนินการเชิงนโยบายและปฏิบัติในพื้นที่ชายแดน และก็มองถึงอิทธิพลของรัฐแต่ละรัฐในการกำหนดนโยบายของตนในพื้นที่ชายแดนซึ่งเป็นการมองเห็นบทบาทของชายแดนในแนวราบผ่านบทบาทของรัฐแต่ละรัฐในพื้นที่ชายแดนร่วมกัน

Vail ¹¹ สรุปว่า นิยามความหมายของชายแดน/พรมแดนในแง่รัฐ (กรณีเขาพระวิหาร) ชายแดนคือเส้นพรมแดนที่มีความหมายต่อการสร้างชาติและอธิปไตยของรัฐที่มีอาจแทรกแซงทางนโยบาย ซึ่งสะท้อนชัดเจนถึงความสำเร็จของรัฐในการสถาปนาความเป็นชาติและการสนับสนุนความเป็นชาตินิยมของชาติที่ต้องแบ่งแยกเขาแบ่งแยกเราและสร้างความเป็นอื่น รัฐชาติจึงมีบทบาทสูงมากในการกำกับความหมายของชายแดน

ยศ สันตสมบัติ (2551) ¹² ตั้งแต่ทศวรรษที่ 1970 เป็นต้นมา นักมานุษยวิทยาเริ่มใช้พื้นที่ชายแดนเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ที่ช่วยให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนท้องถิ่นกับรัฐชาติในลักษณะที่เคลื่อนไหวและซับซ้อนมากขึ้น การศึกษาชายแดนสหรัฐอเมริกากับเม็กซิโก เช่นงานของ Heyman (1991) , Alvarez (1995) และ Kearney (1998) ช่วยให้เห็นว่าความสัมพันธ์บริเวณชายแดนเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาของอำนาจ ความต้อยพัฒนา และกระบวนการโลกาภิวัตน์ซึ่งทำให้ทุน ผู้คน สินค้าและวัฒนธรรมก้าวไปมาข้ามพรมแดนของรัฐชาติอย่างรวดเร็ว อิทธิพลของแนวคิดหลังสมัยใหม่ ทำให้ชายแดนถูกมองในลักษณะว่าเป็น “ภาพลักษณ์” (image) ของพหุวัฒนธรรมที่อยู่ร่วมกันและเลื่อนไหลไปมาอย่างต่อเนื่อง และเต็มไปด้วยความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆ ชายแดนและพรมแดนดำรงอยู่ในหลายระดับทั้งในด้านของวัฒนธรรม สังคม การเมือง เพศ เชื้อชาติ และจิตวิทยา

¹⁰ เล่มเดียวกัน

¹¹ เล่มเดียวกัน

¹² ยศ สันตสมบัติ. 2551. อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมือง วัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย.

ยศ สันตสมบัติ (2551)¹³ ได้สรุปไว้ว่าในงานของอัลวาเรซและคอลลิเออร์ (Alvarez and Collier 1994) ได้ศึกษาคนขับรถบรรทุกชาวเม็กซิกัน ที่มีหน้าที่ขับรถขนส่งข้ามพรมแดนระหว่างรัฐแคลิฟอร์เนียกับเม็กซิโก พบว่า แนวคิดเรื่องชายแดนไม่ได้มีความหมายแต่เพียงพื้นที่ทางกายภาพซึ่งเป็นรอยต่อของพรมแดนระหว่างรัฐเท่านั้น หากแต่ชายแดนยังเป็นพื้นที่ซึ่งเราสามารถพบเห็นได้ทุกหนแห่งที่วัฒนธรรมหลายวัฒนธรรมดำรงอยู่ร่วมกัน และมีปฏิสัมพันธ์กันโดยแต่ละวัฒนธรรมยังคงรักษา อัตลักษณ์ของตนเอาไว้ได้ แม้ว่ารัฐจะมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนิยามอัตลักษณ์ทางสังคม การเมืองของความเป็นชาติ ด้วยการนำเสนอสัญลักษณ์และพิธีกรรมต่างๆ ในการกำหนดขอบเขต และควบคุมประชากรในพื้นที่เอาไว้ หากแต่ชายแดนก็เป็นพื้นที่ซึ่งมีความหมายกำกวม ที่ซึ่งชายแดนและผู้คนที่ตามแนวชายแดนมีอัตลักษณ์ที่หลากหลาย เลื่อนไหล และในหลายกรณีก็หลุดเร้นจากการควบคุมของรัฐบาลนี้ ชายแดนจึงเป็นพื้นที่ของการผลิตความหมาย พื้นที่ของการตีความและปะทะขัดแย้งทางวัฒนธรรม ประสบการณ์ในชีวิตประจำวันของผู้คนตามแนวชายแดนประสานผู้คนเหล่านั้นให้เข้าเป็นส่วนหนึ่งของรัฐชาติ และในขณะเดียวกันก็ผลักดันและกีดกันคนเหล่านั้นออกไปในฐานะเป็นคนอื่น

2.3 ความรู้เกี่ยวกับประชาคมอาเซียน (Association of South East Asian Nations: ASEAN)¹⁴

ที่มาของประชาคมอาเซียน

ประชาคมอาเซียน หรือ สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of South East Asian Nations : ASEAN) เป็นองค์กรระหว่างประเทศระดับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีจุดเริ่มต้นโดยประเทศไทย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ได้ร่วมกันจัดตั้ง สมาคมอาสา (Association of South East Asia) เมื่อเดือน ก.ค.2504 เพื่อการร่วมมือกันทาง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม แต่ดำเนินการไปได้เพียง 2 ปี ก็ต้องหยุดชะงักลง เนื่องจากความผกผันทางการเมืองระหว่างประเทศอินโดนีเซียและประเทศมาเลเซีย จนเมื่อมีการฟื้นฟูสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างสองประเทศ จึงได้มีการแสวงหามหาหนทางความร่วมมือกันอีกครั้ง

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 8 ส.ค. 2510 หลังจากการลงนามในปฏิญญาสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Declaration of ASEAN Concord) หรือเป็นที่รู้จักกันในอีกชื่อหนึ่งว่า ปฏิญญากรุงเทพ (The Bangkok Declaration) โดยสมาชิกผู้ก่อตั้งมี 5 ประเทศ ได้แก่ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และไทย และมีการเปิดรับสมาชิกใหม่จากประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มเติมเป็นระยะ ตามลำดับได้แก่ บรูไนดารุส

¹³ เล่มเดียวกัน

¹⁴ <http://www.thai-aec.com>

ชาลาม (2527) สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (2538) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (2540) สหภาพพม่า (2540) ราชอาณาจักรกัมพูชา (2542)

วัตถุประสงค์ในการก่อตั้งประชาคมอาเซียน

ประชาคมอาเซียน ก่อตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เริ่มแรกเพื่อสร้างสันติภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อันนำมาซึ่งเสถียรภาพทางการเมือง และความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และเมื่อการค้าระหว่างประเทศในโลกมีแนวโน้มกีดกันการค้ารุนแรงขึ้น ทำให้อาเซียนได้หันมามุ่งเน้นกระชับและขยายความร่วมมือด้านเศรษฐกิจการค้าระหว่างกันมากขึ้น วัตถุประสงค์หลักที่กำหนดไว้ในปฏิญญาอาเซียน (The ASEAN Declaration) มี 7 ประการ ดังนี้

1. ส่งเสริมความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความก้าวหน้าทางสังคมและวัฒนธรรม
2. ส่งเสริมการมีเสถียรภาพ สันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค
3. ส่งเสริมความร่วมมือทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์ และด้านการบริหาร
4. ส่งเสริมความร่วมมือซึ่งกันและกันในการฝึกอบรมและการวิจัย
5. ส่งเสริมความร่วมมือในด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรม การค้า การคมนาคม การสื่อสาร และปรับปรุงมาตรฐานการดำรงชีวิต
6. ส่งเสริมการมีหลักสูตรการศึกษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้
7. ส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรระดับภูมิภาคและองค์การระหว่างประเทศ

เสาหลักประชาคมอาเซียน

ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 9 ปี 2546 ที่บาหลี ผู้นำประเทศอาเซียน เห็นชอบให้จัดตั้งประชาคมอาเซียน ซึ่งประกอบด้วย 3 เสาหลัก ได้แก่ 1.ประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน 2.ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน 3.ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน โดยมีรายละเอียดดังนี้

เสาหลักที่ 1: ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียน (ASEAN Political-Security Community หรือ APSC) ความมั่นคงและเสถียรภาพทางการเมืองเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนา ด้านอื่นๆประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียนจึงเป็นเสาหลักความร่วมมือหนึ่งในสามเสาหลัก ที่เน้นการรวมตัวของอาเซียนเพื่อสร้างความมั่นใจ เสถียรภาพ และสันติภาพ ในภูมิภาค เพื่อให้ประชาชนในอาเซียนอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และปราศจากภัยคุกคามด้านการทหาร และภัยคุกคามในรูปแบบใหม่ เช่น ปัญหายาเสพติด และปัญหาอาชญากรรมข้ามชาติ ประชาคมการเมืองความมั่นคงอาเซียนมีเป้าหมาย 3 ประการ ได้แก่

1. สร้างประชาคมให้มีความร่วมมือกันในเรื่องของการเคารพความหลากหลายของแนวคิด และส่งเสริมให้ประชาชนเป็นศูนย์กลางของนโยบายและกิจกรรมภายใต้เสาการเมืองและความมั่นคง
2. ให้อาเซียนสามารถเผชิญกับภัยคุกคามความมั่นคงในรูปแบบเดิมและรูปแบบใหม่และส่งเสริมความมั่นคงของมนุษย์
3. ให้อาเซียนมีปฏิสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นและสร้างสรรค์กับประชาคมโลก โดยอาเซียนมีบทบาทเป็นผู้นำในภูมิภาค และจะช่วยส่งเสริมความมั่นคงของภูมิภาค นอกจากการมีเสถียรภาพทางการเมืองของภูมิภาคแล้ว ผลลัพธ์ประการสำคัญที่จะเกิดขึ้นจากการจัดตั้งประชาคมการเมืองและความมั่นคงอาเซียน ก็คือ การที่ประเทศสมาชิกอาเซียนจะมีกลไกและเครื่องมือที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวกับความมั่นคงต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งด้านการเมืองระหว่างรัฐสมาชิกกับรัฐสมาชิกด้วยกันเอง ซึ่งจะต้องแก้ไขโดยสันติวิธี หรือปัญหาภัยคุกคามรูปแบบใหม่ๆ ซึ่งประเทศใดประเทศหนึ่งไม่สามารถแก้ไขได้โดยลำพัง เช่น การก่อการร้าย การลักลอบค้ายาเสพติด ปัญหาโจรสลัด และอาชญากรรมข้ามชาติ เป็นต้น

ความร่วมมือในด้านการเมืองและความมั่นคงประชาคมอาเซียน

ในด้านการเมืองและความมั่นคง อาเซียนมีเป้าหมายสำคัญคือการส่งเสริมสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อสร้างสถานะที่จะอำนวยความสะดวกการสร้างประชาคมอาเซียน ให้สำเร็จภายในปี 2558 ซึ่งจะทำให้ประชาคมอาเซียนในด้านการเมืองความมั่นคงมีความแข็งแกร่งและน่าเชื่อถือ ความร่วมมือด้านการเมืองความมั่นคงของอาเซียนที่สำคัญ ได้แก่

1. สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation หรือ TAC)

สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จัดทำขึ้นโดยประเทศสมาชิกอาเซียน 5 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ มาเลเซีย สิงคโปร์ และไทย เมื่อปี 2519 เพื่อกำหนดหลักการพื้นฐานของความร่วมมือ และการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างกันของประเทศสมาชิก หลักการสำคัญของสนธิสัญญา ซึ่งประเทศสมาชิกอาเซียนยึดถือและยอมรับในการปฏิบัติตาม ได้แก่

- 1) เคารพในเอกราช การมีอำนาจอธิปไตย ความเท่าเทียมกัน ความมั่นคงทางดินแดนและเอกลักษณ์แห่งชาติของทุกประเทศ
- 2) ปราศจากการแทรกแซงจากภายนอก การโค่นล้มอธิปไตย หรือการบีบบังคับจากภายนอก
- 3) การไม่แทรกแซงกิจการภายในซึ่งกันและกัน
- 4) การแก้ไขปัญหาความขัดแย้งหรือข้อพิพาทโดยสันติวิธี
- 5) การยกเลิกการใช้การคุกคามและกองกำลัง
- 6) การมีความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพระหว่างกัน

2. สนธิสัญญาเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์แห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty on the Southeast Asia Nuclear-Free Zone: SEAN-FZ)

ประเทศสมาชิกอาเซียน ลงนามในการประชุมสนธิสัญญาในกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2538 วัตถุประสงค์หลักของสนธิสัญญา คือ ให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตปลอดอาวุธนิวเคลียร์ โดยประเทศที่เป็นภาคีจะไม่พัฒนา ไม่ผลิต ไม่จัดซื้อ ไม่ครอบครอง รวมทั้งไม่เป็นการผลิต ไม่ทดสอบ ไม่ใช้อาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาค และไม่ให้รัฐใดปล่อยหรือทิ้งวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นกัมมันตภาพรังสีลงบนพื้นดิน ทะเลและอากาศ นอกจากนี้ 5 ประเทศอาวุธนิวเคลียร์ ได้แก่ จีน สหรัฐอเมริกา ฝรั่งเศส รัสเซีย และสหราชอาณาจักร (ห้าสมาชิกผู้แทนถาวร ของคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติ) ได้ยอมรับและให้ความเคารพสนธิสัญญา โดยจะไม่ละเมิดและไม่แพร่กระจายอาวุธนิวเคลียร์ในภูมิภาคนี้

3. ปฏิญญากำหนดให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเขตแห่งสันติภาพ

เสรีภาพ และความเป็นกลาง (Zone of Peace, Freedom and Neutrality หรือ ZOPFAN) เป็นการแสดงเจตนารมณ์ของอาเซียน ให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นภูมิภาคที่ปลอดการแทรกแซงจากภายนอก เพื่อเป็นหลักประกันต่อสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาคและเสนอให้อาเซียนขยายความร่วมมือให้ครอบคลุมทุกๆ ด้าน อันจะนำมาซึ่งความแข็งแกร่ง ความเป็นปึกแผ่น และความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างประเทศสมาชิก ได้ประกาศลงนามโดยรัฐมนตรีต่างประเทศของรัฐบาลสมาชิกอาเซียน ซึ่งในขณะนั้นประกอบด้วยประเทศอินโดนีเซีย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์และประเทศไทย เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 1971 ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย

4. การประชุมอาเซียนว่าด้วยความร่วมมือด้านการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก หรือ ASEAN Regional Forum (ARF)

จัดขึ้นเพื่อเป็นเวทีสำหรับปรึกษาหารือ (Consultative forum) โดยมีวัตถุประสงค์ที่มุ่งส่งเสริมสันติภาพโดยการเสริมสร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ ความร่วมมือ และความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียน ประเทศอาเซียนกับคู่เจรจา และประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิกในเรื่องที่เกี่ยวกับการเมืองและความมั่นคง โดยมีทั้งผู้แทนฝ่ายการทูตและการทหารเข้าร่วมการประชุม การหารือด้านการเมืองและความมั่นคงในกรอบ ARF ได้กำหนดพัฒนาการของกระบวนการ ARF เป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 ส่งเสริมการสร้าง ความไว้วางใจ เชื่อใจกัน (Confidence Building)

ขั้นตอนที่ 2 การพัฒนาการทูตเชิงป้องกัน (Preventive Diplomacy)

ขั้นตอนที่ 3 การแก้ไขความขัดแย้ง (Conflict Resolution)

การประชุมระดับรัฐมนตรี ARF ครั้งแรกจัดขึ้นที่กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม 2537 ปัจจุบัน ประเทศที่เป็นสมาชิกการประชุมว่าด้วยการเมืองและความมั่นคงในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิกมี 27 ประเทศ ประกอบด้วย ประเทศสมาชิกอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ คือ ไทย บรูไน กัมพูชา อินโดนีเซีย ลาว มาเลเซีย พม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และเวียดนาม ประเทศคู่เจรจาของอาเซียน ประเทศผู้สังเกตการณ์ของอาเซียน และประเทศอื่นในภูมิภาค อันได้แก่ ออสเตรเลีย บังกลาเทศ แคนาดา จีน อินเดีย ญี่ปุ่น สาธารณรัฐเกาหลี (เกาหลีใต้) สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนเกาหลี (เกาหลีเหนือ) มองโกเลียนิวซีแลนด์ ปากีสถาน ปาปัวนิวกินี รัสเซีย ตีมอร์-เลสเต ศรีลังกา สหรัฐอเมริกา และสหภาพยุโรป

5. ASEAN Troika

ผู้ประสานงานเฉพาะกิจในการประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ ในวันที่ 28 พฤศจิกายน 2542 ณ กรุงมะนิลา ผู้นำของประเทศสมาชิกอาเซียนได้เห็นชอบ ในการจัดตั้งกลุ่มผู้ประสานงานเฉพาะกิจในระดับรัฐมนตรี (ASEAN Troika) ซึ่งประกอบด้วยรัฐมนตรีต่างประเทศที่ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการประจำของอาเซียนในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต และจะหมุนเวียนกันไปตามการเป็นประธานการประชุม วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งกลุ่มผู้ประสานงานเฉพาะกิจ ASEAN Troika คือ เป็นกลไกให้อาเซียนสามารถร่วมมือกันอย่างใกล้ชิดในการหารือ แก้ไขปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสันติภาพและเสถียรภาพในภูมิภาค โดยไม่ก้าวล่วงกิจการภายในของประเทศสมาชิกเป็นการยกระดับความร่วมมือของอาเซียนให้สูงขึ้น และเสริมสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของอาเซียน รวมทั้งเพิ่มประสิทธิภาพของการดำเนินงานโดยรวม และเพื่อรองรับสถานการณ์ และจะดำเนินการโดยสอดคล้องกับแนวทางปฏิบัติในสนธิสัญญา และข้อตกลงต่างๆ ของอาเซียน เช่น สนธิสัญญาไมตรีและความร่วมมือในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Treaty of Amity and Cooperation หรือ TAC)

6. กรอบความร่วมมือทางทหาร (ASEAN Defense Ministerial Meeting -ADMM)

เพื่อสร้างเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างฝ่ายทหารของประเทศสมาชิก ความร่วมมือ ด้านการป้องกันยาเสพติด การต่อต้านอาชญากรรมข้ามชาติและการก่อการร้าย โดยเฉพาะ ประเด็นหลังนี้อาเซียนได้ลงนามในอนุสัญญาอาเซียนว่าด้วยการต่อต้านการก่อการร้าย ในปี 2550

7. ความสัมพันธ์กับประเทศนอกภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เพื่อสร้างความร่วมมือด้านการเมืองความมั่นคงที่สมดุลและสร้างสรรค์ระหว่างกัน โดยผ่านเวทีหารือระหว่างอาเซียนกับประเทศ คู่เจรจา ได้มีการประชุมสุดยอดเอเชียตะวันออก (East Asia Summit – EAS) และกระบวนการอาเซียน+3

เสาหลักที่ 2: ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community หรือ AEC) ท่ามกลางบริบททางเศรษฐกิจ การค้าและการลงทุนระหว่างประเทศที่มีการแข่งขันสูง อันส่งผลให้ประเทศต่างๆ ต้องปรับตัวเองเพื่อให้ได้รับประโยชน์จากระบบเศรษฐกิจโลก รวมถึงการรวมกลุ่มการค้ากันของประเทศต่างๆ อาทิ สหภาพยุโรป และเขตการค้าเสรีอเมริกาเหนือ ผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนได้เห็นชอบให้จัดตั้ง “ประชาคมเศรษฐกิจของอาเซียน” ภายในปี 2558 มีประสงค์ที่จะให้ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีความมั่นคง มั่งคั่ง และสามารถแข่งขันกับภูมิภาคอื่นๆ ได้ โดย

- 1) มุ่งที่จะจัดตั้งให้อาเซียนเป็นตลาดเดียวและเป็นฐานการผลิตร่วมกัน
- 2) มุ่งให้เกิดการเคลื่อนย้ายเงินทุน สินค้า การบริการ การลงทุน แรงงานฝีมือระหว่างประเทศสมาชิกโดยเสรี
- 3) ให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศสมาชิกใหม่ของอาเซียน (กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม หรือ CLMV) เพื่อลดช่องว่างของระดับการพัฒนาของประเทศสมาชิกอาเซียน และช่วยให้ประเทศสมาชิกเหล่านี้ เข้าร่วมในกระบวนการรวมตัวทางเศรษฐกิจของอาเซียน ส่งเสริมให้อาเซียนสามารถรวมตัวเข้ากับประชาคมโลกได้อย่างไม่อยู่ในภาวะที่เสียเปรียบ และส่งเสริมขีดความสามารถในการแข่งขันของอาเซียน
- 4) ส่งเสริมความร่วมมือในนโยบายการเงินและเศรษฐกิจมหภาค การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและการคมนาคม กรอบความร่วมมือด้านกฎหมาย การพัฒนาความร่วมมือด้านการเกษตร พลังงาน การท่องเที่ยว การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยการยกระดับการศึกษาและการพัฒนาฝีมือ ประชาคมเศรษฐกิจของอาเซียน จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะช่วยขยายปริมาณการค้าและการลงทุนภายในภูมิภาค ลดการพึ่งพาตลาดในประเทศที่สาม สร้างอำนาจการต่อรองและศักยภาพในการแข่งขันของอาเซียนในเวทีเศรษฐกิจโลก เพิ่มสวัสดิการและยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชนของประเทศสมาชิกอาเซียน

ความร่วมมือด้านเศรษฐกิจของอาเซียนเริ่มมีเป้าหมายชัดเจนที่จะนำไปสู่การรวมตัวทางเศรษฐกิจของประเทศในภูมิภาคอาเซียน นับตั้งแต่การประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 4 ณ ประเทศสิงคโปร์ เมื่อปี 2535 โดยได้มีการจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (AFTA) ขึ้น และนับแต่นั้นมา กิจกรรมของอาเซียนได้ขยายครอบคลุมไปสู่ทุกสาขาหลักทางเศรษฐกิจ รวมทั้งในด้านการค้าสินค้าและบริการการลงทุน มาตรฐานอุตสาหกรรมและการเกษตร ทรัพยากรทางปัญญา การขนส่ง พลังงาน และการเงินการคลัง เป็นต้น ความร่วมมือทางเศรษฐกิจของอาเซียนที่สำคัญ มีดังนี้

1. เขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area หรือ AFTA) ข้อตกลงเขตการค้าเสรีอาเซียน หรือ AFTA เป็นข้อตกลงทางการค้าสำหรับสินค้าที่ผลิตภายในประเทศสมาชิกอาเซียนทั้งหมด ทำขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนในฐานะที่เป็นการผลิตที่สำคัญในการป้อนสินค้าสู่ตลาดโลก โดยอาศัยการเปิดเสรีด้านการค้า การลดภาษี และยกเลิกอุปสรรคข้อกีดขวางทางการค้าที่มิใช่ภาษี เช่น การจำกัดโควตานำเข้า รวมทั้ง

การปรับเปลี่ยนโครงสร้างภาษีศุลกากรเพื่อเอื้ออำนวยต่อการค้าเสรี โดยข้อตกลงนี้จะครอบคลุมสินค้าทุกชนิด ยกเว้นสินค้าที่มีผลกระทบต่อความมั่นคง ศีลธรรม ชีวิต และศิลปะ อย่างไรก็ตาม ประเทศสมาชิกต้องให้สิทธิประโยชน์ทางศุลกากรแก่กันแบบต่างตอบแทน หมายความว่า การที่ได้สิทธิประโยชน์จากการลดภาษีของประเทศอื่นสำหรับสินค้าชนิดใด ประเทศสมาชิกนั้นต้องประกาศลดภาษีสำหรับสินค้าชนิดเดียวกัน

2. เขตการลงทุนอาเซียน (ASEAN Investment Area หรือ AIA) ที่ประชุมสุดยอดอาเซียนครั้งที่ 5 เมื่อเดือนธันวาคม 2538 ที่กรุงเทพฯ ได้เห็นชอบให้จัดตั้งเขตการลงทุนอาเซียน เพื่อเสริมสร้างอาเซียนให้เป็นเขตการลงทุนเสรีที่มีศักยภาพ โปร่งใส เพื่อดึงดูดนักลงทุนทั้งจากภายในและภายนอกภูมิภาค ความตกลงนี้ครอบคลุมการลงทุนในอุตสาหกรรม 5 สาขา คือ สาขา อุตสาหกรรมการผลิต เกษตร ประมง ป่าไม้ และเหมืองแร่ และภาคบริการที่เกี่ยวข้องกับ 5 สาขา การผลิตดังกล่าว ยกเว้นการลงทุนด้านหลักทรัพย์และการลงทุนในด้านซึ่งครอบคลุมโดยความตกลงอาเซียนอื่น ๆ เขตการลงทุนอาเซียน กำหนดให้ประเทศสมาชิกดำเนินการเปิดอุตสาหกรรมและให้การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติแก่นักลงทุนอาเซียนและนักลงทุนนอกอาเซียน โดยกำหนดเป้าหมายจะเปิดเสรีด้านการลงทุนแก่นักลงทุนอาเซียนภายในปี 2553 และนักลงทุนนอกอาเซียนภายในปี 2563 การดำเนินการเพื่อจัดตั้งเขตการลงทุนอาเซียนประกอบด้วยโครงการความร่วมมือ 3 โครงการ คือ โครงการความร่วมมือและการอำนวยความสะดวก โครงการส่งเสริมและสร้างความเข้าใจ และการเปิดเสรี

3. ความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration หรือ IAI) อาเซียนได้ดำเนินการเพื่อเร่งรัดการรวมตัวของประเทศสมาชิกอาเซียน โดยจัดทำความริเริ่มเพื่อการรวมตัวของอาเซียน (Initiative for ASEAN Integration) เพื่อลดช่องว่างด้านการพัฒนา ระหว่างประเทศสมาชิกเก่า (ไทย มาเลเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน อินโดนีเซีย) กับสมาชิกใหม่ของอาเซียน (พม่า ลาว กัมพูชา และเวียดนาม) โดยให้ประเทศสมาชิกเก่าร่วมกันจัดทำโครงการให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศใหม่ ครอบคลุม 4 ด้าน ได้แก่ โครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การรวมตัวทางเศรษฐกิจ เพื่อที่จะช่วยการพัฒนากรอบกฎระเบียบและนโยบาย รวมทั้งช่วยเสริมสร้างขีดความสามารถของประเทศ CLMV ในการลดปัญหาความยากจน ยกระดับความเป็นอยู่ของประชากร พัฒนาระบบข้าราชการ และเตรียมความพร้อมต่อการแข่งขันบนเวทีโลก

4. ความร่วมมือด้านอุตสาหกรรม (ASEAN Industrial Cooperation Scheme หรือ AICO) โครงการความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมของอาเซียน หรือ AICO มุ่งส่งเสริมการลงทุนในอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีเป็นฐานการผลิต โดยยึดหลักของการใช้ทรัพยากรร่วมกัน การแบ่งส่วนการผลิตตามความสามารถและความถนัด ตลอดจนส่งเสริมการลงทุนและการถ่ายทอดเทคโนโลยี

จากทั้งประเทศสมาชิกและประเทศนอกกลุ่มโดยใช้มาตรการทางภาษี และสิทธิพิเศษอื่นๆ ที่มีใช้ภาษีเป็นสิ่งจูงใจ โดยมีเงื่อนไขดังนี้

- จะต้องมีการมีประเทศสมาชิกเข้าร่วมอย่างน้อย 2 ประเทศ
- มีบริษัทเข้าร่วมอย่างน้อย 1 บริษัทในแต่ละประเทศ
- สินค้าที่ผลิตได้ขั้นสุดท้าย (AICO Final Product) จะได้รับการยอมรับเสมือนสินค้าที่ผลิตได้ในประเทศและจะไม่ถูกจำกัดด้วยระบบโควตาหรือมาตรการกีดกันทางการค้าที่มีใช้ภาษี
- บริษัทที่จะขอรับสิทธิประโยชน์จาก AICO จะต้องมีส่วนการถือหุ้นของคนชาติอาเซียนอย่างน้อยร้อยละ 30
- ได้รับการลดภาษีนำเข้าในอัตราร้อยละ 0 – 5

5. กรอบความตกลงด้านการค้าบริการ (ASEAN Framework Agreement on Services หรือ AFAS) ในที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 5 เดือนธันวาคม 2538 ที่กรุงเทพมหานคร รัฐมนตรีเศรษฐกิจ ของประเทศสมาชิกอาเซียนได้ลงนามในกรอบความตกลงว่าด้วยการค้าบริการของอาเซียน หรือ AFAS) ซึ่งกำหนดให้เจรจาเปิดเสรีการค้าบริการ โดยจัดทำข้อผูกพันในด้านการเปิดตลาด (market access) การให้การปฏิบัติเยี่ยงคนชาติ (National Treatment) และด้านอื่นๆ (additional commitments) การเจรจาเสรีการค้าบริการในช่วงปี 2539-2544 มุ่งเน้นการเปิดเสรีใน 7 สาขาบริการ คือ สาขาการเงิน การขนส่งทางทะเล การขนส่งทางอากาศ การสื่อสารโทรคมนาคม การท่องเที่ยว การก่อสร้าง และสาขาบริการธุรกิจ ต่อมาในช่วงปี 2545-2549 ได้มีการขยายขอบเขตการเจรจาเปิดเสรีรวมทุกสาขา นอกจากนี้ สมาชิกอาเซียนยังต้องเร่งรัดเปิดตลาดในสาขาบริการที่เป็นสาขาสำคัญ 5 สาขา ได้แก่ สาขาโทรคมนาคมและเทคโนโลยีสารสนเทศ สาขาสุขาภาพ สาขาท่องเที่ยว สาขากาสิโน และสาขาบริการโลจิสติกส์ ทั้งนี้เพื่อให้อาเซียนมีความพร้อมในการก้าวไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558 ต่อไป

6. ความร่วมมือด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและอิเล็กทรอนิกส์ (e-ASEAN Framework Agreement) ในการประชุมสุดยอดอาเซียนอย่างไม่เป็นทางการ ครั้งที่ 4 ระหว่างวันที่ 24-25 พฤศจิกายน 2543 ที่ประเทศสิงคโปร์ ผู้นำของอาเซียนทั้ง 10 ประเทศ ร่วมกันลงนามในกรอบความตกลงด้านอิเล็กทรอนิกส์ของอาเซียน (e-ASEAN Framework Agreement) ซึ่งเป็นข้อตกลงที่กำหนดแนวทางเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนในด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสาร (Information Technology and Communication-ICT) เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสาร ในภูมิภาคให้สอดคล้องกันและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน โดยมีมาตรการที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ 5 ด้าน คือ

- 1) การพัฒนาเชื่อมโยงโครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศของอาเซียน (ASEAN Information Infrastructure) ให้สามารถติดต่อถึงกันได้อย่างทั่วถึงกันและด้วยความเร็วสูงและพัฒนาความร่วมมือไปสู่การจัดตั้งห้องสมุดอิเล็กทรอนิกส์ (Digital Libraries) และแหล่งรวมข้อมูลท่องเที่ยว

อิเล็กทรอนิกส์ (Tourism Portals) รวมถึงการจัดตั้งศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนข้อมูล (Internet Exchanges) และการให้บริการเชื่อมต่อสัญญาณเครือข่ายข้อมูลอินเทอร์เน็ต (Internet Gateways)

2) การอำนวยความสะดวกด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-Commerce) โดยการออกกฎหมายและระเบียบด้านพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ที่สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ และมีระบบรักษาความปลอดภัยที่เป็นมาตรฐานสากล เพื่อสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้บริโภคและพัฒนาวัฒนธรรมในการทำธุรกิจโดยใช้อิเล็กทรอนิกส์ เช่น การยอมรับลายมือชื่ออิเล็กทรอนิกส์ซึ่งกันและกัน การชำระเงินโดยระบบอิเล็กทรอนิกส์ รวมทั้งการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและข้อมูลส่วนบุคคล เป็นต้น

3) ส่งเสริม และเปิดเสรีด้านการค้าสินค้า บริการ และการลงทุนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร (ICT) โดยประเทศสมาชิกอาเซียนจะยกเลิกภาษีและอุปสรรคทางการค้าที่มีใช้ภาษีสำหรับสินค้า ICT เช่น เครื่องประมวลผลอัตโนมัติ เครื่องโทรสาร เครื่องบันทึกเสียงสำหรับโทรศัพท์ ไดโอดและทรานซิสเตอร์ แผงวงจรไฟฟ้า ฯลฯ ภายในปี 2548 สำหรับประเทศสมาชิกอาเซียนดั้งเดิม 6 ประเทศ และภายในปี 2553 สำหรับประเทศสมาชิกใหม่ คือ กัมพูชา ลาว พม่า และเวียดนาม

4) สร้างสังคมอิเล็กทรอนิกส์ (e-Society) เสริมสร้างความสามารถและพัฒนาอิเล็กทรอนิกส์เพื่อประโยชน์ต่อสังคม ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ความสามารถด้าน IT ของบุคลากรในอาเซียน ลดความเหลื่อมล้ำด้าน IT ภายในประเทศและระหว่างประเทศสมาชิก อำนวยความสะดวกในการเคลื่อนย้ายแรงงานด้าน IT อย่างเสรี และส่งเสริมการใช้ IT

5) สร้างรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ (e-Government) ส่งเสริมให้มีการใช้ ICT ในการบริการของภาครัฐให้มากขึ้น เช่น การจัดซื้อจัดจ้างโดยรัฐ การอำนวยความสะดวกในเรื่องข้อมูลข่าวสารการให้บริการของภาครัฐผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น การเสียภาษี การจดทะเบียนการค้า พิธีการศุลกากร เป็นต้น

7. ความร่วมมือด้านการเงินการคลัง (Financial Cooperation) อาเซียนได้จัดตั้งระบบระวังภัยอาเซียน (ASEAN Surveillance Process) ขึ้น เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2541 เพื่อสอดส่องดูแลสถานะเศรษฐกิจและการเคลื่อนย้ายเงินทุนในภูมิภาค โดยให้มีการหารือและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจในประเทศสมาชิกในภูมิภาค และในโลกโดยธนาคารพัฒนาเอเชีย (ADB) ได้สนับสนุนและให้ความช่วยเหลือทางวิชาการและเงินทุนโดยการจัดการฝึกอบรมด้านเทคนิคแก่เจ้าหน้าที่ประเทศสมาชิก และในการจัดตั้ง ASEAN Surveillance Technical Support Unit ในสำนักงานเลขาธิการอาเซียนเพื่อสนับสนุนระบบดังกล่าว

นอกจากนี้ยังมีการเสริมสร้างกลไกสนับสนุนและเกื้อกูลระหว่างกันในภูมิภาคเอเชียตะวันออก (Enhancing self-help and support mechanism in East Asia) โดยได้กำหนดแนวทางการร่วมมือกับ จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้ ที่สำคัญ ได้แก่ จัดทำความตกลงทวิภาคีด้านการ

แลกเปลี่ยนการซื้อ-ขายคินเงินตราหรือหลักทรัพย์ต่างประเทศ หรือเกี่ยวกับการจัดตั้งระบบเตือนภัยในภูมิภาค และการแลกเปลี่ยนการหารือเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจในภูมิภาค

8. ความร่วมมือด้านการเกษตรและป่าไม้ของอาเซียน และอาเซียน +3 ครอบคลุมความร่วมมือในด้านประมง ป่าไม้ ปศุสัตว์ พืช และอาหาร เพื่อส่งเสริมความมั่นคงทางด้านอาหารและความสามารถในการแข่งขันของอาเซียนในด้านอาหารการเกษตรและผลผลิตป่าไม้ โครงการความร่วมมือระหว่างอาเซียนและประเทศอาเซียน+3 (จีน ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้) ภายใต้สาขาต่างๆ ดังนี้

- การขจัดความยากจนและสร้างความมั่นคงด้านอาหารในภูมิภาคเอเชีย
- การวิจัยและพัฒนาด้านอาหาร การเกษตร ประมง และป่าไม้
- การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ด้านอาหาร การเกษตร ประมง และป่าไม้
- การประสานงานและร่วมมือในระดับโลกและระดับภูมิภาคในประเด็นด้านอาหาร

การเกษตร ประมง และป่าไม้

- การสร้างเครือข่ายข้อมูลด้านการเกษตร
- การอำนวยความสะดวกด้านการค้า

9. ความร่วมมือด้านการขนส่งโครงการพัฒนาทางหลวงอาเซียน (ASEAN Highway Network Project) ลักษณะของโครงข่ายทางหลวงอาเซียน คือ มีทางหลวงครอบคลุม 23 สาย ทั่วทั้งภูมิภาคอาเซียน และจัดทำมาตรฐานทางหลวงอาเซียน (ป้ายจราจร สัญญาณ และระบบหมายเลข) ให้เป็นแบบเดียวกันโดยกำหนดมาตรฐานทางหลวงอาเซียน เป็น 4 ระดับ ได้แก่ ชั้นพิเศษ-ทางด่วน ที่ควบคุมทางเข้า-ออก สมบูรณ์แบบ ชั้นที่ 1 ทางหลวง 4 ช่องจราจร ชั้นที่ 2 ทางหลวงลาดยาง 2 ช่องจราจร ผิวทางกว้าง 7 เมตร และชั้นที่ 3 ทางหลวงลาดยาง 2 ช่องจราจร ผิวทางกว้าง 6 เมตร

กรอบความตกลงอาเซียนว่าด้วยการอำนวยความสะดวก ในการขนส่งสินค้าผ่านแดน (ASEAN Framework Agreement on the Facilitation of Goods in Transit) มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ประเทศสมาชิกอาเซียนอนุญาตให้รถยนต์ขนส่งที่จดทะเบียนในประเทศสมาชิกหนึ่งสามารถขนส่งสินค้าผ่านแดนไปยังอีกประเทศหนึ่งได้

ความตกลงหลายฝ่ายและพิธีสารว่าด้วยการเปิดเสรีบริการขนส่งเฉพาะสินค้าของอาเซียน (Multilateral Agreement on the Full Liberalization of All Cargo Air Services) มีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมการขนส่งสินค้าในอาเซียนด้วยกัน โดยเปิดเสรีเที่ยวบินขนส่งเฉพาะสินค้านี้ระหว่างประเทศต่าง ๆ ในกลุ่มประเทศอาเซียน โดยไม่มีข้อจำกัดทั้งในเรื่องของจำนวนความจุของบริการเส้นทางบินและสิทธิรับขนการจราจร ซึ่งจะทำให้การขนถ่ายสินค้านี้ระหว่างประเทศในอาเซียนเป็นไปได้อย่างสะดวก อันจะส่งผลให้สภาพเศรษฐกิจโดยรวมในภูมิภาคสามารถเจริญเติบโตขึ้นได้อย่างรวดเร็ว

ความตกลงหลายฝ่ายและพิธีสารว่าด้วยการเปิดเสรีบริการขนส่งผู้โดยสารทางอากาศของอาเซียน (Multilateral Agreement on the Liberalization of Passenger Air Services) การจัดทำความตกลงหลายฝ่ายว่าด้วยการเปิดเสรีการบินในส่วนของการเที่ยวบินขนส่งโดยสาร เป็นการส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวและการส่งออกสินค้าของไทยและสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลที่ต้องการให้มีการเปิดเสรีการบิน และส่งเสริมให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางการบินในภูมิภาคนี้ด้วย

10. ความร่วมมือด้านพลังงานในอาเซียน (ASEAN Energy Cooperation) มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนในการจัดหาพลังงาน การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพในภูมิภาคอาเซียน และการจัดการด้านความต้องการพลังงานอย่างเหมาะสม โดยคำนึงถึงปัจจัยด้านสภาพสิ่งแวดล้อม และการช่วยเหลือกันในการแข่งขันปิโตรเลียมในภาวะฉุกเฉิน โครงสร้างความร่วมมือด้านพลังงาน ประกอบด้วย การประชุมระดับรัฐมนตรีอาเซียนคณะทำงานและคณะกรรมการ ใน 5 สาขา ได้แก่ คณะทำงานด้านถ่านหิน คณะทำงานด้านประสิทธิภาพพลังงานและการอนุรักษ์พลังงาน คณะทำงานด้านพลังงานใหม่และพลังงาน คณะกรรมการด้านปิโตรเลียม ซึ่งประกอบด้วยบริษัทน้ำมันแห่งชาติของประเทศสมาชิกอาเซียน และคณะกรรมการด้านการไฟฟ้า ซึ่งประกอบด้วยผู้ว่าการการไฟฟ้าของแต่ละประเทศ การดำเนินการระยะแรกของโครงการเครือข่ายด้านพลังงานอาเซียนครอบคลุม 2 โครงการหลัก คือ โครงการเชื่อมโยงระบบสายส่งไฟฟ้าอาเซียน และโครงการท่อส่งก๊าซธรรมชาติอาเซียน

11. ความตกลงด้านการท่องเที่ยวอาเซียน (ASEAN Tourism Agreement) ความร่วมมือด้านการท่องเที่ยวในกรอบอาเซียนและอาเซียน + 3 ที่ประชุมสุดยอดอาเซียน ครั้งที่ 8 ที่กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2545 ได้ลงนามในความตกลงด้านการท่องเที่ยวอาเซียน (ASEAN Tourism Agreement) เพื่อส่งเสริมให้อาเซียนเป็นจุดหมายปลายทางการท่องเที่ยว โดยเน้นความร่วมมือใน 7 ด้าน คือ การอำนวยความสะดวกการเดินทางในอาเซียนและระหว่างประเทศ การอำนวยความสะดวกด้านขนส่งการขยายตลาดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ ความปลอดภัยและความมั่นคงของการท่องเที่ยว การตลาดและการส่งเสริมร่วมกัน และการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

อาเซียนจัดการประชุมด้านการท่องเที่ยว (ASEAN Tourism Forum หรือ ATF) เป็นประจำทุกปีในเดือนมกราคม โดยหมุนเวียนจัดในประเทศสมาชิก นับเป็นการประชุมด้านการท่องเที่ยวที่ยิ่งใหญ่และประสบความสำเร็จมากที่สุดในโลก โดยมีหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการท่องเที่ยวของอาเซียน โรงแรม รีสอร์ท สายการบิน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว รวมถึงนักเขียนด้านการท่องเที่ยวมีโอกาสทำความรู้จักและเจรจาธุรกิจด้านการท่องเที่ยว และอาเซียนยังได้ริเริ่มความร่วมมือในการจัดทำความตกลงการตรวจลงตราเพียงครั้งเดียว (Single Visa) แต่ใช้เดินทางได้หลายประเทศโดยนำร่องโดยไทยและกัมพูชา

นอกจากนี้ ความตกลงด้านการท่องเที่ยวยังได้ขยายไปยังประเทศอาเซียน+3 เกาหลี จีน ญี่ปุ่น โดยมีความร่วมมือระหว่างองค์การท่องเที่ยวของไทยกับของเกาหลีเพื่อพัฒนาศักยภาพของมัคคุเทศก์ไทย และให้ประเทศ+3 เสนอแนวทางความร่วมมือกับประเทศสมาชิกอาเซียนที่ชัดเจน เพื่อส่งเสริมความร่วมมือระหว่างกัน

เสาหลักที่ 3: ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community หรือASCC) มีเป้าหมายให้อาเซียนเป็นประชาคมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง สังคมที่เอื้ออาทรและแบ่งปัน ประชากรอาเซียนมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีและมีการพัฒนาในทุกด้านเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ของอาเซียน

ความร่วมมือในด้านสังคมและวัฒนธรรมประชาคมอาเซียน

ประชาคมสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน (ASEAN Socio-Cultural Community หรือASCC) มีวัตถุประสงค์หลัก ได้แก่ การสร้างประชาคมแห่งสังคมที่เอื้ออาทร การแก้ไขผลกระทบต่องสังคมอันเนื่องมาจากการรวมตัวทางเศรษฐกิจ การส่งเสริมความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมและการจัดการดูแลสิ่งแวดล้อมอย่างถูกต้องและการส่งเสริมความเข้าใจระหว่างประชาชนในระดับรากหญ้า การเรียนรู้ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม รวมทั้งรับรู้ข่าวสารเพื่อให้ประชาชนตระหนักถึงเอกลักษณ์อาเซียน (ASEAN Identity) โดยมี แผนปฏิบัติการด้านสังคมและวัฒนธรรมอาเซียน ระบุอยู่ในแผนปฏิบัติการเวียงจันทน์ ซึ่งประกอบด้วย ความร่วมมือใน 6 ด้าน ได้แก่

1. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Development) ให้ความสำคัญกับการศึกษาการลงทุนในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ส่งเสริมการจ้างงานที่เหมาะสม ส่งเสริมเทคโนโลยีสารสนเทศ การอำนวยความสะดวกในการเข้าถึงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเชิงประยุกต์เสริมสร้างทักษะในการประกอบอาชีพสำหรับสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ พัฒนาสมรรถภาพของระบบราชการ ความร่วมมือในด้านนี้

2. การคุ้มครองและสวัสดิการสังคม (Social Welfare and Protection) ได้แก่ การจัดความยากจน เครือข่ายความปลอดภัยทางสังคมและความคุ้มครองกันจากผลกระทบด้านลบจากการรวมตัวอาเซียนและโลกาภิวัตน์ ส่งเสริมความมั่นคงและความปลอดภัยด้านอาหาร การเข้าถึงการดูแลสุขภาพและส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีสุขภาพ การเพิ่มศักยภาพในการควบคุมโรคติดต่อ รับประทานอาเซียนที่ปลอดภัยเสพติด การสร้างรัฐที่พร้อมรับกับภัยพิบัติและประชาคมที่ปลอดภัยยิ่งขึ้น

3. สิทธิและความยุติธรรมทางสังคม (Social Justice and Rights) ได้แก่ การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิและสวัสดิการสำหรับสตรี เยาวชน ผู้สูงอายุ และผู้พิการ การคุ้มครองและส่งเสริมแรงงานโยกย้ายถิ่นฐาน ส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กรธุรกิจ

4. ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม (Environmental Sustainability) ได้แก่ การจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมของโลก การจัดการและการป้องกันปัญหามลพิษทางสิ่งแวดล้อมข้ามแดน ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืนโดยการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมและการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่งเสริมเทคโนโลยีด้านสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมคุณภาพมาตรฐานการดำรงชีวิตในเขตเมือง การประสานนโยบายด้านสิ่งแวดล้อมและฐานข้อมูล ส่งเสริมการใช้ทรัพยากรชายฝั่ง และทรัพยากรทางทะเลอย่างยั่งยืน ส่งเสริมการจัดการเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างยั่งยืน ส่งเสริมความยั่งยืนของทรัพยากรน้ำจืด การตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและการจัดการต่อผลกระทบ ส่งเสริมการบริหารจัดการป่าไม้อย่างยั่งยืน

5. การสร้างอัตลักษณ์อาเซียน (Building an ASEAN Identity) ส่งเสริมการตระหนักรับรู้เกี่ยวกับอาเซียนและความรู้สึกของการเป็นประชาคม การส่งเสริมและการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของอาเซียน ส่งเสริมการสร้างสรรคดีด้านวัฒนธรรมและอุตสาหกรรม การมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับชุมชน

6. การลดช่องว่างทางการพัฒนา (Narrowing the Development Gap) การดำเนินงานความร่วมมือเหล่านี้ อาเซียนได้ดำเนินการทั้งในรูปแบบของความตกลงในระดับต่าง ๆ (MOU/Agreement/ Declaration) และโครงการความร่วมมือ ทั้งระหว่างประเทศสมาชิกอาเซียนด้วยกัน และ ระหว่างอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาค ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเทศคู่เจรจาทั้งในกรอบอาเซียน+1 และอาเซียน+3 และองค์การระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง ความร่วมมือทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญของประชาคมอาเซียน

1. ประเทศสมาชิกอาเซียน มีสภาพภูมิศาสตร์คล้ายคลึงกัน จึงมีสินค้าเกษตรหรือแร่ธาตุที่คล้ายคลึงกัน บางครั้งจึงมีการแย่งตลาดกันเอง และสินค้าส่วนใหญ่เป็นผลผลิตทางการเกษตรที่ยังไม่ได้แปรรูป ทำให้ราคาสินค้าตกต่ำ นโยบายเขตการค้าเสรีในภูมิภาคนี้จึงดำเนินไปอย่างช้ามากจะแก้ไขปัญหานี้ได้จะต้องมีการแบ่งการผลิตตามความถนัดของแต่ละประเทศแล้วนำมาแลกเปลี่ยนกันจึงจะเกิดการรวมกลุ่มกันได้ แต่ถ้าต่างคนต่างผลิตโดยไม่มีการกำหนดมาตรฐานร่วมกันในการวางแผนการผลิตก็ถือว่าเป็นปัญหาใหญ่ในการรวมกลุ่ม

2. สินค้าอุตสาหกรรมในกลุ่มอาเซียนนั้นก็เป็อุตสาหกรรมประเภทเดียวกัน แต่ละประเทศต่างก็มุ่งจะพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศที่พัฒนาแล้วตามแบบอย่างตะวันตก จึงต้องมีการ

จัดซื้อเทคโนโลยีขั้นสูง ประเทศในกลุ่มอาเซียนที่พอจะผลิตสินค้าเทคโนโลยีได้ก็คือสิงคโปร์ แต่ประเทศสมาชิกก็เกียจว่ายังไม่มีความรู้ จึงจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาสินค้าจากประเทศอุตสาหกรรมนอกกลุ่มอาเซียน ทำให้การค้าขายระหว่างกันในกลุ่มอาเซียนทำได้ยาก วิธีการแก้ไขจะต้องมีการแบ่งงานกันทำและยอมรับสินค้าประเทศในภูมิภาคเดียวกัน รวมทั้งจะต้องมีการพัฒนาคุณภาพสินค้าภายในกลุ่มประเทศอาเซียนให้ดีขึ้น

3. ประเทศในอาเซียนพยายามพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศเพื่อทดแทนการนำเข้า แต่ละประเทศพยายามส่งเสริม พัฒนา และคุ้มครองอุตสาหกรรมในประเทศตน โดยการใช้กำแพงภาษีหรือกำหนดโควตา ซึ่งสวนทางกับหลักการในการรวมกลุ่มและตลาดการค้าเสรี ซึ่งเป็นประเทศสมาชิกรวมกลุ่มกันต้องยกเลิกข้อเลือกปฏิบัติทางการค้าระหว่างประเทศเพื่อก่อให้เกิดการค้าเสรี (Free Trade) ดังนั้นข้อตกลงใน AFTA ของอาเซียนหลายข้อจึงยังไม่ได้รับการปฏิบัติ

4. ประเทศสมาชิกยังคงปกป้องผลประโยชน์แห่งชาติของตนเป็นหลัก และการหารายได้เข้าของรัฐบาลประเทศในอาเซียนมีลักษณะเหมือนกัน คือรายได้หลักของประเทศมาจากการเก็บภาษีศุลกากรสินค้าเข้าและขาออก ซึ่งการรวมกลุ่มเป็นประชาคมอาเซียนให้ยกเลิกการเก็บภาษีระหว่างกันหรือเก็บภาษีให้น้อยลง แต่ประเทศสมาชิกไม่สามารถสละรายได้ในส่วนนี้ได้ เนื่องจากเป็นเงินที่ต้องนำมาพัฒนาประเทศ การรวมกลุ่มเพื่อให้เกิดการค้าเสรีระหว่างประเทศในภาคีจึงยังทำได้ยาก

5. ความแตกต่างกันทางการเมืองและการปกครอง กฎบัตรอาเซียนได้กำหนดไว้ชัดเจนถึงหลักการประชาธิปไตยและให้ประเทศสมาชิกรัฐบาลที่มาจากวิถีทางรัฐธรรมนูญ การสร้างประชาคมความมั่นคงอาเซียนก็จะช่วยยกระดับความร่วมมือในการส่งเสริมประชาธิปไตยของแต่ละประเทศอันมีผลต่อความสงบเรียบร้อยทางการเมืองในภูมิภาคด้วย แต่การปกครองของประเทศสมาชิกอาเซียนมีหลากหลายรูปแบบ ประกอบด้วย

5.1 แบบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา มี 4 ประเทศ คือ ไทย กัมพูชา สิงคโปร์ และมาเลเซีย

5.2 ประชาธิปไตยในระบบประธานาธิบดี 2 ประเทศ คือ อินโดนีเซีย และฟิลิปปินส์

5.3 เผด็จการสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ 2 ประเทศ คือ ลาวและเวียดนาม

5.4 เผด็จการทหาร 1 ประเทศ คือ เมียนมาร์ หรือพม่า

5.5 สมบูรณาญาสิทธิราชย์ 1 ประเทศ คือ บรูไน

สมาชิกในกลุ่มอาเซียนมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด สมาชิกบางประเทศยังมีปัญหาด้านความเป็นประชาธิปไตย และยังปกครองในรูปแบบเผด็จการและต้องการรักษาอำนาจของตนไว้ ทำให้อาเซียนพัฒนาได้อย่างยากลำบาก

6. ความขัดแย้งระหว่างประเทศอาเซียน ประเทศสมาชิกในกลุ่มอาเซียนยังมีปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศอยู่ เช่น ปัญหาพรมแดนระหว่างประเทศไทย – กัมพูชา ปัญหาพรมแดนระหว่าง มาเลเซีย – ฟิลิปปินส์ – อินโดนีเซีย

7. ความแตกต่างด้านสังคมและวัฒนธรรม ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นดินแดนที่มีความหลากหลายทางเชื้อชาติ ศาสนา โดยสามารถแบ่งกลุ่มประเทศตามศาสนาที่ประชากรส่วนใหญ่ ของประเทศนับถือได้ ดังนี้

- ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม คือ บรูไน อินโดนีเซีย และมาเลเซีย
- ประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ คือ กัมพูชา ลาว พม่า เวียดนาม สิงคโปร์ และประเทศไทย

- ส่วนในฟิลิปปินส์ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์

นอกเหนือจากความแตกต่างทางศาสนาแล้ว ปัญหาชนกลุ่มน้อยที่มีจำนวนมาก ซึ่งแน่นอนว่าย่อมจะมีความแตกต่างทางความเชื่อ วิถีชีวิต ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ก็เป็น อุปสรรคต่อการหลอมรวมสร้างความเป็นหนึ่งเดียว

จุดเด่นและข้อได้เปรียบ ของประเทศไทย ในอาเซียน

แม้ว่าประเทศไทยจะมีปัญหาบางด้านแต่ก็เป็นประเทศหนึ่งที่มีความได้เปรียบและมีจุดแข็งหลายด้านเมื่อเทียบกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน พิจารณาได้จากขีดความสามารถในการแข่งขันโดยรวมที่จัดทำโดยสถาบันนานาชาติเพื่อพัฒนาด้านการจัดการ(International Institute for Management Development : IMD) ในปี 2554 พบว่า ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 10 เมื่อเทียบกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก และเป็นอันดับที่ 3 ในภูมิภาคอาเซียน โดยเป็นรองเฉพาะประเทศสิงคโปร์และมาเลเซีย ในด้านต่างๆ ต่อไปนี้

1. ด้านตลาดแรงงาน พบว่า ประเทศไทยมีอัตราการว่างงานที่อยู่ในระดับต่ำ โดยในเดือน ธ.ค. 2554 ที่ผ่านมา อัตราการว่างงานของประเทศไทยอยู่ในระดับต่ำเพียงร้อยละ 0.4 ของประชากรที่อยู่ในวัยแรงงาน ขณะที่ประสิทธิภาพของแรงงาน (Labor Productivity) ค่อนข้างสูงเมื่อเทียบกับประเทศต่างๆ ในอาเซียน และมีการพัฒนาขึ้นเรื่อยๆตามลำดับ ขณะเดียวกัน รายได้ประชากรต่อหัวของไทยที่ได้รับโดยเฉลี่ยก็อยู่ในระดับสูงเมื่อเทียบกับประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม แต่ต่ำกว่าเฉพาะสิงคโปร์ บรูไน และมาเลเซีย

2.ด้านการท่องเที่ยว พบว่า ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับไปทั่วโลก โดยกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาว่า ประเทศไทยได้รับรางวัลด้านการท่องเที่ยว Grand Travel Award Stockholm ประจำปี ค.ศ. 2011 สาขาประเทศท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงสุด (Best Tourist Country) และเป็นปีที่ 9 ที่ ไทยได้รับรางวัลดังกล่าวติดต่อกัน

3. ขนาดของตลาด ภูมิภาคอาเซียนเป็นภูมิภาคที่มีตลาดขนาดใหญ่ ยังมีศักยภาพที่จะขยายตัวได้อีกมากในอนาคต โดยเฉพาะประเทศไทยมีจำนวนประชากรสูงถึง 66.7 ล้านคน มากเป็นอันดับ 4 รองจากประเทศอินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเวียดนาม ที่มีประชากร 245.6 ล้านคน 101.8 ล้านคน และ 90.5 ล้านคน ตามลำดับ ขณะที่ เมื่อพิจารณาโครงสร้างอายุประชากรของประเทศสมาชิกอาเซียนแล้ว พบว่า มีความคล้ายคลึงกันโดยประชากรส่วนใหญ่ในแต่ละประเทศอยู่ในวัยหนุ่มสาวและวัยทำงาน (อายุระหว่าง 15-64 ปี) ประมาณร้อยละ 70 ของประชากรทั้งหมดใน ซึ่งไทยได้ผูกพันเปิดตลาดทั้งหมด 143 รายการ ตามข้อตกลงการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ซึ่งครอบคลุมสาขาบริการหลัก อาทิ บริการวิชาชีพ (ได้แก่ วิชาชีพวิศวกรรม สถาปัตยกรรม และบัญชี เป็นต้น) คอมพิวเตอร์และการสื่อสาร การก่อสร้าง การจัดจำหน่าย (อาทิ บริการค้าส่งเครื่องกีฬาและบริการแฟรนไชส์ เป็นต้น) การศึกษาในทุกกระดับ บริการด้านสุขภาพ บริการสิ่งแวดล้อม และบริการท่องเที่ยว เป็นต้น ตลอดจนการวางยุทธศาสตร์ของประเทศโดยใช้จุดแข็งที่กล่าวมาแล้วให้เป็น ประโยชน์มากยิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่และเพื่อให้ได้ประโยชน์จากการเข้าสู่ AEC มากที่สุด

4. ท่าเลที่ตั้ง ประเทศไทยมีความได้เปรียบในด้านยุทธศาสตร์การคมนาคมอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศไทยมีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ ซึ่งได้เปรียบการคมนาคมทั้งทางบกและทางอากาศ จากแหล่งท่าเลที่ตั้งในภูมิภาคอาเซียน รวมไปถึงแหล่งท่าเลที่ตั้งในโครงการพัฒนาความร่วมมือทางเศรษฐกิจในอนุภูมิภาคุ่มแม่น้ำโขง (Greater Mekong Sub-region : GMS) ซึ่งทำให้ประเทศไทยเป็นศูนย์กลางในการคมนาคมในภูมิภาคอาเซียนได้ไม่ยากนัก นอกจากนี้ ประเทศไทยยังมีศักยภาพที่จะเป็นศูนย์กลางทางการบินและคมนาคมทางบกที่จะเชื่อมประเทศคาบสมุทรมินโดจีนและเชื่อมโยงเอเชียเหนือโดยเฉพาะจีนกับเอเชียตะวันตกโดยเฉพาะอินเดียเข้าด้วยกันหลีกเลี่ยงปัญหาดังกล่าว ประเทศไทยต้องให้ความสนใจกับการเพิ่มผลิตภาพทั้งด้านการศึกษาและทักษะที่สูงขึ้น เพราะในขณะนี้ประสิทธิภาพการผลิตของไทยเพิ่มขึ้นช้า หากเกิดการขาดแคลนแรงงานจะส่งผลให้เศรษฐกิจไทยเติบโตในอัตราต่ำ

แม้ว่าประเทศไทยมีจุดเด่นและข้อได้เปรียบกับประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคอาเซียน แต่ประเทศไทยก็ยังต้องเตรียมพร้อมอีกหลายด้าน เช่น ในด้านภาษีซึ่งปัจจุบันอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลของไทยอยู่ที่ 30% ซึ่งถือว่าสูงกว่าประเทศอื่นๆ ในอาเซียน แต่ก็จะมีการปรับลดลงเหลือ 23% ในปี 2555 และเหลือ 20% ในปี 2556 ตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งจะทำให้ระบบภาษีของไทยเอื้ออำนวยต่อการแข่งขัน นอกจากนี้ ยังต้องพัฒนาสินค้าที่มีศักยภาพในการแข่งขันสูงอย่างต่อเนื่องอาทิ รถยนต์และชิ้นส่วน อิเล็กทรอนิกส์และอุปกรณ์ เพื่อให้เติบโตต่อไปได้ตามการขยายตัวของสินค้าในตลาดโลก

2.4 แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ *

แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์เป็นแนวคิดที่เริ่มปรากฏขึ้นในต้นทศวรรษ 1990 โดยมีการเคลื่อนไหวของกระบวนทัศน์จากการมองความมั่นคงในมิติที่เน้นความมั่นคงของรัฐ ในแง่การป้องกันอาณาเขตและความเป็นอิสระทางการเมืองจากรัฐอื่นไปสู่กระบวนทัศน์ที่เน้น “ความมั่นคงของมนุษย์” หรือมนุษย์เป็นศูนย์กลางความมั่นคงนั่นเอง

ในปี 1999 มีการประชุมระดับรัฐมนตรีของหลายประเทศที่ประเทศนอร์เวย์ ในการประชุมได้มีการตกลงถึงคำนิยามของความมั่นคงของมนุษย์ว่า หมายถึง การเป็นอิสระภาพจากความกลัว (Freedom from Fear) และการเป็นอิสระภาพจากความขาดแคลน (Freedom from Want)

สำหรับคำนิยามล่าสุดได้รับการขยายความกว้างขวางมากขึ้น จากรายงานการวิจัยของ Latin American Node of the Millennium Project ภายใต้การดำเนินงานของ American Council for The United Nations University (2004) ซึ่งได้ระบุความหมายของความมั่นคงของมนุษย์ไว้ว่า “เป็นกลุ่มของสถานการณ์และเงื่อนไขที่เอื้ออำนวยให้สภาพสิ่งแวดล้อม สังคม การเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรมและธรรมชาติมีความยั่งยืนในการที่ทำให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองให้มีความก้าวหน้า มีชีวิตที่มีคุณภาพ สามารถกำหนดลูกหลาน ดำเนินการและบรรลุเป้าประสงค์ของตนเองอย่างมีสมดุลกับสิ่งแวดล้อม สิ่งแวดล้อมเหล่านี้จะช่วยให้บุคคลมีเสรีภาพพร้อมกับความรับผิดชอบ และเปิดโอกาสให้พวกเขามีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับสังคมโดยรวม”

ในปัจจุบันประเทศต่างๆ และองค์กรระหว่างประเทศ อาทิ ธนาคารโลก สหภาพยุโรป และสำนักงานโครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Program – UNDP) ต่างก็ให้ความสำคัญและสนับสนุนแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์โดยเชื่อว่า ความมั่นคงของมนุษย์จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

UNDP ได้เสนอองค์ประกอบพื้นฐานของแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ไว้ 4 ประการ คือ 1) ความมั่นคงของมนุษย์เป็นปัญหาสากล เกี่ยวข้องกับทุกประเทศ ทุกชนชั้น ทุกศาสนา และทุกเชื้อชาติ เพราะประชาชนแต่ละประเทศจะเผชิญกับภัยคุกคามในรูปแบบต่างๆ ที่คล้ายกัน เช่น การว่างงาน ยาเสพติด อาชญากรรม และมลภาวะ เป็นต้น 2) ความมั่นคงของมนุษย์เป็นปฏิกิริยาที่มีผลกระทบเป็นลูกโซ่ การที่ประเทศหนึ่งประสบปัญหา ย่อมมีผลกระทบต่อประเทศอื่นด้วย 3) ความมั่นคงของมนุษย์เป็นสิ่งที่สามารถสร้างได้ไม่ยาก หากมีมาตรการและแนวทางป้องกันความเสี่ยงและ

* อ้างใน รายงานฉบับสมบูรณ์ . โครงการกำหนดและพัฒนามาตรฐานและตัวชี้วัดการปฏิบัติหน้าที่ของสำนักงานพัฒนาสังคมและสวัสดิการจังหวัด. คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ภัยคุกคามต่าง ๆ เสียตั้งแต่เริ่มต้น 4) ความมั่นคงของมนุษย์เป็นแนวคิดที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิธีการในการดำรงชีวิตของมนุษย์ การมีเสรีภาพในการเลือกทำสิ่งต่าง ๆ

UNDP ได้เสนอประเด็นหลักในการพิจารณาขอบเขตของความมั่นคงของมนุษย์ไว้ 7 ด้าน ดังนี้

1. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ

ความมั่นคงทางเศรษฐกิจเป็นเรื่องเกี่ยวกับรายได้ รายได้ของประชาชนมาจากการทำงานในภาคอุตสาหกรรม การเกษตร และบริการเป็นหลัก มีบางส่วนอาจได้รับความช่วยเหลือจากรัฐบาล ความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจวัดได้จากอัตราการว่างงานโดยเฉพาะการว่างงานของกลุ่มวัยรุ่นและกลุ่มหนุ่มสาว อย่างไรก็ตาม การมีงานทำชั่วคราวจะสร้างความมั่นคงขึ้นมาได้ หากงานนั้นเป็นงานชั่วคราว หรืองานที่มีสัญญาจ้างระยะสั้น และอัตราค่าแรงอยู่ในระดับต่ำ สภาวะการจ้างงานที่ขาดความมั่นคงส่วนใหญ่เป็นการจ้างงานของภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ ซึ่งไม่อยู่ภายใต้กฎหมายแรงงาน

สำหรับเกษตรกรนั้น ความไม่มั่นคงด้านเศรษฐกิจเห็นได้จากการไร้ที่ทำกิน หรือมีที่ทำกินไม่เพียงพอ รวมทั้งไม่สามารถเข้าถึงแหล่งทุนภายในระบบที่จะนำมาลงทุนในการผลิตได้ เกษตรจำนวนมากต้องใช้เงินกู้ยืมในระบบซึ่งมีดอกเบี้ยราคาแพง ในด้านผู้ประกอบการรายย่อยนั้นก็ประสบปัญหาการเข้าถึงแหล่งทุนภายในระบบได้เช่นเดียวกัน ทำให้ต้องไปกู้เงินนอกระบบซึ่งเป็นการนำชีวิตของตนไปสู่ภาวะเสี่ยงทั้งทางเศรษฐกิจ และทางร่างกายได้ หากไม่สามารถชำระหนี้เงินกู้ได้ตามที่นายทุนกำหนด ผลสืบเนื่องจากการขาดความมั่นคงทางเศรษฐกิจอีกประการ คือ การไร้ที่อยู่อาศัย ต้องเช่าที่อยู่อาศัยรวมกันอย่างแออัด หรือกลายเป็นผู้ร่อนเร่ อาศัยสวนสาธารณะเป็นที่หลับนอน

2. ความมั่นคงทางอาหาร

ความมั่นคงทางอาหาร เป็นภาวะที่ประชาชนทุกคนมีสิทธิและสามารถเข้าถึงแหล่งอาหารพื้นฐานได้ การเข้าถึงแหล่งอาหารมาจากแหล่งหลัก ๆ 3 แหล่งด้วยกัน คือ การเพาะปลูกด้วยตนเอง การซื้อหา และการได้รับการแจกจ่ายจากรัฐหรือเอกชน โดยปกติปริมาณอาหารไม่ใช่ประเด็นปัญหาหลัก แต่สิ่งที่กระทบต่อความมั่นคงด้านอาหารคือระบบการกระจายอาหาร และการขาดกำลังซื้อ

3. ความมั่นคงด้านสุขภาพ

ความมั่นคงด้านสุขภาพ เป็นสิ่งที่สามารถพิจารณาได้จากอัตราป่วยและอัตราตายของประชาชนที่มาจากโรคติดเชื้อ เช่น โรคเอดส์ วัณโรค และโรคพยาธิ เป็นต้น กับโรคที่เกิดจากพฤติกรรมทั้งพฤติกรรมของตนเองและของผู้อื่น พฤติกรรมของตนเอง ได้แก่ การบริโภคอาหารขยะ

ที่ไม่มีคุณค่าอาหาร ส่วนพฤติกรรมของผู้อื่น ได้แก่ การใช้สารพิษในการผลิตอาหาร ไม่ว่าในรูปของสารตกค้างจากผัก ผลไม้ หรือสารที่รักษาความสดของอาหารก็ตาม

การเข้าถึงการบริการด้านสาธารณสุขก็เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ซึ่งอาจพิจารณาได้จากอัตราของแพทย์ต่อประชากร ค่าใช้จ่ายทางด้านสาธารณสุขต่อหัวต่อปี ตัวบ่งชี้ถึงความไม่มั่นคงด้านสุขภาพอีกประการหนึ่งคือ การตายขณะคลอดลูก หรือการเสียชีวิตของสตรีขณะให้กำเนิดบุตร

4. ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม

การคุกคามความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม นับวันยิ่งรุนแรงมากขึ้น ภาวะการณ์ขาดแคลนน้ำ เป็นสิ่งที่สั่นคลอนความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมาก เพราะการแย่งทรัพยากรน้ำกลายเป็นสาเหตุความขัดแย้งระหว่างประชาชนในพื้นที่ ระหว่างผู้ที่อาศัยในชนบทกับเมือง การสูญเสียพื้นที่ป่า มลภาวะทางอากาศ ก็เป็นประเด็นหลักที่ทำให้ขาดความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อมด้วย

5. ความมั่นคงส่วนบุคคล

ความมั่นคงส่วนบุคคล เป็นภาวะที่ปลอดภัยจากการถูกทำร้ายและทารุณกรรมทางร่างกาย ที่มาจากการกระทำของรัฐ เช่น การถูกจับแล้วซ้อมเพื่อให้สารภาพ จากประเทศอื่น จากกลุ่มคนต่างเชื้อชาติ ศาสนา หรือผู้มีอิทธิพล จากบุคคลใกล้ชิด เช่น ความรุนแรงในครอบครัว การทำร้ายเด็ก และการทำร้ายตนเอง

6. ความมั่นคงของชุมชน

ความมั่นคงของชุมชน แสดงออกมาในรูปแบบของการช่วยเหลือซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน ความสามารถในการดำรงรักษาอัตลักษณ์ และวัฒนธรรมท้องถิ่น รวมทั้งอยู่ร่วมกันอย่างปรองดองระหว่างกลุ่มต่างๆ ในชุมชน มีความขัดแย้งกันน้อย

7. ความมั่นคงทางการเมือง

ความมั่นคงทางการเมือง เป็นภาวะที่ประชาชนสามารถมีชีวิตอยู่ในสังคม โดยไม่ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนพื้นฐาน การที่ประชาชนมีเสรีภาพในการเลือกรับข่าวสาร โดยไม่ถูกควบคุมและจัดการโดยความต้องการของผู้ควบคุมอำนาจรัฐ รวมทั้งการจัดสรรงบประมาณของรัฐบาลต้องให้น้ำหนักกับการพัฒนาด้านอื่นๆ มากกว่าการพัฒนาศักยภาพด้านการทหาร

ประเด็นความมั่นคงของมนุษย์ที่เสนอโดย UNDP ทั้ง 7 ดังกล่าว ต่างมีความเชื่อมโยงและมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน การขาดความมั่นคงด้านหนึ่ง ทำให้ความมั่นคงอีกด้านหนึ่งเกิดความสั่นคลอน และมีลักษณะเป็นปฏิริยาลูกโซ่ที่กระทบกันไปหมดทั้งระบบ

นอกจากความมั่นคงของมนุษย์ตามแนวคิดของ UNDP แล้ว Sue McGregor (2000) ก็ได้จำแนกความมั่นคงของมนุษย์ออกเป็น 6 ด้าน คือ

1. ความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ประกอบด้วย การเข้าถึงการจ้างงานและทรัพยากรที่จำเป็นต่อการดำรงอยู่ของบุคคล การลดความขาดแคลนและการปรับปรุงคุณภาพชีวิตในชุมชน สภาวะความไม่มั่นคงทางเศรษฐกิจของสังคมใดสังคมหนึ่งสามารถบ่งชี้ได้จาก การดำรงอยู่และการขยายตัวของความยากจน การลดลงของอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจ วิกฤตินี้สิน การลดลงของการค้า อัตราการว่างงาน และการจ้างงานระดับต่ำ

2. ความมั่นคงทางด้านสังคม หมายถึง ภาวะที่ปลอดจากการกีดกันแบ่งแยกทางสังคม ด้วยสาเหตุเรื่อง อายุ เพศ เชื้อชาติ ศาสนา และสถานภาพทางสังคม ความมั่นคงทางสังคมนั้นมีสิ่งที่เป็นตัวบ่งชี้คือ การเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร การมีเสรีภาพในการรวมกลุ่ม การเข้าถึงสวัสดิการทางสังคม การมีสังคมและชุมชนที่เข้มแข็ง สิ่งที่เป็นภาวะซึ่งแสดงให้เห็นว่าความมั่นคงด้านสังคมอยู่ในภาวะที่ล่อแหลม คือ การเติบโตของประชากรมากเกินไป การมีผู้อพยพเข้า การอพยพออกจากพื้นที่

3. ความมั่นคงด้านการเมือง หมายถึง สิทธิในการเลือกตั้งและการได้เป็นตัวแทน การมีเสรีภาพ และอิสรภาพ การมีส่วนร่วม และการส่งเสริมให้มีอำนาจในการตัดสินใจที่สมเหตุสมผล และผลการตัดสินใจทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ เช่น การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งโดยเลือกพรรคการเมืองเข้าไปเป็นรัฐบาล รวมทั้งการได้รับการพิทักษ์ให้หลุดพ้นจากการใช้อำนาจที่ไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่รัฐ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม เช่น การจัดหาทนายความให้กับผู้ยากจน และได้รับความเป็นธรรมจากกระบวนการยุติธรรม

ภาวะที่แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงทางการเมือง คือ การแพร่กระจายของความขัดแย้ง การก่อการร้ายและการตอบโต้การก่อการร้าย อาชญากรรม และการจอบโต้อาชญากรรม การถูกกดดันจากประเทศมหาอำนาจเพื่อให้ยอมรับการค้าเสรี การเกิดขึ้นของรัฐบาลที่ใช้อำนาจเป็นใหญ่โดยไม่ฟังเสียงจากประชาชน

4. ความมั่นคงทางวัฒนธรรม หมายถึง การปกป้องรักษาและขยายความสามารถในการควบคุมความไม่แน่นอนและความหวาดกลัว สำหรับสิ่งบ่งชี้ที่แสดงให้เห็นถึงความไม่มั่นคงทางวัฒนธรรม ได้แก่ วิกฤติอารยธรรม การมุ่งแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเป็นหลัก วิกฤติการของการเรียนรู้และความคิด การขาดจริยธรรม และความรับผิดชอบ การเอาอย่างตะวันตกโดยไม่ไตร่ตรอง การควบคุมสื่อ ข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีโดยกลุ่มคนจำนวนน้อยที่มีอำนาจทางการเมือง

5. ความมั่นคงด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง สิทธิในการอนุรักษ์ชีวิต สุขภาพ และการอยู่อาศัยที่ปลอดภัย การมีสิ่งแวดล้อมที่ยั่งยืน ความไม่มั่นคงของสิ่งแวดล้อมมีตัวบ่งชี้ คือ การสูญเสียพื้นที่ป่า มลภาวะทางอากาศและภาวะฝนกรด การปนเปื้อนและการขาดแคลนน้ำ การเสื่อมสลายและการพังทลายของแผ่นดิน ความไม่มั่นคงด้านอาหาร การทำลายทะเล โดยการทิ้งขยะพิษ หรือการแพร่กระจายของโรคติดต่อ และการที่บุคคลตายด้วยโรคเชิงพฤติกรรมมากขึ้น

6. ความมั่นคงด้านบุคคล หมายถึง การได้รับการปกป้องจากการถูกทำร้ายให้บาดเจ็บหรือเสียชีวิตจาก

บุคคลอื่น และกลุ่มบุคคลอื่น รวมทั้งการได้รับการศึกษาอย่างเพียงพอเพื่อใช้ในการพัฒนาสติและปัญญาของตนเอง สำหรับภาวะความเสี่ยงด้านบุคคล ได้แก่ การแพร่กระจายของอาวุธ การมีวิถีชีวิตครอบครัว ความรุนแรงในครอบครัว การถูกโดดเดี่ยวและไม่สมาคมจากชุมชน การบริโภคจนเกินขอบเขต และการไม่รู้หนังสือ

มิติความมั่นคงของมนุษย์ที่เสนอโดย McGregor มีบางส่วนที่เหมือนกับ UNDP เช่น ความมั่นคงด้านเศรษฐกิจ ด้านบุคคล และด้านสิ่งแวดล้อม แต่ในส่วนอื่นๆ มีความแตกต่างอยู่บ้าง ถึงแม้ว่า McGregor จะเสนอความมั่นคงของมนุษย์เพียง 6 ด้าน แต่ในเนื้อหารายละเอียดมีประเด็นที่มากกว่าและลึกซึ้งกว่าของ UNDP ทั้งนี้เนื่องจากว่า แนวคิดของ UNDP มุ่งหวังให้ประเทศต่างๆ ยอมรับและสามารถนำไปปฏิบัติได้ การนำเสนอแนวคิดจึงค่อนข้างสั้น กระชับ และมีตัวชี้วัดเพียงไม่กี่ตัว แต่ของ McGregor มีตัวชี้วัดที่หลากหลาย และบางตัวมีลักษณะความเป็นนามธรรมสูง เช่น วิถีชีวิตอารยธรรม ซึ่งทำให้การนำปฏิบัติหรือวัดจะต้องดำเนินการแปลงหลายขั้นตอนจึงจะสามารถเข้าถึงรูปธรรมที่เป็นจริง อันจะเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ให้เห็นภาพของตัวบ่งชี้ได้

โดยสรุป แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ เป็นแนวคิดที่มองมนุษย์เป็นศูนย์กลางในการพัฒนา โดยพิจารณาว่ามีเงื่อนไขใดบ้างที่กระทบต่อความมั่นคงของมนุษย์และก่อให้เกิดความเสี่ยงในตัวมนุษย์ขึ้นมาทั้งปัจจัยที่มาจากเศรษฐกิจ การเมือง สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สาธารณสุข อาหาร ชุมชน และบุคคล

บทที่ 3

วิธีการดำเนินโครงการ

วิธีการในการดำเนินงานโครงการ ทีมผู้ประสานงานโครงการวิจัยชุดวัฒนธรรมกับการพัฒนาภูมิชาติพันธุ์ เขมร กูย ลาว เยอ จังหวัดศรีสะเกษได้มีกระบวนการวิธีการในการดำเนินงานโครงการทั้งในส่วนของการสร้างกระบวนการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ในพื้นที่ การติดตามสนับสนุน จัดกระบวนการเรียนรู้กับโครงการวิจัยของชุมชนเดิมในพื้นที่ การประสานภาคีเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานในพื้นที่ และการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ทั้งภายในชุมชน และสาธารณะดังนี้

3.1 การพัฒนาโครงการวิจัยโดยใช้วัฒนธรรมชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่

ในการพัฒนาโครงการวิจัยทีมพี่เลี้ยงได้ให้ความสำคัญกับยุทธศาสตร์การดำเนินงานโครงการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ของการดำเนินงานโครงการ ทั้งนี้เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มคน หน่วยงาน กลุ่มองค์กร ภาครัฐและเอกชน สถาบันการศึกษาและเครือข่ายภาคประชาสังคมที่สามารถประสานเชื่อมโยงการพัฒนาจากฐานชุมชนท้องถิ่นที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษซึ่งมีวิธีการในการพัฒนาโครงการวิจัยใหม่ในพื้นที่ซึ่งมีการยืดหยุ่นปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสถานการณ์ของพื้นที่และกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ ณ เวลานั้นๆเป็นหลัก มีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปและมีความหลากหลาย ดังนี้

3.1.1 การหาคนวิจัย

ในการที่จะหาคนเพื่อมาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนั้นเป็นวิธีการขั้นตอนแรกที่มีความจำเป็นอย่างมากที่จะหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะจะทำให้เราได้รู้จักคนและเป็นการวิเคราะห์ประเมินคนที่จะมาทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่าเขาเหล่านั้นว่ามีความสนใจ มีความต้องการอยากทำงานวิจัยหรือไม่ เขาเหล่านั้นยอมรับเงื่อนไขของกระบวนการงานวิจัยที่ต้องใช้ฐานองค์ความรู้ข้อมูลข้อเท็จจริงในการพัฒนาหรือไม่และเขาเหล่านั้นจะสามารถดำเนินการโดยใช้กระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการปัญหาของชุมชนให้เกิดรูปธรรมโดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือร่วมกันได้หรือไม่ ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวจะเป็นการประสานงานหาคนกลุ่มเป้าหมาย โดยการประสานงานผู้นำชุมชนเองโดยตรง การประสานงานผ่านผู้นำหรือทีมวิจัยชุมชนเดิมในพื้นที่ โดยหัวหน้าโครงการและทีมวิจัยได้แนะนำและนำพาเข้าไปพูดคุยทำความเข้าใจงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเบื้องต้นกับผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ และการประสานงานผ่านองค์กร/หน่วยงานรัฐในพื้นที่

3.1.2 การหาพื้นที่วิจัย

ในขั้นตอนกระบวนการหาพื้นที่การวิจัยเป็นวิธีการหนึ่งที่มีความสำคัญในการพิจารณาว่าโครงการวิจัยจะสามารถดำเนินการได้หรือไม่ได้ทั้งนี้เป็นการมองภาพรวมหรือประเมินความเป็นไปได้ของโครงการว่ามีศักยภาพ จุดอ่อนจุดแข็ง และข้อจำกัดอะไร ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับทั้งเรื่องคนที่จะทำวิจัย โจทย์ในการทำวิจัยของชุมชนนั้นๆด้วย ซึ่งในการพิจารณาคัดเลือกพื้นที่ในการส่งเสริมสนับสนุนการวิจัยท้องถิ่นให้กับชุมชนนั้นด้วยจะใช้วิธีขบถตระเวนดูสภาพพื้นที่ ภูมิโนเวศน์ หรือเปิงบ้าน ด้วยการสังเกต และการสอบถามคนในชุมชน หรือชุมชนใกล้เคียง ผู้รู้อื่นๆ เจ้าหน้าที่หน่วยงานรัฐที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนนั้นๆหรือเป็นพื้นที่การทำงานของหน่วยงานภาคีความร่วมมือกันที่มีฐานงานพัฒนาที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของโครงการฯ หน่วยงาน ในระดับพื้นที่ ระดับจังหวัด ระดับประเทศ มีหลักการในการพิจารณา ดังนี้

1. การพิจารณาถึงลักษณะภูมิโนเวศพื้นที่ ว่าชุมชนนั้นมีลักษณะภูมิโนเวศเป็นแบบโนไหน ภูมิโนเวศแบบโคก แบบทุ่ง แบบทาม หรือแบบภูเขา เป็นต้น และพิจารณาถึงโจทย์ปัญหาของการวิจัยว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่อย่างไร

2. การพิจารณาถึงฐานทรัพยากรของชุมชนในแต่ละภูมิโนเวศว่าเป็นอย่างไร มีอะไรบ้าง มากน้อยเพียงใด และมีความสัมพันธ์กับโจทย์ปัญหาการวิจัยหรือไม่อย่างไร

3. การพิจารณาถึงภูมิวัฒนธรรมชุมชน ว่าชุมชนมีวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อแบบโนไหน เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อะไร ลาว ส่วย เยอ หรือเขมร และมีความสัมพันธ์กับโจทย์ปัญหาการวิจัยหรือไม่อย่างไร

4. การพิจารณาถึงภูมิสังคมของชุมชนว่า มีวิถีการดำเนินชีวิต ในการทำมาหากินอะไร อย่างไร มีการเกาะเกี่ยวช่วยเหลือกันในชุมชนหรือไม่ โดยพิจารณาจากฐานการรวมกลุ่มกันของคนในชุมชนว่ามีการรวมกลุ่มกันในการดำเนินกิจกรรมพัฒนาชุมชนตนเองร่วมกันอย่างไร มีการประสานสัมพันธ์กับกลุ่มคนภายนอกชุมชนอย่างไรและพิจารณาว่ามีความสัมพันธ์กับโจทย์ปัญหาการวิจัยหรือไม่อย่างไร

5. การพิจารณาถึงฐานความรู้ประสบการณ์ของคนในชุมชน ว่ามีความรู้ความเข้าใจ และคิดต้องการอยากแก้ไขปัญหชุมชนตนเอง โดยการใช้กระบวนการเรียนรู้ผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือไม่ โดยพิจารณาถึง คนที่จะทำวิจัย กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย โจทย์ปัญหาการวิจัย และ

พื้นที่ในการวิจัยว่ามีความสัมพันธ์กันหรือไม่ มีความเป็นไปได้มากน้อยเพียงใด พี่เลี้ยงจะสามารถสนับสนุนส่งเสริมในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยกระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นได้มากน้อยเพียงใด

3.1.3 การหาโจทย์วิจัย

เมื่อกลุ่มเป้าหมายมีความเข้าใจในแนวทางหลักการและกระบวนการในการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและมีแผนในการสร้างกระบวนการพัฒนาโครงการวิจัยร่วมกันจากกระบวนการในการหาคน หาพื้นที่วิจัยแล้วซึ่งบางพื้นที่มีคน มีประเด็นปัญหาที่ชัดเจนอยู่แล้ว บางพื้นที่มีคนมีประเด็นแต่ประเด็นยังไม่ชัด บางพื้นที่มีประเด็นชัดมีคนที่ยากจะทำแต่ยังไม่มั่นใจ ซึ่งในการหาโจทย์หรือพัฒนาโจทย์วิจัยที่ตรงกับปัญหาความต้องการของชุมชนมีกระบวนการและวิธีการขั้นตอนในการดำเนินการได้แก่ การประชุมวิเคราะห์ปัญหาชุมชนเพื่อกำหนดโจทย์การวิจัยร่วมกันกับชุมชน การประชุมพัฒนาโจทย์การวิจัยเพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอโครงการวิจัย การจัดเวทีประชาคมโครงการวิจัยในหมู่บ้าน การจัดเวทีพิจารณากลับกรองโครงการวิจัยระดับพื้นที่ (Node) การนำเสนอโครงการวิจัยต่อ เวทีพิจารณาโครงการวิจัยระดับกลไกท้องถิ่นภาคอีสาน และการจัดเวทีชุมชนจัดปรับโครงการวิจัยร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่

3.2 การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในพื้นที่

กระบวนการและวิธีการในการติดตามสนับสนุนของพี่เลี้ยงในโครงการวิจัยของชุมชนนั้นได้ใช้วิธีการในการติดตามสนับสนุนใน 2 ลักษณะ คือ การติดตามที่ไม่เป็นทางการ โดยการใช้เยี่ยมให้คำแนะนำปรึกษา กระตุ้นและให้กำลังใจกับหัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย และการติดตามที่เป็นทางการโดยการติดตามตามเข้าร่วมตามแผนกิจกรรมโครงการในพื้นที่และตามแผนงานโครงการของทีมพี่เลี้ยง เช่น

3.2.1 การติดตามสนับสนุนตามแผนงานกิจกรรมโครงการวิจัยในพื้นที่

เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อการนำไปสู่การหาทางเลือกในการแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการติดตามสนับสนุนทั้งในเรื่องของแนวคิด กระบวนการวิธีการ เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนรายงาน การกำหนดทางเลือกในการนำข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการแก้ไขปัญหาของชุมชน ทั้งนี้โดยการประสานหน่วยงานภายนอก เช่น การจัดประชุมกลุ่ม การจัดเวทีนำเสนอข้อมูลผลการศึกษา การฝึกอบรม การศึกษาดูงาน และการทดลองปฏิบัติการการแก้ไขปัญหาของชุมชน สรุปวิเคราะห์ถอดบทเรียน เพื่อหาแนวทางในการสร้างพื้นที่ต้นแบบในการศึกษาเรียนรู้ของคนในชุมชนและชุมชนอื่นๆทั้งในและนอกพื้นที่ เป็นต้น

3.2.2 การติดตามสนับสนุนตามแผนงานโครงการของทีมพี่เลี้ยง (Node)

เป็นการหนุนเสริม อำนาจความสะดวก การบริหารจัดการโครงการ การเงินการบัญชี โครงการวิจัยในพื้นที่โดยการเข้าไปติดตามสนับสนุนให้คำแนะนำ จัดประชุมทีมวิจัยฝึกปฏิบัติการ จัดทำระบบการเงินบัญชีโครงการ การจัดทำเอกสารการเงินและการใช้จ่ายเงินโครงการ การสรุปรายจ่ายในการดำเนินกิจกรรมแต่ละกิจกรรมและแต่ละหมวดในการดำเนินงานโครงการของทีมวิจัย หลังจากนั้นทีมพี่เลี้ยงได้ตรวจเช็คความถูกต้องตามแผนงานโครงการและนำเอกสารการเงินดังกล่าวบันทึกใน Account Node

จากวิธีการในการดำเนินโครงการดังกล่าวมาข้างต้นเป็นการหนุนเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้มีคุณภาพ บนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษให้เกิดพื้นที่รูปธรรมในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่สามารถเป็นต้นแบบและสื่อสารสังคมและสาธารณะได้โดยยกระดับองค์ความรู้งานวิจัยท้องถิ่นในการสร้างพลังการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นชายแดนบนฐานวัฒนธรรมเพื่อนำไปสู่การสร้างความร่วมมือในการสร้างความมั่นคงชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนทั้งในระดับพื้นที่และการขับเคลื่อนในระดับนโยบาย ซึ่งจะเป็นการสื่อสารการสร้างพื้นที่รูปธรรม และการ สื่อสารเชื่อมกับสังคมภายนอก

บทที่ 4

ผลการดำเนินโครงการ

การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นและการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษภายใต้โครงการวิจัยชุดวัฒนธรรมกับการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ เขมร กูย ลาว เยอ ปี 2555 ได้มุ่งเน้นที่พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษโดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ 2) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนและวัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย จังหวัดศรีสะเกษ กับชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนกัมพูชา 3) เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมืองของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ ทั้งนี้โดยใช้วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนเป็นฐานเพื่อนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงชุมชนท้องถิ่นชายแดนด้านสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองและทรัพยากรชุมชนท้องถิ่นชายแดนและเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนท้องถิ่นให้สามารถจัดการตนเองบนฐานอัตลักษณ์รากเหง้าของชุมชนท้องถิ่นในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันโดยเฉพาะการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในปี 2558

จากการดำเนินงานโครงการวิจัยชุดวัฒนธรรมกับการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ เขมร กูย ลาว เยอ ปี 2555 ระยะที่ 1 นับตั้งแต่เดือนตุลาคม 2554 ถึงเดือนกันยายน 2555 รวมเป็นระยะเวลา 12 เดือนสามารถนำเสนอผลโดยแยกเป็นประเด็น ดังนี้

1. การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน
2. การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ
3. วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ
4. วัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดน จังหวัดศรีสะเกษ
5. วัฒนธรรมร่วมชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษ
6. วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษ

4.1 การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน

การพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนโครงการวิจัยชุดวัฒนธรรมกับการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ เขมร กูย ลาว เยอ ปี 2555 ได้มีการดำเนินการสร้าง

กระบวนการในการเรียนรู้โดยการ หาค้น หาพื้นที่ และการหาโจทย์วิจัย ร่วมกับชุมชนในพื้นที่ ซึ่งจากการดำเนินการดังกล่าวสามารถพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ จำนวน 8 โครงการ และเป็นโครงการที่ดำเนินงานในระยะที่ 1 โดยมีรายละเอียด ดังนี้

4.1.1 โครงการวิจัยเรื่องการฟื้นฟูประเพณีมหาสรวงเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนวัดบ้านโคกเพชร ตำบลโคกเพชร อำเภอบัวชุม จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณกัลยาณี ใจมนต์ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และโครงการนี้จัดอยู่ในประเด็นศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือในอดีตประเพณี “มหาสรวง” เป็นประเพณีที่สำคัญของชุมชนทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชน เป็นกิจกรรมที่เชื่อมความสามัคคี เป็นการทำบุญร่วมกันของคนในชุมชน นับเป็นประเพณีที่เป็นกุศล ประเพณีมหาสรวงจึงเปรียบเสมือนเป็นเครื่องมือหรือเป็นกลไกหนึ่งในการประสานความร่วมมือของผู้คนในชุมชนวัดบ้านโคกเพชร ส่งเสริมให้เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามัคคี มีความสุข แต่ปัจจุบันประเพณีดังกล่าวได้เลือนหายไป มีผลทำให้เกิดความขัดแย้งกันมากขึ้น คนชุมชนไม่ร่วมมือกัน ขาดผู้นำทางมวลชน ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำทางศาสนา ที่มีความสามารถในการเชื่อมประสานคนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนวัดบ้านโคกเพชร ดังนั้นเพื่อเป็นการสร้างสำนึกร่วมของคนในชุมชนวัดบ้านโคกเพชรจึงเริ่มทำการฟื้นฟูประเพณีมหาสรวงให้เป็นตัวนำพาในชุมชนโดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างสำนึกร่วมผ่านกระบวนการการศึกษาข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดแนวทางในการพัฒนาชุมชนตนเองบนฐานข้อมูลข้อเท็จจริงใน อัตลักษณ์รากเหง้าชุมชนท้องถิ่น จึงเป็นสิ่งจำเป็นในสถานการณ์ปัจจุบัน ซึ่งชุมชนมีความเชื่อร่วมกันว่ามหาสรวงจะเป็นจุดร่วมในการนำไปสู่การเสริมสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนวัดโคกเพชรในการจัดการแก้ไขปัญหาของชุมชนตนเองบนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันได้

ลักษณะของโครงการเป็นความตั้งใจของชุมชนในการฟื้นฟูประเพณีท้องถิ่นที่เคยมีความสำคัญต่อชุมชนให้ทำหน้าที่สานความสัมพันธ์ของคนในชุมชนในสังคมปัจจุบันที่เริ่มห่างเหินต่างคนต่างอยู่ให้เกิดความสามัคคีและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชนร่วมกัน โดยมีคณะทำงานที่หลากหลายตำแหน่งในชุมชน ได้แก่ สารวัตรกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อสม. อดีตผู้ใหญ่บ้าน ชาวบ้าน ครูโรงเรียนบ้านโคกเพชร ผอ.รพสต. นักวิชาการสาธารณสุข (ชำนาญการ) และกำนันตำบลโคกเพชร ล้วนเป็นผู้ที่มีใจอาสาทำงานเพื่อชุมชน และสนใจเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงเชื่อว่าคณะทำงานโครงการนี้จะสามารถดำเนินงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย ตอบโจทย์และวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ คือ

- 1) ได้ข้อมูลความรู้บริบทชุมชนวัดบ้านโคกเพชรจากอดีตถึงปัจจุบันที่สามารถสร้างการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน
- 2) ได้ข้อมูล ความรู้และชุมชนได้ทราบวิถีดำเนินชีวิตในการดำเนินชีวิตของชุมชนวัดบ้านโคกเพชรตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

3) ได้ข้อมูลความรู้และชุมชนได้ทราบถึงประเพณี “มหาสรวง” ซึ่งเป็นประเพณีที่เชื่อมโยง บ้าน วัด โรงเรียน เข้าด้วยกัน ที่เป็นระบบคุณค่าและมีความสำคัญอันมีผลเกี่ยวกับความสัมพันธ์อันดีร่วมกันของคนในชุมชนวัดโคกเพชร

4) ได้ฟื้นฟูและสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามให้คงอยู่คู่ชุมชน และเป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับชุมชนอื่นๆ

5) ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

ภาพที่ 1 พัฒนาจิตวิทยิจัยชุมชนวัดบ้านโคกเพชร ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขัน จังหวัดศรีสะเกษ

4.1.2 โครงการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนเขมรเพื่อนำไปสู่ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนบ้านสำโรงตาเจ็น ตำบลสำโรงตาเจ็น อำเภوخุขัน จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีคุณจรรยา คำผาง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและโครงการนี้จัดอยู่ในประเด็นการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่น คือ บ้านสำโรงตาเจ็นเป็นชุมชนท้องถิ่นชาติพันธุ์เขมรในอดีตมีการพัฒนาอยู่บนฐานวัฒนธรรม ความเชื่อที่เป็น ระบบเครือญาติ เชื้อฟังผู้อาวุโส เคารพผู้สูงอายุและอยู่กันแบบนักลอง ใช้นักลองปกครองนักลอง นักลองต่านนักลอง การไถ่เกลี้ยกรณีข้อพิพาท จะมีการเจรจาไถ่เกลี้ยกันและจบเบ็ดเสร็จที่ผู้ใหญ่บ้าน กำหนด ปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากระบบเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองระบบใหญ่ ยึดผลประโยชน์ตนเองเป็นสำคัญ ใช้เงินเป็นตัวตั้ง มุ่งผลแพ้ชนะและไม่ได้เปรียบในการเข้าสู่อำนาจ ทั้งคุณธรรมความดีงาม ขาดความซื่อสัตย์ทำให้ระบบเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมืองท้องถิ่นเริ่มมีความแตกแยกสูงจากการรื้อรื้อปัญหา ร่วมกับชุมชนและมีโจทย์ในการวิจัยร่วมกัน คือทำอย่างไรชุมชนจะสามารถบริหารจัดการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนเขมรเพื่อนำไปสู่การสร้างสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนและนำไปสู่การกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นให้สามารถยืนหยัดอยู่ได้บนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันและในอนาคตพร้อมกันได้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน

ลักษณะของโครงการ เป็นความร่วมมือของคนในชุมชนซึ่งเป็นคณะทำงานที่มาจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่ได้แก่ ประธานเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ประธานเครือข่ายสภาองค์กรชุมชน ประธานอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อาสาสมัครตำรวจชุมชนตำบลสมาชิก อบต. ผู้นำชาวบ้าน ประธานกลุ่มแม่บ้านอาสาสมัครเกษตรหมู่บ้านประธานกองทุนสวัสดิการชุมชน ผู้นำเยาวชนกรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้านอาสาสมัครปศุสัตว์ซึ่งล้วนเป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จึงเชื่อว่าคณะทำงานโครงการนี้จะสามารถดำเนินงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย ตอบโจทย์และวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ร่วมกัน คือ

- 1) ได้ชุดข้อมูลความรู้บริบทชุมชน
- 2) ได้ชุดข้อมูลความรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่น สำโรงตาเงินจากอดีต-ปัจจุบัน
- 3) ได้ชุดข้อมูลความรู้วัฒนธรรมการเมืองชุมชนท้องถิ่นของชุมชนชาติพันธุ์เขมรบ้านสำโรงตาเงิน
- 4) ได้ชุดข้อมูลความรู้สถานการณ์ปัญหาผลกระทบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนสำโรงตาเงิน
- 5) ได้ชุดข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาความสัมพันธ์ของชุมชนสำโรงตาเงิน
- 6) ได้ชุดข้อมูลความรู้การบริหารจัดการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนเขมรเพื่อนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนบ้านสำโรงตาเงิน

ภาพที่ 2 พัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนบ้านสำโรงตาเงิน ตำบลสำโรงตาเงิน อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ

4.1.3 โครงการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กในครอบครัวที่อพยพแรงงาน
 โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนชาติพันธุ์กวย ลาว เยอ ในเขตบริการโรงเรียนบ้านพะวะแะ ตำบลสุขสวัสดิ์ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณภุริต อภิรักษ์วรการ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และโครงการนี้จัดอยู่ในประเด็นการศึกษากับชุมชน คือชุมชนโรงเรียนบ้านพะวะแะมีการจัดการเรียน

การสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลถึงประถมศึกษา ปัจจุบันมีจำนวนนักเรียน 60 คน ครู 6 คน ซึ่งพบว่าเด็กนักเรียนกลุ่มหนึ่งมีปัญหาในเรื่องการอ่าน เขียน ภาษาไทย และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่ต่ำลง เนื่องจากผู้ปกครองเด็กต้องอพยพออกจากชุมชนย้ายถิ่นฐานเพื่อการประกอบอาชีพต่างถิ่นทำให้เด็กในชุมชนต้องโยกย้ายเปลี่ยนโรงเรียนอยู่บ่อยๆ เด็กบางคนต้องลาออกจากโรงเรียนเพื่อไปดูแลน้อง และบางคนอยู่กับตายายซึ่งไม่สามารถดูแลเรื่องการเรียนของลูกหลานได้มากนัก และจากการประชุมวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันในพื้นที่พบว่าชุมชนยังไม่มีการศึกษาปัญหาดังกล่าวอย่างจริงจัง ทำให้ชุมชนไม่มีข้อมูล ชุดความรู้ประสบการณ์ของชุมชนเพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาการศึกษาของเด็กและเยาวชนในชุมชน ดังนั้นชุมชนจึงใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นหาชุดข้อมูล ชุดความรู้เพื่อนำไปสู่การจัดการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาทางการศึกษาสำหรับเด็กในครอบครัวผู้อพยพแรงงานชุมชนชาติพันธุ์ กูย ลาว เยอ ในเขตบริการโรงเรียนบ้านพะวะได้อย่างเหมาะสม

ลักษณะของโครงการเป็นความร่วมมือของชุมชนซึ่งเป็นคณะทำงานที่มาจากตัวแทนชุมชนที่ดำรงตำแหน่งหลากหลาย ได้แก่ ครูอาสา ครูโรงเรียนละลมวิทยา ผู้ช่วยนักวิชาการเกษตร ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แกนนำชุมชน แกนนำเยาวชน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เข้ามาเป็นทีมวิจัยและมีทีมที่ปรึกษา ได้แก่ นายกสมาคมสื่อมวลชนจังหวัดอุบลราชธานี กำนันตำบลสุขสวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านพะวะ ครูโรงเรียนบ้านปราสาทเยอ ครูโรงเรียนบ้านอาลัย ซึ่งล้วนเป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน และมีจิตอาสาสามทำงานเพื่อชุมชนจึงเชื่อว่าคณะทำงานโครงการนี้จะสามารถดำเนินงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย ตอบโจทย์และวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ คือ

- 1) ได้ชุดข้อมูลความรู้บริบทชุมชนที่สามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ตนเองร่วมกันของชุมชนโรงเรียนบ้านพะวะ
- 2) ได้ข้อมูลชุดความรู้วิถีการดำเนินชีวิตที่สามารถสร้างความรู้ความเข้าใจร่วมกันของชุมชนโรงเรียนบ้านพะวะ
- 3) ได้ข้อมูลชุดความรู้สถานการณ์การอพยพแรงงานของคนในชุมชน
- 4) ได้ข้อมูลชุดความรู้สถานการณ์การศึกษา ศักยภาพและแนวทางในการแก้ไขปัญหา ร่วมกันของชุมชนโรงเรียนบ้านพะวะ

ภาพที่ 3 พัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนบ้านพะแะ ตำบลสุขสวัสดิ์ อำเภอบึง จังหวัดศรีสะเกษ

4.1.4 โครงการวิจัยเรื่องการปรับตัวภายใต้ภาวะความเสี่ยงและความเปราะบางพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านภูมิซรอล ตำบลเสาธงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณ มนูญ มุงชู เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และโครงการนี้จัดอยู่ในประเด็นการบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นคือ บ้านภูมิซรอล เป็นชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษโดยมีอุทยานแห่งชาติเขาพระวิหาร กั้นอยู่ระหว่างเขตแดนซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงและความเปราะบางในการดำเนินชีวิตเนื่องจากต้องเผชิญกับปัญหาภัยสงครามการสู้รบภายในกัมพูชา และการปะทะกันของทหารไทยและกัมพูชากรณีเรื่องเขตแดน เขาพระวิหาร และเป็นพื้นที่ที่ถูกปิดล้อมด้วยนโยบาย ระเบียบ ข้อกฎหมายของรัฐ ด้านความมั่นคง ทำให้ชุมชนต้องตกเป็นเหยื่อของความขัดแย้งมาอย่างยาวนานปัจจุบันก็ยังไม่มียุติในการแก้ไขปัญหา ชุมชนต้องเผชิญและอยู่ท่ามกลางสถานการณ์ปัญหาที่มีความยากลำบากและไม่ปลอดภัยในการดำเนินชีวิตจากการวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาร่วมกันกับชุมชนได้มีโจทย์ร่วมกันคือ ชุมชนจะมีการปรับตัวภายใต้ภาวะความเสี่ยงและความเปราะบางของพื้นที่ชุมชนชายแดนบ้านภูมิซรอลร่วมกันได้อย่างไรกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนทั้งถิ่นชายแดนร่วมกัน

ลักษณะของโครงการเป็นความร่วมมือของคนในชุมชนซึ่งเป็นคณะทำงานที่มาจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่ได้แก่ ผู้สื่อข่าว เครือเนชั่น กรุป ศรีสะเกษ รองนายก อบต. ประธานสภา อบต. เลขาธิการนายก อบต. สมาชิกสภา อบต. ชาวบ้าน และ นักศึกษาปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งล้วนเป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จึงเชื่อว่าคณะทำงานโครงการนี้จะสามารถดำเนินงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย ตอบโจทย์และวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ คือ

- 1) ได้ชุดความรู้ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านภูมิซรอล
- 2) ได้ชุดความรู้วิถีการดำเนินชีวิตและการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านภูมิซรอลท่ามกลางสถานการณ์ปัญหาความขัดแย้งพื้นที่ชายแดน
- 3) ได้ชุดความรู้สถานการณ์ปัญหาภาวะความเสี่ยงและความเปราะบางพื้นที่ชุมชนชายแดน บ้านภูมิซรอล
- 4) ได้ชุดความรู้ยุทธวิธีในการปรับตัวของชุมชนในการดำเนินชีวิตภายใต้ภาวะความเสี่ยงและความเปราะบางพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านภูมิซรอล

ภาพที่ 4 พัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนบ้านภูมิซรอล ตำบลเสาธงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ

4.1.5 โครงการวิจัยเรื่องการจัดการน้ำห้วยจันท์เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคบนฐานวัฒนธรรมของชุมชนชายแดน ไทย – กัมพูชา บ้านน้ำตกห้วยจันท์ ตำบลห้วยจันท์ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณยวน เลิศศรี เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและโครงการนี้จัดอยู่ในประเด็นชุมชนกับการจัดการทรัพยากรคือบ้านน้ำตกห้วยจันท์ ตำบลห้วยจันท์ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ เป็นชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา สภาพที่ตั้งหมู่บ้านมีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาไม่เหมาะแก่การทำนา มีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญคือลำน้ำตกห้วยจันท์ที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวพักผ่อนของคนในและนอกชุมชน จากการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนร่วมกัน พบว่า ชุมชนบ้านน้ำตกห้วยจันท์ต้องประสบกับปัญหาเรื่องน้ำอุปโภคบริโภคทั้งที่ชุมชนมีแหล่งทรัพยากรลำน้ำตกห้วยจันท์อยู่แล้ว แต่ยังไม่มีการจัดการให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนในการแก้ไขปัญหาเรื่องการขาดแคลนน้ำอุปโภค บริโภคได้ ชุมชนจึงเห็นว่าควรจะมีการจัดการและใช้ประโยชน์จากลำน้ำตกห้วยจันท์ให้หลากหลาย เพราะนอกจากจะช่วยแก้ไขปัญหาในพื้นที่แล้ว ยังอาจเป็นต้นแบบการสร้างความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดน-ไทย-กัมพูชา ในการจัดการแก้ไขปัญหาอุปโภคบริโภคของชุมชนท้องถิ่นที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดน

ไทย-กัมพูชาได้ ดังนั้นชุมชนบ้านน้ำตกห้วยจันทร์จึงใช้กระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการในการแก้ไขปัญหาแบบมีส่วนร่วมของคนในชุมชนท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือในการหลอมรวมคนในชุมชนท้องถิ่นเพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่และสร้างพลังชุมชนท้องถิ่น และเป็นเครื่องมือในการประสานความร่วมมือของชุมชนกับหน่วยงานรัฐเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้การแก้ไขปัญหาของชุมชนร่วมกัน

ลักษณะของโครงการเป็นความร่วมมือของคนในชุมชน ซึ่งเป็นคณะทำงานที่มาจากผู้นำในชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน อดีตนายก อบต.ห้วยจันทร์ ประธาน อสม. เจ้าหน้าที่ อสม. และชาวบ้าน เข้ามาร่วมเป็นทีมวิจัย และมีครูโรงเรียนหมู่บ้านป่าไม้ห้วยจันทร์ ผู้ใหญ่บ้านบ้านกันทรอมใต้ ผู้นำด้านวัฒนธรรมประเพณีของชุมชน และคุณหมอประจักษ์ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลห้วยจันทร์ เข้ามาเป็นทีมที่ปรึกษา ซึ่งล้วนมีบทบาท เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและเป็นผู้ที่มีความเสียสละ อาสาทำงานเพื่อชุมชน จึงเชื่อว่าคณะทำงานโครงการนี้ จะสามารถดำเนินงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย ตอบโจทย์และวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ คือ

- 1) ชุมชนมีข้อมูลปัญหาผลกระทบการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาบ้านน้ำตกห้วยจันทร์
- 2) ชุมชนได้ข้อมูลความต้องการการใช้น้ำอุปโภคบริโภคในระดับครัวเรือนและระดับชุมชนของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาบ้านน้ำตกห้วยจันทร์
- 3) ชุมชนได้ข้อมูลแหล่งทรัพยากรน้ำ และความสามารถในการเก็บกัก น้ำใช้ในรอบปี และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาบ้านน้ำตกห้วยจันทร์
- 4) ชุมชนได้ชุดองค์ความรู้ภูมิปัญญาในการจัดการปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคที่ผ่านมาของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาบ้านน้ำตกห้วยจันทร์จากอดีตถึงปัจจุบัน
- 5) ชุมชนได้ชุดความรู้การจัดการทรัพยากรลำนน้ำห้วยจันทร์เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชาบ้านน้ำตกห้วยจันทร์

ภาพที่ 5 พัฒนาโจทย์วิจัยบ้านน้ำตกห้วยจันทร์ ตำบลห้วยจันทร์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ

4.1.6 โครงการวิจัยเรื่องพลังศรัทธาความเชื่อที่มีต่อหลวงปู่สรวง เพื่อสร้างจุดร่วมทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณประจวบ จันทร์หมื่น เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและโครงการนี้จัดอยู่ในประเด็นศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น คือตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ เป็นพื้นที่ชุมชนดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์เขมรศรีสะเกษ และเป็นพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา จากการจัดเวทีประชุมวิเคราะห์สถานการณ์ปัญหาหารือร่วมกับผู้นำชุมชน และชาวบ้านพบว่าประเด็นสำคัญที่เป็นจุดร่วมที่จะสามารถนำไปสู่ประเด็นการวิจัยของชุมชนร่วมกันคือพลังศรัทธาความเชื่อที่มีต่อหลวงปู่สรวง ที่เป็นวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ และความทรงจำร่วมของชุมชนท้องถิ่นชายแดน ที่จะสามารถนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษได้ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาและสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนทั้งถิ่นชายแดนทั้งสองฝั่งร่วมกัน

ลักษณะของโครงการเป็นความร่วมมือของนักวิชาการกับคนในชุมชนซึ่งเป็นคณะทำงานที่มาจากผู้นำชุมชนและชาวบ้านในพื้นที่ ได้แก่ ผู้อำนวยการศูนย์ศรีสะเกษศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ผู้ใหญ่บ้านประธาน อสม. สมาชิก อบต. สารวัตรกำนัน และนักศึกษาปริญญาโทชาว กัมพูชา มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ ซึ่งล้วนเป็นผู้ที่มีบทบาทและเป็นที่ยอมรับของคนในชุมชน จึงเชื่อว่าคณะทำงานโครงการนี้จะสามารถดำเนินงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย ตอบโจทย์และวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ คือ

- 1) ได้ข้อมูลชุดความรู้วัฒนธรรมร่วมของท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ตำบลไพรพัฒนา
- 2) ได้ข้อมูลชุดความรู้วิถีการดำเนินชีวิต ในชีวิตประจำวันของคนในชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ตำบลไพรพัฒนาและสถานการณ์ปัญหาในเขตพื้นที่ชายแดนช่องสง่า
- 3) ได้ข้อมูลชุดความรู้ความทรงจำร่วมในพลังศรัทธาความเชื่อที่มีต่อหลวงปู่สรวงของคนในพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา ตำบลไพรพัฒนา

ภาพที่ 6 การพัฒนาโจทย์วิจัยพลังศรัทธาความเชื่อที่มีต่อหลวงปู่สรวงฯ ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

4.1.7 โครงการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชน
ชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านแซร์สะโบว์ ตำบลดงรัก อำเภอสว่าง จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณ
 วินิจ ธรรมะ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและโครงการนี้จัดอยู่ในประเด็นการบริหารจัดการท้องถิ่น คือ
 จากการจัดเวทีประชุมวิเคราะห์ปัญหาและหาโจทย์ในการวิจัยร่วมกับชุมชนที่เป็นผู้นำชุมชน ได้แก่
 ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ชาวบ้าน ตัวแทนจากหน่วยงานในพื้นที่ ได้แก่ อบต. รพสต.
 หน่วยงานป่าไม้ในพื้นที่ พบว่า ชุมชนต้องเผชิญกับสภาพปัญหาหลายด้านทั้งปัญหาด้านสังคม
 เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นผลมาจากการดำเนินการพัฒนาที่
 ผ่านมาไม่เหมาะสมสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน โครงสร้างการบริหารจัดการชุมชนยัง
 ไม่สามารถสร้างความร่วมมือของคนในชุมชนเพื่อการจัดการตนเองในการพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างมี
 ประสิทธิภาพ ที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานหลายองค์กรเข้ามาพัฒนาหมู่บ้านโดยการมาดำเนินให้ แต่
 ไม่ได้มาจากฐานปัญหาความต้องการของชุมชน ชุมชนจึงเห็นว่าการแก้ไขปัญหาภายในชุมชนควร
 เป็นผู้บริหารจัดการชุมชนเองเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง เนื่องจากชุมชนเห็นร่วมกันว่าถ้าชุมชน
 บริหารจัดการชุมชนตนเองได้ มีการจัดระบบโครงสร้างความสัมพันธ์การพัฒนาภายในชุมชนโดยให้
 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนทุกระดับเข้ามามีส่วนร่วม จะสามารถทำให้ชุมชนมีพลังสามารถร่วมกัน
 จัดการปัญหาของชุมชนได้ ซึ่งจะเป็นต้นแบบการพัฒนาและการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น
 ชายแดนบนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิต
 และเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันของชุมชนท้องถิ่นชายแดนในการตั้งรับการเป็นประชาคมเศรษฐกิจ
 อาเซียนในปี 2558 ที่จะส่งผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นชายแดนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ลักษณะของโครงการเป็นความร่วมมือของคนในชุมชน ซึ่งเป็นคณะทำงานที่เป็นผู้นำชุมชน
 ประกอบด้วย ผู้ทรงคุณวุฒิในหมู่บ้าน ผู้อาวุโสหมู่บ้าน นายกองค์การบริหารส่วนตำบลดงรัก สมาชิก
 อบต. ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน และประธาน อสม.
 เข้ามาร่วมเป็นทีมวิจัย และมีทีมที่ปรึกษาซึ่งเป็นตัวแทนจากหน่วยงานต่าง ๆ ในพื้นที่ ได้แก่ เจ้า
 อาวาสวัดบ้านแซร์สะโบว์ ผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้อาวุโสของชุมชนหัวหน้าหน่วยพิทักษ์ป่าไม้ห้วยสวาย
 พัฒนาการอำเภอ ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนบ้านจำปานวง และผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริม
 สุขภาพตำบลบ้านแซร์สะโบว์จึงเชื่อว่าคณะทำงานโครงการนี้จะสามารถดำเนินงานวิจัยให้บรรลุ
 เป้าหมาย ตอบโจทย์และวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ คือ

- 1) ชุมชนได้ข้อมูลวิถีการดำเนินชีวิต พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากการ
 พัฒนาชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาบ้านแซร์สะโบว์
- 2) ชุมชนได้ชุดข้อมูลสถานการณ์ ปัญหา ข้อจำกัด และศักยภาพของการพัฒนาชุมชน
 ท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาบ้านแซร์สะโบว์
- 3) ชุมชนได้ชุดความรู้วิธีการทำงานร่วมของชุมชนร่วมกับหน่วยงานในพื้นที่เพื่อนำไปสู่การ
 พึ่งตนเองของชุมชนบ้านแซร์สะโบว์

4) ชุมชนได้ชุดความรู้การบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาเพื่อการพึ่งตนเองของบ้านแซร์สะโบว์

ภาพที่ 7 การพัฒนาจิตวิทย้ายบ้านแซร์สะโบว์ ตำบลดงรัก อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ

4.1.8 โครงการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมการแสดงรำตริดกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านโคกตาล ตำบลโคกตาล อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณสง่า ผุดผา เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและโครงการนี้จัดอยู่ในประเด็นศิลปวัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น

รำตริดเป็นวัฒนธรรมการแสดงพื้นบ้านของชุมชนท้องถิ่นไทยเชื้อสายเขมรที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อทั้งกับพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ นิยมเล่นในเทศกาลออกพรรษา งานกฐินและในช่วงเดือนห้าโดยตระเวนเล่นไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เพื่อบอกบุญ ขอบริจาคทรัพย์สมทบกองทุน ผ้าป่า กองดอกไม้ กองกฐิน แต่ปัจจุบันรำตริดกำลังเผชิญกับปัญหาขาดการถ่ายทอด การสืบทอดในชุมชนท้องถิ่น ผนวกกับสถานการณ์ปัญหาที่บีบคั้นชุมชนในปัจจุบัน ทำให้ประเพณีวัฒนธรรมเริ่มเสื่อมและลดน้อยถอยลง ขาดอัตลักษณ์หรือไม่มีจิตร่วมในการรวมคนในชุมชนให้เป็นปึกแผ่น ทำให้คนในครอบครัวไม่รู้จักการเสียสละ ไม่มีความเอื้ออาทรกัน การเสริมสร้างสัมพันธ์ระหว่างเครือญาติมีน้อย จากการวิเคราะห์ปัญหาร่วมกันในพื้นที่ ชุมชนจึงเห็นว่าควรมีการศึกษาคุณค่า ความหมาย ความสำคัญวัฒนธรรมการแสดงรำตริด และกระบวนการฟื้นฟูถ่ายทอดและสืบทอดเพื่อให้วัฒนธรรมการแสดงรำตริดทำหน้าที่ในการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านโคกตาลให้เป็นจิตร่วมเชื่อมความสัมพันธ์ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชนบ้านโคกตาล โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการค้นหาชุดข้อมูล ชุดความรู้เพื่อหาแนวทางปฏิบัติร่วมกันของคนในชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ลักษณะของโครงการเป็นความร่วมมือของคนในชุมชนบ้านโคกตาลที่ตระหนักในคุณค่า ความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น และต้องการให้ชุมชนท้องถิ่นพัฒนาก้าวหน้าไปตามยุคสมัยโดยใช้ฐานวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นตัวขับเคลื่อน ซึ่งคณะทำงานเป็นผู้นำในชุมชนที่มาจาก

หลากหลายตำแหน่ง ได้แก่ ครูชำนาญการพิเศษโรงเรียนบ้านโคกตาล รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกตาล ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน ผู้ช่วยฝ่ายรักษาความสงบ ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลโคกตาล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโคกตาล สารวัตรกำนัน ราษฎรชาวบ้าน ไวยาวัจกร เข้ามาร่วมเป็นทีมวิจัย และมีเจ้าอาวาส เลขานุการเจ้าคณะอำเภอภูสิงห์ ผู้ทรงคุณวุฒิของชุมชนและกำนันตำบลโคกตาล เป็นทีมที่ปรึกษาในการดำเนินงาน จึงเชื่อว่าคณะทำงานโครงการนี้จะสามารถดำเนินงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย ตอบโจทย์และวัตถุประสงค์ของโครงการที่ตั้งไว้ คือ

- 1) ชุมชนและทีมวิจัยได้ชุดข้อมูลความรู้และมีความเข้าใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนตนเองจากอดีตถึงปัจจุบัน
- 2) ชุมชนและทีมวิจัยได้ชุดข้อมูลความรู้และมีความเข้าใจในสถานการณ์ปัญหาการสืบทอดวัฒนธรรมการแสดงรำตริตของชุมชนตนเองร่วมกัน
- 3) ชุมชนและทีมวิจัยได้ชุดข้อมูลความรู้และมีความเข้าใจในคุณค่า ความหมาย ความสำคัญของวัฒนธรรมการแสดงรำตริตของชุมชนตนเองทั้งในอดีตและปัจจุบัน
- 4) ชุมชนและทีมวิจัยได้ชุดข้อมูลความรู้และมีความเข้าใจในกระบวนการฟื้นฟู ถ่ายทอด และสืบทอดวัฒนธรรมการแสดงรำตริตของชุมชนตนเองร่วมกัน
- 5) ชุมชนและทีมวิจัยได้ชุดข้อมูลความรู้และมีความเข้าใจในวัฒนธรรมการแสดงรำตริตกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านโคกตาล

4.2 การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ

การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนนั้นได้ใช้วิธีการในการติดตามสนับสนุนใน 2 ลักษณะ คือ การติดตามที่ไม่เป็นทางการ โดยการไปเยี่ยมยามให้คำแนะนำปรึกษา กระตุ้นและให้กำลังใจกับหัวหน้าโครงการวิจัยและทีมวิจัย และการติดตามที่เป็นทางการโดยการติดตามตามเข้าร่วมตามแผนกิจกรรมโครงการในพื้นที่และตามแผนงานโครงการของทีมพี่เลี้ยง ซึ่งเป็นการดำเนินการติดตามสนับสนุนการดำเนินการของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ต่อเนื่องมาตั้งแต่ ปี 2552-2554 ดังนี้

4.2.1 โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชน ปี 2552

เป็นการดำเนินการติดตามสนับสนุนในการจัดประชุมสรุปวิเคราะห์ข้อมูลและบทเรียนการทำงานของทีมวิจัยโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์และสนับสนุนการนำชุดความรู้จากการปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนในการสร้างกระบวนการขยายผลในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาาร่วมกันที่ต่อเนื่อง ซึ่งมีอยู่ 3 โครงการ คือ

1) โครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนบ้านระกา ตำบลโคกเพชร อำเภوخุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณดาวรุ่ง แซ่โค้ว เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย สถานภาพโครงการ ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และปิดโครงการแล้ว ซึ่งในการดำเนินการที่ผ่านมา ชุมชนบ้านระกาสามารถสร้างกระบวนการฟื้นฟูวิถีการเกษตรโดยใช้ฐานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาดั้งเดิมในการผลิตทางการเกษตรกลับมาใช้ในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนได้ โดยมีกลุ่มในการดำเนินการร่วมกันในชุมชนที่ต่อเนื่องทั้งนี้ได้รับการสนับสนุน ควายจากสำนักงานปศุสัตว์อำเภوخุขันธ์ จำนวน 29 ตัว ให้สมาชิกเลี้ยงเพื่อผลิตปุ๋ยอินทรีย์และการใช้แรงงานในการผลิตทางการเกษตร โดยการจัดกิจกรรมลงแขก “เอาแรงคน และเอาแรงควาย”ช่วยเหลือกัน การทำปุ๋ยอินทรีย์ในการทำการผลิตที่สามารถสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนและเป็นการลดต้นทุนในการผลิตได้

ภาพที่ 8 ชาวบ้านระกาช่วยกันทำปุ๋ยอินทรีย์และลงแขกไถนาด้วยแรงงานคนและควาย

2) โครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษากลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาติพันธุ์กวย (ส่วย) :กรณีศึกษา ชุมชนวัดไตรราษฎร์สามัคคี บ้านตาตาและบ้านชำ ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภوخุขันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณขวัญจิต โพธิ์กระสังข์ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย สถานภาพโครงการ ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และปิดโครงการแล้ว ซึ่งในการดำเนินการที่ผ่านมา ชุมชนบ้านชำและบ้านตาตา สามารถสร้างกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมโดยชุมชน (บ้าน วัด โรงเรียน) ที่ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และใช้สื่อภาพยนตร์ (กอนกวยส่วยไม่ลืมชาติ) เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟู เผยแพร่ เพื่อสร้างพลังในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กวยต่อชุมชนและสาธารณะได้ และชุมชนได้มีการพัฒนาโครงการวิจัยเกี่ยวกับการฟื้นฟูภาษากวยหรือกวยร่วมกับศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษา-วัฒนธรรมในภาวะวิกฤติ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนา มหาวิทยาลัยมหิดล ศาลายา

ภาพที่ 9 เจ้าหน้าที่ศูนย์ศึกษาและพัฒนาชุมชนในภาวะวิกฤติฯ ลงพื้นที่พัฒนาจิตวิทยาร่วมกับชาวบ้านชำ-บ้านตาตา

3) โครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาหนี้สินของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย (ผ.ร.ท.) บ้านกันทรอมใต้ ตำบลกันทรอม อำเภอบางขัน จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณศิลาชัย เลิศศรี เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย สถานภาพโครงการ ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และปิดโครงการแล้ว ซึ่งในการดำเนินการที่ผ่านมาชุมชนบ้านกันทรอมใต้สามารถสร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อการทบทวนตัวเอง ผ่านประเด็นปัญหาเรื่องหนี้สินที่นำมาสู่การปรับระบบคิด วิธีการดำเนินชีวิต และการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวและระดับกลุ่มได้ อีกทั้งมีการดำเนินกิจกรรมกลุ่มร่วมกันที่ต่อเนื่องคือ ร้านค้าชุมชน และการผลิตปุ๋ยอินทรีย์บริการสมาชิกเพื่อเป็นการหนุนช่วยกันจากการถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลางและการลดต้นทุนค่าใช้จ่ายในการผลิตทางการเกษตรและค่าใช้จ่ายในครัวเรือนของสมาชิก

4.2.2 โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนปี 2553

เป็นการดำเนินการติดตามสนับสนุนในการจัดประชุมสรุปวิเคราะห์ข้อมูลและบทเรียนการทำงานของทีมวิจัยโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่เพื่อจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์และสนับสนุนการนำชุดความรู้จากการปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนในการสร้างกระบวนการขยายผลในชุมชนและชุมชนใกล้เคียงให้สามารถดำเนินการแก้ไขปัญหาร่วมกันที่ต่อเนื่อง ซึ่งมีอยู่ 3 โครงการ คือ

1) โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการน้ำห้วยดีกู่เพื่อการผลิตทางการเกษตรของชุมชนบ้านโคกใหญ่-โคกสามัคคี ตำบลห้วยดีกู่ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณจิระศักดิ์ ทองแย้ม เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย สถานภาพโครงการได้มีการดำเนินการสร้างกระบวนการศึกษาและการปฏิบัติการแก้ไขปัญหาของชุมชนเรียบร้อยแล้วและอยู่ในระหว่างการจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ แต่ในระหว่างดำเนินการดังกล่าวชุมชนบ้านโคกใหญ่โคกสามัคคี ก็มีการดำเนินการร่วมกันที่

ต่อเนื่องโดยการผลิตปุ๋ยอินทรีย์ การปลูกพืชผักปลอดสารพิษ การเพาะเห็ด การเลี้ยงปลา การเลี้ยงกบ เป็นต้น สามารถเป็นพื้นที่การเรียนรู้การประกอบอาชีพการผลิตและการจัดการปัจจัยการผลิตทางการเกษตรได้

ภาพที่ 10 พื้นที่การเรียนรู้การประกอบอาชีพการผลิตทางการเกษตรบ้านโคกใหญ่-โคกสามัคคีฯ

2) โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนชาวกูยบ้านกู ตำบลกู อำเภอลำดวน จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณทองศักดิ์ นรดี เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย สถานภาพโครงการอยู่ในระหว่างการสรุปชุดความรู้การปฏิบัติการร่วมกันของชุมชนเพื่อจัดทำรายงานซึ่งที่ผ่านมาชุมชนบ้านกู สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานในระดับอำเภอโดยใช้มิติทางความเชื่อเกี่ยวกับปราสาทปรารักษ์กู ผ่านการจัดกิจกรรมบุญประเพณี “หวั่นบุญเบิกฟ้า”เป็นจุดร่วมในการสร้างสำนึกเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ อีกทั้งการปฏิบัติการทดลองการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมผ่านฐานการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน 10 ฐาน คือ

1. ฐานการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม คือ แหล่งโบราณสถานปราสาทปรารักษ์กู
2. ฐานพิพิธภัณฑมรดกภูมิปัญญาวัฒนธรรมชาวกูย (เกาะกลางน้ำสระกู)
3. ฐานการเรียนรู้วิถีชีวิตการทำนาของชุมชนชาวกูยแบบดั้งเดิม
4. ฐานการเรียนรู้ผ้าไหมมัดหมี่ลายปราสาทปรารักษ์กู
5. ฐานกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรผลิตข้าวกล้องงอก
6. ฐานการอนุรักษ์ประเพณีแกลมอ (การรักษาคนป่วยโดยพิธีกรรมความเชื่อของชาวกูย)
7. ฐานการรักษาโรคสุวัด โดยการเป่ารักษาแบบโบราณของชาวกูย
8. ฐานสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวกูยบ้านกู (หลวงปู่งามที่วัดบ้านกู)
9. ฐานการแต่งกายชาวกูยบ้านกูแบบดั้งเดิม

10. ฐานการเล่นพื้นบ้านชาวกูย

ภาพที่ 11 ปฏิบัติการทดลองการท่องเที่ยวของชุมชนชาวกูยบ้านกู๋ ฯ

3) โครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการองค์การทางการเงินชุมชนเพื่อการจัดสวัสดิการชุมชนบ้านนงระ ตำบลตูม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณจำรูญ นาคนวล เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย สถานภาพโครงการ ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และปิดโครงการแล้วในการดำเนินการที่ผ่านมา ชุมชนบ้านนงระ สามารถสร้างกระบวนการพัฒนาผู้นำ ที่มีวิสัยและเยาวชนในการสืบค้นความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาออกแบบฐานเรียนรู้ภายในชุมชน และฝึกทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและเครือข่ายนอกชุมชนได้ เช่น การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มสมาชิก ธกส.อำเภอปรางค์กู่ ที่เป็นหนี้ในระบบในปี 2554 จำนวน 12 รุ่นๆ ละ 120 คน รวม 1,440 คน ปี 2555 จำนวน 21 รุ่น ๆละ 100 คน รวม 2,200 คน และชุมชนได้มีการดำเนินการร่วมกันที่ต่อเนื่องโดยการพัฒนาฐานการเรียนรู้ ผู้ถ่ายทอดความรู้และหลักสูตรการเรียนรู้ภายในชุมชนและนอกพื้นที่ เกิดความร่วมมือกับ ธกส. ในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชนต้นแบบบ้านนงระ มีอยู่ 7 ฐานการเรียนรู้ คือ

1. ฐานการเรียนรู้ครอบครัวเศรษฐกิจพอเพียง
2. ฐานการบริหารจัดการองค์การทางการเงินชุมชนและระบบสวัสดิการชุมชน
3. ฐานการผลิตข้าวกล้องงอก
4. ฐานการเพาะถั่วงอกคอนโดและเพาะเห็ดขอนมะม่วง
5. ฐานการเลี้ยงหมูหลุม/การผลิตสารหมักมูลสุกร
6. ฐานการเลี้ยงกบและขยายพันธุ์กบ
7. ฐานการเรียนรู้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ภาพที่ 12 ทีมนักวิจัยท้องถิ่นบ้านนงระเป็นวิทยากรในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มสมาชิก ธกส. อำเภอปรังค์กู

4.2.3 โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชน ปี 2554

1) โครงการวิจัยเรื่อง “การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อการพึ่งตนเองด้านอาชีพ และรายได้ทางการเกษตรของชุมชนบ้านป่าดู่ ตำบลทุ่งสว่าง อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมีคุณนิรันดร์ งามวิสัย เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและเป็นโครงการวิจัยที่ดำเนินงานโดยชุมชน สถานภาพโครงการอยู่ในระหว่างการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ร่วมกันของทีมและชุมชน ซึ่งผลจากการดำเนินการของชุมชนก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชนในการเก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนตนเองและเห็นคุณค่าความสำคัญในการประกอบอาชีพของชุมชนเช่น การปลูกดอกมะลิ การทำนา การปลูกพริก การปลูกหอมแดงที่เป็นอาชีพและรายได้หลักของชุมชนโดยชุมชนมีแนวทางและแผนงานในการพัฒนาระดับการผลิตเพื่อไปสู่การผลิตที่มีความยั่งยืน ปลอดภัย ให้สามารถเป็นรายได้ที่มั่นคงของชุมชนโดยมีการบริหารจัดการร่วมกันเป็นกลุ่มองค์กรชุมชนในการผลิต แปรรูป จัดจำหน่ายที่มีการช่วยเหลือเกื้อหนุนกันมากขึ้นในระดับครอบครัว และระดับชุมชน

ภาพที่ 13 การติดตามงานโครงการการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อการพึ่งตนเองด้านอาชีพและรายได้ทางการเกษตรของชุมชนบ้านป่าดู่ฯ

2) โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการผลิตและจัดการผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยของชุมชนเพื่อนำไปสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านป่าโมง ตำบลภูเงิน อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณณัฐธยาน์ แก้วกึ่ง เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย และเป็นโครงการวิจัยโดยความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ สถานภาพโครงการอยู่ในระหว่างการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ซึ่งจากการดำเนินการที่ผ่านมาชุมชนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดยใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาฐานข้อมูลของชุมชนผลจากการดำเนินการทำให้ชุมชนและเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนได้เรียนรู้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสร้างทัศนคติที่ดีของชุมชนในการทำงานพัฒนาชุมชนตนเองในการผลิตและการจัดการผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยทั้งผู้ผลิตและผู้บริโภค ชุมชนมีแนวทางในการรวมกลุ่มกันเพิ่มมูลค่าสร้างรายได้ของคนในชุมชนโดยการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มสถาบันการเงินภายในชุมชน เป็นแหล่งเงินทุนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการพัฒนาภายในชุมชนรวมทั้งการส่งเสริมการผลิต การจัดการผลผลิตทางการเกษตรของชุมชนร่วมกัน และชุมชนได้รับเลือกเป็นหมู่บ้านชนะเลิศหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบของจังหวัดศรีสะเกษ

ภาพที่ 14 การติดตามงานโครงการรูปแบบการผลิตและจัดการผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยของชุมชนเพื่อนำไปสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านป่าโมงฯ

3) โครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการน้ำอุปโภคบริโภคโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดอนข่า ตำบลพราน อำเภอนาทม จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณตะเกิง ชูคำ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยเป็นและเป็นโครงการวิจัยที่ดำเนินงานโดยชุมชนสถานภาพโครงการอยู่ในระหว่างการจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ระยะแรก ซึ่งในการดำเนินการที่วิจัยสามารถประสานงานขอการสนับสนุนจากสถาบันสารสนเทศการจัดการทรัพยากรน้ำและการเกษตร (สสนก.) ในการเข้ามาหนุนเสริมแก้ไขปัญหาการจัดการน้ำอุปโภคบริโภคในชุมชนเป็นจำนวนเงิน 600,000 บาทโดยการขุดสระเก็บกักน้ำ การทำระบบประปาหมู่บ้าน และการกำหนดกติกาในการบริหารจัดการน้ำอุปโภคบริโภคภายในชุมชนร่วมกัน

ภาพที่ 15 การติดตามงานโครงการศึกษารูปแบบการบริหารจัดการน้ำอุปโภคบริโภคโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดอนข้าฯ

4) โครงการวิจัยเรื่อง “การเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นเพื่อสร้างพลังการพัฒนาชุมชนบ้านพรานใต้ตะวันตก ตำบลพราน อำเภอนายูง จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณประณีวรรณ ชาชุม เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและเป็นโครงการวิจัยโดยความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษโครงการนี้มีการปรับบทบาทหน้าที่ภายในทีมเนื่องจากหัวหน้าโครงการเป็นเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนมีการย้ายพื้นที่ในการทำงานจากอำเภอนายูงไปประจำที่อำเภอศรีรัตนะจึงไม่มีเวลามาดำเนินการเต็มที่แต่ในส่วนของชุมชนยังมีความต้องการและมีศักยภาพในการดำเนินการร่วมกันได้ สถานภาพโครงการล่วงเลยระยะเวลาในการดำเนินโครงการ ทีมวิจัยและชุมชนกำลังสรุปข้อมูลจัดทำรายงานเพื่อปิดโครงการในระยะแรก

ภาพที่ 16 การติดตามงานโครงการเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นเพื่อสร้างพลังการพัฒนาชุมชนบ้านพรานใต้ตะวันตกฯ

5) โครงการวิจัยเรื่อง “ระบบการผลิตหอมแดงเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโนนสาย ตำบลบุงสูง อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณธัญสิริ บรรลักษ์ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและเป็นโครงการวิจัยโดยความร่วมมือกับสำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดศรีสะเกษ สถานภาพโครงการอยู่ในระหว่างการจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ผลจากการดำเนินการคือชุมชนมีการจัดตั้งกลุ่มผู้ปลูกหอมแดงบ้านโนนสายโดยรับสมัครสมาชิกและคัดเลือกคณะกรรมการในการดำเนินงาน มีการระดมทุนจากสมาชิกคนละ 1 ทุนๆละ 100 บาท โดยมุ่งเน้นการพัฒนากระบวนการผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพ ปลอดภัย มีการคัดเลือกพันธุ์หอมแดงด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเอง เกิดความร่วมมือของหน่วยงานในพื้นที่ โรงเรียน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ นักวิชาการการเกษตรในพื้นที่ในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาในพื้นที่ร่วมกันอย่างเป็นกันเองได้ทั้งงานและทีมในการทำงานชุมชนร่วมกัน

ภาพที่ 17 การติดตามงานโครงการระบบการผลิตหอมแดงเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโนนสาย ตำบลบุงสูง อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ

6) โครงการวิจัยเรื่อง “ศึกษาและพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหมด้วยการย้อมสีธรรมชาติ บ้านหนองเชียงทูน ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอปรังค์ภู จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณเนียม คำแป เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยสถานภาพโครงการอยู่ในระหว่างการจัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ผลจากการดำเนินการคือ ชุมชนสามารถออกแบบลายผ้าไหมที่เป็นเอกลักษณ์และมาจากฐานความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นอาชีพสร้างความภาคภูมิใจและสร้างรายได้ให้กับสมาชิกกลุ่มและสามารถนำเสนอขายผลสู่เครือข่ายกลุ่มทอผ้าในระดับอำเภอปรังค์ภู ขยายผลสู่เด็กเยาวชนในชุมชนให้ได้มาเรียนรู้สืบทอดภูมิปัญญาการทอผ้าไหมของชุมชนท้องถิ่นได้และชุมชนยังมีแนวทางในการพัฒนารูปแบบในการผลิตผ้าไหมที่ต่อเนื่องและนำไปสู่การแปรรูปเป็นสินค้าที่หลากหลายให้ตรงตามความต้องการของลูกค้าทั้งในและนอกพื้นที่ร่วมกัน

ภาพที่ 18 การติดตามงานโครงการศึกษาและพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหมด้วยการย้อมสีธรรมชาติบ้านหนองเชียงทูนฯ

7) โครงการวิจัยเรื่อง “แนวทางการปรับตัวชุมชนเยอในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากบ้านเขวาสุมสวัสดิ์ อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ” โดยมี คุณจันทร์ โยธี เป็นหัวหน้าโครงการวิจัยและเป็นโครงการวิจัยที่ดำเนินงานโดยชุมชนสถานภาพโครงการอยู่ในระหว่างการดำเนินการสรุปข้อมูลการดำเนินกิจกรรมและคืนเงินกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากทีมวิจัยและชุมชนไม่สามารถดำเนินการโครงการให้แล้วเสร็จได้ เนื่องจากทีมวิจัยหลักมีการอพยพแรงงานไปรับจ้างสวนยางพาราที่ต่างจังหวัด จึงไม่สามารถดำเนินการที่ต่อเนื่องได้แม้ว่าจะมีการแก้ปัญหาโดยการปรับบทบาทภายในทีมแล้วก็ตาม

ภาพที่ 19 การติดตามงานโครงการแนวทางการปรับตัวชุมชนเยอในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากบ้านเขวาสุมสวัสดิ์

4.2.4 โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชน ปี 2555

โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในปี 2555 ทั้งหมด 8 โครงการ

เป็นโครงการที่อนุมัติให้ดำเนินการในระยะที่ 1 ทั้ง 8 โครงการ ในการดำเนินการติดตามสนับสนุน เป็นการติดตามสนับสนุนการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของทีมวิจัยและชุมชนท้องถิ่นในการศึกษารวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อกำหนดแนวทางในการปฏิบัติการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนในระยะที่ 2 ร่วมกันซึ่งจากผลการดำเนินการติดตามสนับสนุนที่ผ่านมาในแต่ละพื้นที่โครงการสามารถสรุปผลสถานะโครงการได้ดังนี้

- โครงการที่อยู่ในระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ระยะที่ 1 เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีจำนวน 5 โครงการ คือ

- 1) โครงการวิจัยเรื่องการฟื้นฟูประเพณีมหาสรวงเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนวัดบ้านโคกเพชร ตำบลโคกเพชร อำเภوخันธ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณกัลยาณี ใจمند เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

- 2) โครงการวิจัยเรื่องการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กในครอบครัวที่อพยพแรงงาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนชาติพันธุ์กวย ลาว เยอ ในเขตบริการโรงเรียนบ้านพะแะ ตำบลสุขสวัสดิ์ อำเภไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณนฤติ อภิรักษ์วรการ เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

- 3) โครงการวิจัยเรื่องการปรับตัวภายใต้ภาวะความเสี่ยงและความเปราะบางพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านภูมิซรอล ตำบลเสาธงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณมณูญ มุ่งชู เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

- 4) โครงการวิจัยเรื่องพลังศรัทธาความเชื่อที่มีต่อหลวงปู่สรวง เพื่อสร้างจุดร่วมทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณประจวบ จันทรหมื่น

- 5) โครงการวิจัยเรื่องวัฒนธรรมการแสดงรำตรัดกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านโคกตาล ตำบลโคกตาล อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณสง่า ผุดผา เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย ปัจจุบันโครงการนี้อยู่ในระหว่างการวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ระยะที่ 1 เสนอต่อ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- โครงการที่ยังอยู่ในระหว่างการเก็บข้อมูล มี จำนวน 3 โครงการดังนี้

1) โครงการวิจัยเรื่องการจัดการน้ำห้วยจันทร์เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคบนฐานวัฒนธรรมของชุมชนชายแดน ไทย – กัมพูชา บ้านน้ำตกห้วยจันทร์ ตำบลห้วยจันทร์ อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณยวน เลิศศรี เป็นหัวหน้าโครงการวิจัย

2) โครงการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนชายแดน ไทย-กัมพูชา บ้านแซร์สะโบว์ ตำบลดงรัก อำเภอภูสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมี คุณวินิจ ธรรมะ เป็นหัวหน้า

3) โครงการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนเขมรเพื่อนำไปสู่ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนบ้านสำโรงตาเจ็น ตำบลสำโรงตาเจ็น อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีคุณจรรยา คำผาง เป็นหัวหน้า

จากการดำเนินงานทั้งในส่วนของการพัฒนาโครงการวิจัย การติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552-2555 สามารถจัดหมวดหมู่ประเด็นของโครงการทั้งหมดได้เป็น 4 ประเด็นหลัก คือ เศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นชายแดน สังคมวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน การเมืองชุมชนท้องถิ่นชายแดน ทรัพยากรชุมชนท้องถิ่นชายแดน และครอบครัว 7 อำเภอในจังหวัดศรีสะเกษ คือ อำเภอบุณฑล อำเภอภูสิงห์ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอบุขันธุ์ อำเภอไพรบึง อำเภอปรังค์กู และอำเภอวังหิน รวมทั้ง 21 โครงการ โดยแบ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์และพื้นที่หรือโซนได้ดังนี้

1. ประเด็นด้านเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น จำนวน 5 โครงการ ประกอบด้วย

ชื่อโครงการ	พื้นที่/โซน	กลุ่มชาติพันธุ์	ชื่อหัวหน้าโครงการ
1. ศึกษาการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรรมเพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนบ้านระกา ตำบลโคกเพชร อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร	คุณดาวรุ่ง แซ่โค้ว
2. ศึกษากระบวนการมีส่วนร่วมในการจัดการปัญหาหนี้สินของกลุ่มผู้ร่วม พัฒนาชาติไทย (ผ.ร.ท.) บ้านกันทรอมใต้ ตำบลกันทรอม อำเภอบุณฑล จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร	คุณศิลชัย เลิศศรี

ชื่อโครงการ	พื้นที่/โซน	กลุ่มชาติพันธุ์	ชื่อหัวหน้าโครงการ
3. รูปแบบการผลิตและจัดการผลผลิตทางการเกษตรที่ปลอดภัยของชุมชนเพื่อนำไปสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงบ้านป่าโมง ตำบลภูเงิน อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	ลาว	คุณณัฐยาน์ แก้วกิ่ง
4. ระบบการผลิตหอมแดงเพื่อการพึ่งตนเองตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านโนนสาย ตำบลบุสูง อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ	เมือง	ลาว	คุณธัญสิริ บรรลึงค์
5. ศึกษาและพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหมด้วยการย้อมสีธรรมชาติบ้านหนองเชียงทูน ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ	ระหว่างพื้นที่ชายแดนและเมือง	ลาว	คุณเนียม คำแป

2. ประเด็นด้านสังคมวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นจำนวน 8 โครงการ ประกอบด้วย

ชื่อโครงการ	พื้นที่/โซน	กลุ่มชาติพันธุ์	ชื่อหัวหน้าโครงการ
1. ศึกษากลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟูและอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาติพันธุ์กวย (ส่วย) :กรณีศึกษา ชุมชนวัดไตรราษฎร์ สามัคคี บ้านตาตาและบ้านชำ ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	กวย/กวย	คุณขวัญจิต โพธิ์กระสังข์
2. รูปแบบการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมของชุมชนชาวกวยบ้านกู่ ตำบลกู่ อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ	ระหว่างพื้นที่ชายแดนและเมือง	กวย	คุณทองศักดิ์ นรดี
3. ศึกษาแบบการบริหารจัดการองค์กรทางการเงินชุมชนเพื่อการจัดสวัสดิการชุมชนบ้านร่งระ ตำบลตุม อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ	ระหว่างพื้นที่ชายแดนและเมือง	กวย	คุณจำรูญ นาคนวล

ชื่อโครงการ	พื้นที่/โซน	กลุ่มชาติพันธุ์	ชื่อหัวหน้าโครงการ
4. การเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นเพื่อสร้างพลังการพัฒนาชุมชนบ้านพรานใต้ตะวันตก ตำบลพราน อำเภอนาหว้า จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร	คุณประณีตวรรณ ชำชุม
5. การฟื้นฟูประเพณีมหาสารเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชนวัดบ้านโคกเพชร ตำบลโคกเพชร อำเภอนาหว้า จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร	คุณกัลยาณี ใจมนต์
6. การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กในครอบครัวที่อพยพแรงงาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนชาติพันธุ์กวย ลาว เยอ ในเขตบริการโรงเรียนบ้านพะวงะ ตำบลสุขสวัสดิ์ อำเภอนาหว้า จังหวัดศรีสะเกษ	ระหว่างพื้นที่ชายแดนและเมือง	กวย ลาว เยอ	คุณภูริต อภิรักษ์วรการ
7. พลักรัทธาความเชื่อที่มีต่อหลวงปู่สรวงเพื่อสร้างจุดร่วมทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ตำบลไพรพัฒนา อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร	คุณประจวบ จันทรหมื่น
8. วัฒนธรรมการแสดงรำตรัดกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านโคกตาล ตำบลโคกตาล อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร	คุณสง่า ผุดผา

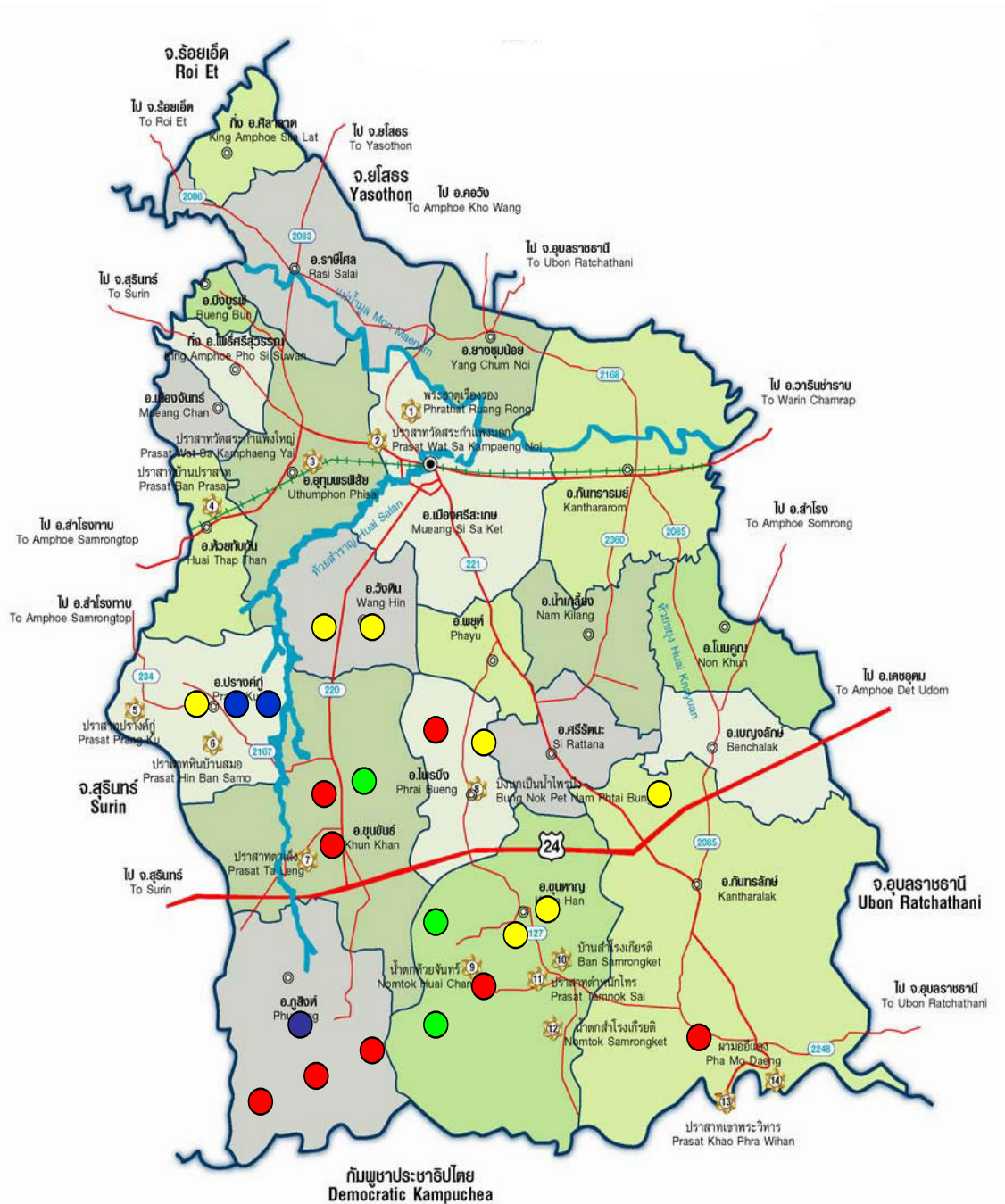
3. ประเด็นด้านทรัพยากรชุมชนท้องถิ่นจำนวน 4 โครงการ ประกอบด้วย

ชื่อโครงการ	พื้นที่/โซน	กลุ่มชาติพันธุ์	ชื่อหัวหน้าโครงการ
1. รูปแบบการจัดการน้ำห้วยตึกขุเพื่อการผลิตทางการเกษตรของชุมชนบ้านโคกใหญ่-โคกสามัคคี ตำบลห้วยตึกขุ อำเภอกุสิงห์ จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร ลาว กวย/กวย	คุณจิระศักดิ์ ทองแย้ม
2. ศึกษารูปแบบการบริหารจัดการน้ำอุปโภคบริโภคโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดอนข่า ตำบลพราน อำเภอนาหว้า จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร	คุณตะเกิง ชูคำ

ชื่อโครงการ	พื้นที่/โซน	กลุ่มชาติพันธุ์	ชื่อหัวหน้าโครงการ
3. แนวทางการปรับตัวชุมชนเยอในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซากบ้านเขวา ตำบลสุขสวัสดิ์ อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ	ระหว่างพื้นที่ชายแดนและเมือง	เยอ	คุณจันทร์ โยธี
4. การจัดการน้ำห้วยจันทร์เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคบนฐานวัฒนธรรมของชุมชนชายแดน ไทย – กัมพูชา บ้านน้ำตกห้วยจันทร์ ตำบลห้วยจันทร์ อำเภอนายูง จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	ลาว เขมร	คุณยวน เลิศศรี

4. ประเด็นการเมืองชุมชนท้องถิ่นจำนวน 4 โครงการ ประกอบด้วย

ชื่อโครงการ	พื้นที่/โซน	กลุ่มชาติพันธุ์	ชื่อหัวหน้าโครงการ
1. การรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อการพึ่งตนเองด้านอาชีพ และรายได้ทางการเกษตรของชุมชนบ้านป่าดู่ ตำบลทุ่งสว่าง อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร ลาว กวย/กูย	คุณนิรันดร์ งามวิสัย
2. การบริหารจัดการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนเขมรเพื่อนำไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชนบ้านสำโรงตาเจ็น ตำบลสำโรงตาเจ็น อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร	คุณจรรยา คำผาง
3. การปรับตัวภายใต้ภาวะความเสี่ยงและความเปราะบางพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านภูมิซรอล ตำบลเสาธงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร ลาว	มัญญ มุ่งชู
4. โครงการวิจัยเรื่องการบริหารจัดการชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านแซร์สะโบว์ ตำบลดงรัก อำเภอยะบิง จังหวัดศรีสะเกษ	ชายแดน	เขมร	คุณวินิจ ธรรมะ

ภาพที่ 20 แผนที่แสดงที่ตั้งพื้นที่โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ปี 2552- 2555

สัญลักษณ์

- โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี 2552
- โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี 2553
- โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี 2554
- โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ปี 2555

4.3 วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษ จัดเป็นกลุ่มจังหวัดอีสานใต้ เป็นจังหวัดที่มีประชากรมากเป็นอันดับที่ 9 ของประเทศ ความหนาแน่นของประชากรเป็นอันดับที่ 18 ของประเทศ คือ 164 คน ต่อตาราง กิโลเมตร และมีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 21 ของประเทศ คือ 8,840 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 22 อำเภอ 206 ตำบล 2,626 หมู่บ้าน 208 ชุมชน 14 เทศบาล และ 204 อบต. และมีอาณาเขต ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียง ดังนี้ ทิศเหนือ (เขตอำเภอรามัน ไซสอ อำเภอยางชุมน้อย กิ่งอำเภอศิลาลาด) ติดกับ จังหวัดยโสธร และจังหวัดร้อยเอ็ด ประชาธิปไตย ทิศตะวันออก (อำเภอกันทรารมย์ อำเภอเบญจลักษ์ อำเภอโนนคูณ) ติดกับ จังหวัดอุบลราชธานี ทิศตะวันตก (เขตอำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอปรังคัง อำเภอห้วยทับทัน อำเภอเบญจบุรุษ) ติดกับ จังหวัดสุรินทร์ ทิศใต้ (เขตอำเภอภูสิงห์ อำเภอขุนหาญ อำเภอกันทรลักษ์) ติดกับ ประเทศกัมพูชา ซึ่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาาร่วมกันของกลุ่มชนในท้องถิ่นและมีลักษณะเป็นเมืองหน้าด่าน ในการติดต่อไปมาหาสู่กันของประชาชนทั้งสองประเทศ ทั้งในด้านสังคม วัฒนธรรมเศรษฐกิจ และอื่นๆ โดยมีคำขวัญประจำจังหวัด คือ “ศรีสะเกษ แดนปราสาทขอม หอมกระเทียมดี มีสวนสมเด็จ เขตดงลำดวน หลากล้วนวัฒธรรม เลิศล้ำสามัคคี”

สภาพทางสังคมทั่วไปของจังหวัดศรีสะเกษเคยเป็นอยู่วัฒนธรรมสมัยทวารวดีและอาณาจักรเขมรโบราณที่อุดมไปด้วยคุณค่าทางประวัติศาสตร์มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนานและมีการหล่อหลอมก่อเกิดวัฒนธรรมอันดีงามที่เกาะเกี่ยวกลุ่มคนที่สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันของกลุ่มชนท้องถิ่นโดยเฉพาะกลุ่มชนท้องถิ่นที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ และวิถีชีวิตที่เป็นวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเองที่ชัดเจนใน 4 กลุ่มชาติพันธุ์ ดังนี้

1. ชาติพันธุ์เขมร เขมรถิ่นไทยเป็นชื่อทางวิชาการได้กำหนดขึ้นเพื่อเรียกผู้ที่พูดภาษาเขมรซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทย โดยทั่วไปชาวเขมรถิ่นไทยเรียกตัวเองว่า “คแมร” หรือ “คแมร-ลือ” แปลว่าเขมรสูง เรียกภาษาเขมรและชาวเขมรในกัมพูชา ว่า “คแมร-กรอม” แปลว่า เขมรต่ำ และเรียกคนไทยว่า “ซีม” ซึ่งตรงกับคำว่า “สยาม” ในภาษาไทย เมื่อพิจารณาเขตการปกครอง นักภาษาศาสตร์ได้แบ่ง ภาษาเขมรเป็น 3 กลุ่ม คือ ภาษาเขมรเหนือหรือเขมรสูง (เขมรถิ่นไทย) ภาษาเขมรกลางเป็นภาษาของผู้ที่อยู่ในกัมพูชา และภาษาเขมรใต้เป็นภาษาของคนเวียดนามเชื้อสายเขมร

ปัจจุบันพบชาวเขมรถิ่นไทยอาศัยอยู่ในจังหวัดสุรินทร์บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ นครราชสีมา อุบลราชธานี ร้อยเอ็ด มหาสารคาม ปราจีนบุรี ตราด จันทบุรี ฉะเชิงเทรา และสระแก้ว นักประวัติศาสตร์และนักโบราณคดีสันนิษฐานว่าบริเวณที่ราบสูงโคราช เคยเป็นที่อยู่ของชาวขอม

หรือชาวเขมรโบราณ ดูจากกลุ่มปราสาทขอมโบราณ ศิลารีก ประติมากรรมที่พบมากในบริเวณดังกล่าว เช่น ปราสาทภูมิโปน ปราสาทไพร่มัดน้อย ปราสาทพนาวัน ปราสาทหินพิมาย เป็นต้น ชาวเขมรถิ่นไทยน่าจะอพยพมาสมัยหลังในช่วง พ.ศ. 2324 - 2325

ครอบครัวของชาวเขมรถิ่นไทยมีความคล้ายคลึงกับครอบครัวไทยพื้นเมือง คือ พ่อบ้านเป็นหัวหน้าครอบครัวแม่บ้านดูแลกิจกรรมภายในบ้าน ชาวเขมรถิ่นไทยให้เกียรติแก่เพศชายในการดำเนินกิจกรรมหรือตัดสินใจเรื่องต่างๆ ครอบครัวเขมรถิ่นไทยมีการอยู่รวมกันหลายครอบครัว อาจประกอบด้วยปู่ย่าตายาย ลุงป้าน้าอา พ่อแม่ ลูกหลาน พี่น้องจำนวนมากครอบครัวใดที่มีลูกสาวหลายคน สมาชิกมีแนวโน้มขยายมากขึ้น การแต่งงาน (แซนการ) ของชาวเขมรถิ่นไทยนี้ ฝ่ายชายต้องเสียเงินและ บรรณาการให้ฝ่ายหญิงเพื่อเป็นการเปิดปาก (เบิกเมียด) ฝ่ายชายต้องจัดขันหมากไปให้ฝ่ายหญิง ประกอบด้วยหมู เหล้า ขนมห่ม ข้าวต้ม ผลไม้และเงินทอง ฝ่ายหญิงต้องล้างเท้าให้ฝ่ายชายก่อนขึ้นบ้าน

เขมรถิ่นไทยมีชีวิตเรียบง่าย ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ อาหารหลักของชาวเขมรถิ่นไทย คือ ข้าวเจ้า ปลาจืด เขมร ปลาจ่อม ปลาแห้ง ปลาย่าง ปลาดำ น้ำพริกจิ้มผัก ผลไม้ ได้แก่ กุ้ง น้อยหน้า มะม่วง มะพร้าว และขนม ได้แก่ ขนมโค ขนมเนยล ขนมกันดาราง ขนมกระมอล ขนมมูก เป็นต้น

ชาวเขมรถิ่นไทยนับถือศาสนาพุทธ ช่วงเข้าพรรษาจะมีประเพณี “กันซง” ซึ่งเป็นประเพณีการถือศีล นำอาหารไปทำบุญ ที่วัด 8 วัน หรือ 15 วัน นอกจากนั้นยังมีความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ จะมีประเพณีไหว้บรรพบุรุษ เรียกว่า ประเพณีเป็นหรืองานแคเป็น ซึ่งตรงกับสารทไทย พิธีมั่งก๊วลจองไต เป็นพิธีสู่ขวัญแบบพื้นบ้าน นิยมจัดในงานมงคล เช่น งานมงคลสมรส ขวัญนาค โกนจุก ยกเสาเอก ขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น พิธีมอมีวด เป็นพิธีที่ทำเพื่อหาสาเหตุการเจ็บป่วย โดยผู้เข้าทรงจะเชิญวิญญาณมาเข้าสู่ร่างและจะมีผู้คอยซักถามว่าเหตุใดถึงได้เจ็บป่วย นอกจากนั้นชาวเขมรถิ่นไทยยังเชื่อเรื่องโชคราง ของขลัง ฤกษ์ยามเครื่องราง ของขลังบางอย่างสามารถป้องกัน ภัยและรักษาโรคได้

การแต่งกายของชาวเขมรถิ่นไทย ผู้หญิงจะนุ่งผ้าถุง (ซำปิวต) ซึ่งเป็นผ้าไหมพื้นเมืองที่มีชื่อคือ ผ้าโฮล ผ้าอำปฐม ผ้าซิ่น ผ้าซาคุ ส่วนผู้ชายนุ่งโสร่ง สำหรับเสื้อ ผู้หญิงใส่เสื้อแขนกระบอก ผู้ชายใส่เสื้อคอกลม เครื่องประดับจะเป็นเครื่องเงิน เรียกว่า ประเก้อม (ประคำ) นามาร้อยเป็นสร้อยต่างหู เป็นต้น เขมรถิ่นไทยมีการละเล่นพื้นบ้าน ได้แก่ เจริญ เป็นการขับร้องหรือแหล่กลอนสด เนียะเจริญ หมายถึง ผู้ขับร้อง ภาษาที่ใช้เป็นภาษาเขมร จเรียมมีด้วยกันหลายประเภท เช่น จเรียมนอแคว เป็นการร้องโต้ตอบระหว่าง ชายหญิง จเรียมอาไย มีการรำประกอบการร้อง จเรียมขันตูก เป็นการสนุกสนานของหนุ่มสาวซึ่งไปช่วยแต่งงานและงานมงคลในยาม คำคีน เจริญตรัว จะเป็น

การร้องประกอบเสียงซอ เจริญจรวง เป็นการร้องประกอบเสียงปี่ นอกจากนั้นยังมีกันตรึมเป็นการเล่นประกอบดนตรี รำตรุษ เล่นในเทศกาลสงกรานต์ (แคแสด) รำสาก เป็นการรำประกอบเสียงดนตรีและเสียงกระทบสาก ผู้รำประกอบด้วยชายหญิงรำเป็นคู่ ๆ รอบวงกระทบสาก (ประกอบคู่ชัยภูมิ ; 2538:29-30)

2. ชชาติพันธุ์ชาวกูย ชาวกูยเป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นฐานเดิมอยู่ ประเทศอินเดีย ที่อพยพมาตั้งถิ่นบริเวณตอนเหนือเมืองกำแพงม ประเทศกัมพูชา เป็นชนชาติที่พูด ภาษาตระกูลมอญ-เขมร ชาวส่วยมีแต่ภาษาพูด ไม่มีภาษาเขียนหรือตัวอักษรที่เป็นของตนเอง ลักษณะทั่วไป จะผิวดำ ผมหยิก สูงปานกลาง ร่างบึกบึน ชาวส่วยที่ผสมกับพวกนิกรอยด์ ผมหยิกมาก และสีผิวดำมาก ส่วนที่ผสมกับกลุ่มไทย-ลาวจะมีผิวขาว ชาวกูยมีการผสมกลมกลืนกับชนชาติอื่นๆ จนทำให้เกิดลักษณะทางร่างกายเปลี่ยน แตกต่างจากเดิม ในช่วงพุทธศตวรรษ ที่ 20 เขมรได้ใช้อำนาจทหารปราบรัฐอิสระของชาวกูยเพื่อผนวกอาณาจักรเข้าไปเป็นส่วนหนึ่ง ทำให้ชาวส่วยต้องอพยพหนีเพื่อแสวงหาที่ดิน ที่อุดมสมบูรณ์ในการเพาะปลูกจึงมีการอพยพขึ้นเหนือสู่เมืองอัตปือ แสนแป จำปา ศักดิ์และสารวัน

คนกูยอพยพเข้าไทยครั้งใหญ่ในสมัยปลายอยุธยา (พ.ศ. 2245) และมีหัวหน้าของตนเอง คนพื้นถิ่นไทยเรียกชาวกูยว่า “เขมรป่าดง” และชาวกูยเรียกตนเองว่า กูย กูย โกย หรือกวย แปลว่า “คน” ปัจจุบันพบคนกูยได้ในเขตพื้นที่จังหวัดอีสานตอนใต้ คือ บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ สุรินทร์ นครราชสีมา อุบลราชธานี โดยแบ่ง ออกเป็น 4 กลุ่มด้วยกัน โดยใช้คำว่ากูยนำหน้า คือ 1) กูยมะไฮ อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี อาศัยอยู่ใกล้ภูเขา และเรียกตนเองว่า ชาวบรู อยู่เขตอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี 2) กูยมะลอ อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดอุบลราชธานี และศรีสะเกษ 3) กูยโย หรือ เยอ อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี และศรีสะเกษ 4) กูยมะลัว หรือมะหลัว อาศัยอยู่ในจังหวัดศรีสะเกษ และสุรินทร์

ชาวกูย มีลักษณะนิสัยเป็นคนสุภาพ อ่อนน้อม และซื่อสัตย์ ด้วยสภาพการตั้งถิ่นฐานที่ปนอยู่กับชาวเขมรและชาวลาวทำให้ถูกกลืนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม บ้านของชาวกูยจะมีลักษณะใต้ถุนสูง ด้านหน้าสูงไว้เลี้ยงช้าง ใต้ถุนใช้เป็นที่วางหูกทอผ้าวางกระดังและวัสดุ เครื่องใช้สานด้วยหวายหรือไม่ไผ่

วิถีวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ ชาวกูย มีความเชื่อนับถือวิญญาณ ได้แก่ ภูตผี เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าป่าเจ้าเขา และมีความเชื่อเรื่องปอบและเรื่องขวัญ ในหมู่บ้านจะมีแม่เฒ่าทำหน้าที่ดูแลความเจ็บไข้เพราะชาวกูยเพราะเชื่อว่าการเจ็บไข้เกิดจากการกระทำของผี จึงมีการอ่อนวอนให้ผีพอใจ โดยมีการรำผีขอ ผู้ที่รำผีขอต้องผ่านพิธีไหว้ครู ครอบครู นอกจากนี้ชาวกูยยังมีพิธีไหว้พระแซ สันนิษฐานว่าเป็นพิธีที่ได้รับอิทธิพลจากเขมร เป็นพิธีเสี่ยงทายเพื่อดูปริมาณน้ำฝนที่ตก

ในเดือนต่างๆ (โสฬส และคณะ; 2538:19) นอกจากนี้ยังนิยมเลี้ยงช้างซึ่งสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ ชาวไทยจะออกไปจับช้างในป่า ด้วยการคล้องช้างเรียกว่า “โพนช้าง” เป็นการจับช้างโดยหมอช้างใช้ ปวงบาทที่เรียกว่า “เชือก ประกำ” ทำจากหนังควายถือเป็นของศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่สิงสถิตของดวง วิญญาณ บรรพบุรุษ ครูบาอาจารย์คล้องเท้าช้างแล้วผูกกับต้นไม้ นำช้างมาฝึกใช้งาน การคล้องช้าง มีปีละครั้ง ช่วงเดือน 11- 12 ช้างที่ตายลงจะมีการฝังอย่างดีและจะขุดกระดูกขึ้นมาทำพิธีอุทิศส่วน กุศลไปให้ (โสฬส และ คณะ; 2538:14-16)

การแต่งกายของชาวไทย ห้างสูงอายุจะนุ่งผ้าที่มีลาย ใส่เสื้อคอกระเช้า ใส่สร้อยคอลูกปัด เงิน นิยมใส่ดอกไม้หอมไว้ที่ตักหู นิยมทอผ้า เช่น ผ้าจกะนั้นเป็นผ้าที่มีลักษณะคล้าย ผ้าหางกระรอกมีสีแดงเป็นผ้าสำหรับผู้ชายนุ่งในพิธีการที่สำคัญ ลักษณะการนุ่งจะนุ่งพับจีบ ด้านหน้า เหมือนการนุ่งโสร่ง ผ้านุ่งของหญิง นิยมทอหมี่คั่น เป็นทางแนวดิ่งยื่นพื้นสีน้ำตาล หัวขึ้น เป็นพื้นแดงลายขีด ดินขึ้นสีดำมีริ้วขาวเหลืองแดง และมีผ้าจะก๊ว เป็นผ้าคล้ายอันลู่มของเขมรเป็น ลายทางยาว เป็นผ้าที่ผู้หญิงใช้นุ่งในงานสำคัญๆ (โสฬส และคณะ; 2538:17-18)

3. ชาตินัชนัลาว ประชากรกลุ่มใหญ่ที่สุดในพื้นที่ภาคอีสาน คือ กลุ่มชาตินัชนัลาว พูด ภาษาไทย-ลาว ถือเป็นกลุ่มนำด้านวัฒนธรรมในภาคอีสาน มีฮีต คอง ตำนาน อักษร จาริตประเพณี มีการตั้งหมู่บ้านเป็นกลุ่ม ยึดทำเลการทำนาเป็นสำคัญ ถือเป็นกลุ่มวัฒนธรรมข้าว เส้นพรมแดน ระหว่างประเทศไทยและลาวนั้นไม่ได้สะท้อนความแตกต่างของชนสองฝั่งโขงมีวัฒนธรรมประเพณี ใกล้เคียงกันจนเป็นอันเดียวกัน การแบ่งเขตประเทศเป็นเพียงข้อตกลงระหว่างรัฐ คำว่าไทย-ลาว เป็นคำที่มาจากรากภาษาเดิม แต่ปัจจุบันนำมาใช้กับภาษาไทยกลางเพื่อใช้เรียกกลุ่มคนพูด ภาษาไทยที่อยู่เหนือลุ่มน้ำเจ้าพระยา ไทย-ลาวชอบกินข้าวเหนียว ศิลปะ วัฒนธรรม ส่วนใหญ่มีราก จากความเชื่อเรื่องผีและจากพระพุทธศาสนา ตามหลักฐานพงศาวดาร ลาวเป็นกลุ่มชนที่มีถิ่นกำเนิด อยู่ในเขต ลุ่มน้ำโขงตั้งแต่เมืองสิงห์ทางตอนใต้ของแคว้นสิบสองปันนามายังแคว้นสิบสองจุไท ใน เขตลุ่มแม่น้ำดำทางตะวันออกลงมาถึงทางใต้เขตแคว้นตะวัน-นินห์ ของญวน มีลาวกลุ่มหนึ่งขยาย มาสู่ลุ่มน้ำโขงด้านตะวันตกและใต้ ในสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (ขุนหลวงพระงั่ว) ตรงกับ รัชกาลของ พระยาสามแสนไทย เป็นช่วงที่คนลาวเริ่มมาตั้งหลักแหล่งในบ้านเมืองอีสาน ซึ่งการเข้า มานั้นแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ การอพยพลี้ภัย ลักษณะนี้จะกระจัด กระจายกันตั้งถิ่นฐานและ การถูกกวาดต้อนเข้ามาส่วนใหญ่มักจะอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลาง

คนลาวในประเทศลาวและลาวในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยมีความสัมพันธ์กันมา ช้านาน หมู่บ้านชาวลาวจะตั้งอยู่ติดแม่น้ำ แวดล้อมด้วยสวนมะพร้าวและนาข้าว ตัวบ้านสร้างจาก ไม้ ฝา ยกพื้นสูง มีบันไดอยู่ด้านหน้า บนเรือนจะกันเป็นห้องนอน และพื้นที่ทำงาน ใต้ถุนบ้านใช้เป็นที่ เก็บเครื่องมือทำนาทำไร่ และใช้เลี้ยงสัตว์ ส่วนผู้หญิงจะปลูกอยู่ห่างจากตัวเรือนออกไป คนลาว ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก พืชที่ปลูกคือข้าวเหนียว อ้อย ถั่ว ยาสูบ ข้าวโพด ฝ้าย พริกไท

มะเขือเทศ มะม่วง มะละกอ สับปะรด เป็นต้น สัตว์เลี้ยง ได้แก่ วัว ควาย ไก่ เป็ด หมู นอกจากนั้นยังมีการจับปลาเป็นอาหาร ชาวลาวยังทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น บั่น หม้อ สานตะกร้า ทอผ้า เป็นต้น ผู้หญิงลาวจะมีหน้าที่ทอผ้า เลี้ยงสัตว์ ตำข้าว เตรียมอาหาร ทำครัว เพาะปลูก เก็บเกี่ยว ส่วนผู้ชายจะทำงานหว่านไถนา ชาวลาวมีการนับถือญาติทั้งสองฝ่าย เมื่อชายหญิงแต่งงานแล้วจะอาศัยอยู่บ้านฝ่ายหญิงระยะหนึ่ง หลังจากนั้นจะย้ายออกไปตั้งครัวเรือนใหม่ (neolocality) ลูกสาวมักจะได้รับมรดกที่ดินและบ้านจากพ่อแม่และมักจะอาศัยอยู่กับพ่อแม่ของตนหลังจากแต่งงาน

4. ชชาติพันธุ์เยอ เผ่าเยอนับว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาวส่วย กวยหรือกวย ในอดีตกระจายอยู่ตามสองฝั่งแม่น้ำโขงทางตอนใต้ของประเทศลาว แถบเมืองอัตปือแสนปางและนครจำปาศักดิ์ แล้วมีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานยังประเทศไทย โดยเฉพาะจังหวัดศรีสะเกษเนื่องจากสาเหตุการแสวงหาถิ่นฐานที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต การสงครามภายในประเทศและการเกิดโรคระบาด ชาวเยอในศรีสะเกษกลุ่มนี้ได้อพยพมาเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2265 โดยใช้เรือล่องตามแม่น้ำโขงข้ามมายังฝั่งประเทศไทย สันนิษฐานว่าอพยพมาพร้อมกับชนชาติส่วยที่มีผู้นำชื่อตากะจะและเชียงขัน เข้ามาตั้งหลักแหล่ง อยู่บ้านปราสาทสี่เหลี่ยม ดงลำดวน ที่มีผู้เชื่อว่าเป็นบ้านดวนใหญ่ปัจจุบัน ส่วนชาวเยอ นำโดยท้าวทตะศิลาเมื่อล่องมาถึงปากน้ำมูล ท้าวทตะศิลาได้ตั้งหลักแหล่งอยู่ที่คงโคกหรือบ้านคง อำเภอรามไธสง ปัจจุบัน และมีเยออีกกลุ่มมีหัวหน้าพาเดินทางไปตั้งถิ่นฐานที่บ้านขม้น-โนนแกด อีกพวกหนึ่ง เดินทางไปบ้านปราสาทเยอ อีกพวกหนึ่งเดินทางผ่านบ้านเก่าพันทา เจียงอี เลยมายังโนนที่มีต้นค้ออยู่และตั้งถิ่นฐานที่นั่น จึงเรียกว่าบ้านโนนค้อหรือบ้านโพนค้อในปัจจุบัน (ประวัติบ้านดวนใหญ่ อำเภอวังหิน จังหวัดศรีสะเกษ)

ชาวเยอเรียกตัวเองว่า “กวยเยอ” เพราะมีคำต่อท้ายว่า “เยอ” เช่น เจาเยอ (ไปเดอ) มูไฮเจาเยอ (หมู่เราไปเดอ) ปัจจุบันมีกลุ่มคนเยอกระจายอยู่ทั่วไปในจังหวัดศรีสะเกษ เช่น อำเภอมือง ที่บ้านโพนค้อ บ้านขม้น บ้านโนนแกด อำเภอรามไธสง ที่บ้านใหญ่ บ้านโนน บ้านหลุมโมก บ้านร่องโคก บ้านจิก บ้านกลาง อำเภอสีลาสาท ที่บ้านกุง บ้านขาม อำเภอยุทธ์ ที่บ้านหนองทุ่ม บ้านสำโรงโคเฒ่า บ้านพรหมสวัสดิ์ อำเภอยะบิง ที่บ้านโพนปลัด บ้านเขวา บ้านจังเอนและบ้านปราสาทเยอ

การแต่งกายของชาวเยอดั้งเดิมผู้ชายจะนุ่งโสร่งหรือผ้าสีต่าง ๆ เป็นโจงกระเบน มีผ้าขาวม้าคาดเอวหรือคล้องไหล่ เครื่องประดับมีสร้อยคอรูปแบบต่าง ๆ ส่วนผู้หญิงจะแต่งกายด้วยเสื้อแขนกระบอกคอกลมหรือคอตั้งสีสนต่าง ๆ นุ่งผ้าถุงโจงกระเบน มีเสื้อสีสนต่าง ๆ แต่ไม่มีลวดลายอยู่ด้านใน มีตุ้มหูเป็นเครื่องประดับที่สำคัญ

จังหวัดศรีสะเกษมีกลุ่มชาติพันธุ์หลักอยู่ 4 กลุ่ม คือ เขมร กวย ลาว เยอ ซึ่งกลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาร่วมกันที่ยาวนานและแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็มีทั้งลักษณะเฉพาะของกลุ่มและลักษณะที่เป็นจุดร่วมในการดำเนินชีวิตร่วมกันในชุมชน การผสมผสานกลมกลืนทาง

วัฒนธรรมเป็นกระบวนการ ซึ่งวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่แตกต่างกันกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตามปกติแล้วการผสมผสานกลมกลืนจะเป็นไปในลักษณะที่ชนกลุ่มก่อนข้างน้อยค่อยๆเปลี่ยนภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวิถีชีวิตของตนให้เข้ากับวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่ใหญ่กว่า หรือกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมล้ำหลังกว่ายอมรับวัฒนธรรมของกลุ่มที่มีวัฒนธรรมที่เด่นกว่าหรือสูงกว่า ทั้งนี้ปัจจัยเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดปรากฏการณ์การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมนี้เกิดจากอิทธิพลทางสังคม การเมือง ความคิด ความเชื่อ และวิถีการดำเนินชีวิตของกลุ่มและปัจเจกชน เพื่อความอยู่รอดและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในช่วงเวลา และพื้นที่นั้นๆ เช่นการผสมกลมกลืนของวัฒนธรรมชาวกวยกับชาวเขมรในบริเวณแถบนี้ มีการนำวัฒนธรรมเข้ามาปฏิบัติในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านภาษาและขนบธรรมเนียมต่าง ๆ เรียกชาวกวย ที่กลายเป็นเขมรว่า “เขมรส่วย” และเรียกกลุ่มชาวกวยที่อยู่ใกล้กับลาวที่ยอมรับวัฒนธรรมลาวว่า “ลาวส่วย” และมีการผสมกลมกลืนกัน โดย การแต่งงานข้ามเผ่าพันธุ์ เช่นการแต่งงานระหว่างชาว เขมรกับชาวกวย ชาวกวยกับชาวเยอ ชาวกวยกับชาวลาว ชาวกวยกับชาวไทย และการแต่งงานในเผ่าพันธุ์ตนเองเป็นต้นซึ่งกระบวนการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมดังกล่าว เป็นกระบวนการที่ละเอียดอ่อน ขึ้นอยู่กับกระบวนการในการปรับตัวของชาวท้องถิ่นนั้น ๆ ในการจัดระเบียบหรือกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคม ชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน

4.4 วัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดน จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษ จัดเป็นกลุ่มจังหวัดอีสานใต้มีลักษณะของการเป็นเมืองหน้าด่าน เนื่องจากพื้นที่ทางตอนใต้ของจังหวัดมีอาณาเขตติดกับเขตแดนของประเทศกัมพูชาโดยมีเทือกเขาพนมดงรักเป็นแนวกั้นเขตแดน ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานการตั้งถิ่นฐานของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดน ไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมายาวนานหลายชั่วอายุคนมีความหลากหลายทางวัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ที่สำคัญ 4 กลุ่มชาติพันธุ์ คือกลุ่มชาติพันธุ์ เขมร กูย ลาว เยอ ที่มาจากสายวัฒนธรรม 3 สายใหญ่ๆ คือ วัฒนธรรมสายจำปาศักดิ์ คือ ลาว วัฒนธรรมสายอัตปือ แสนปาง คือกูยและ เยอ วัฒนธรรมสายนครวัด คือ เขมร ซึ่งทั้ง 4 กลุ่มชาติพันธุ์และ3 สายวัฒนธรรม ได้มีวิถีการดำเนินชีวิตกระจายอยู่ภายใต้สภาพทางภูมิศาสตร์หรือระบบนิเวศ 4 ระบบคือ

- 1) ระบบนิเวศแบบภู คือชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานตามแนวเทือกเขาพนมดงรักที่เป็นพรหมแดนกันเขตแดนระหว่างไทยและกัมพูชา
- 2) ระบบนิเวศแบบโคก คือชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่พื้นที่โนน หรือดอน ที่อยู่ระหว่างระบบนิเวศแบบภูเทือกเขาพนมดงรักกับระบบนิเวศแบบทุ่ง
- 3) ระบบนิเวศแบบทุ่ง คือชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่พื้นที่ราบลุ่มที่อยู่ระหว่างระบบนิเวศแบบทุ่งกับระบบนิเวศแบบลุ่มน้ำ

4. ระบบนิเวศแบบลุ่มน้ำ คือชุมชนที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ตามลุ่มน้ำมูลและลุ่มน้ำสาขา

จากผลการดำเนินงานโครงการพบว่าวัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดน จังหวัดศรีสะเกษ พบว่ากลุ่มชาติพันธุ์ที่เป็นคนพื้นถิ่นดั้งเดิมของจังหวัดศรีสะเกษคือ กลุ่มชาติพันธุ์ เขมร กูย ลาว เยอ ในแต่ละกลุ่มถึงแม้ว่าจะมีความความเป็นเฉพาะแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ แต่ในวิถีการดำเนินชีวิตก็มีการปฏิบัติตนบนฐานวัฒนธรรมที่เป็นจุดร่วมของชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน ภายใต้ฐานระบบนิเวศพื้นที่หรือชุมชนเดียวกัน ความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน การใช้ภาษาพูดเดียวกัน ในการติดต่อสื่อสาร การประกอบอาชีพทำมาหากินด้วยกัน และวิถีปฏิบัติประเพณีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ โดยมีกระบวนการหลอมรวมถ่ายทอดผ่านกระบวนการทางสังคมทั้งในระดับครอบครัว ระดับเครือญาติและระดับชุมชนร่วมกัน เช่น การอพยพตั้งถิ่นฐานในชุมชนเดียวกัน โดยชุมชนหนึ่งจะมีทั้งชุมชนที่เป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กูย ลาว เยอ อาศัยอยู่ผสมผสานกัน ก็มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันทางด้านภาษาในการสื่อสารแลกเปลี่ยนกัน ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ใดกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งมีการประกอบประเพณีพิธีกรรม เช่นการแต่งงาน งานบวช การเลี้ยงปู่ตา การแซนโดนตา ก็จะมีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนร่วมกันหรือแม้แต่การแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น เขมรกับ กูย การยึดถือประกอบพิธีกรรมก็จะมีการดำเนินการทั้งสองกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ประเพณีแซนโดนตา และบุญข้าวสาก ถึงแม้ว่าในชุมชนนั้นจะไม่มีมีการดำเนินการประเพณีดังกล่าวแต่ก็จะมีมีการกลับบ้านเดิมไปประกอบพิธีกรรมร่วมกับญาติพี่น้องตนเองโดยนำพาลูก เมียไปประกอบพิธีกรรมกับญาติพี่น้องของตนเองด้วยเป็นต้น

ในปฏิบัติการร่วมทางวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นชายแดนจังหวัดศรีสะเกษจะเห็นได้ว่าวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อ ของชุมชนท้องถิ่นถึงแม้ว่าจะมีความหลากหลายแตกต่างกันทางชาติพันธุ์ แต่ก็สามารถเป็น เครื่องมือที่หลอมรวมการอยู่ร่วมกันของชุมชนได้อย่างสันติและเป็นพลังอำนาจที่คนเล็กคนน้อยสามารถต่อรองกันภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ หรือกับอำนาจภายนอกได้ วัฒนธรรมจึงเป็นเครื่องมือหนึ่งของชุมชนในการบริหารจัดการภายในชุมชน และการต่อรองกับภายนอกซึ่งอาจกล่าวได้ว่า เครื่องมือสำคัญในการสร้างพลังอำนาจของคนเล็กคนน้อย คือวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นนั่นเอง

4.5 วัฒนธรรมร่วมชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษ

จุดร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษกับชุมชนท้องถิ่นชายแดน กัมพูชา และ เป็นวัฒนธรรมชายแดน ความสัมพันธ์ทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นชายแดนนั้น เป็นความสัมพันธ์กันระหว่างคนกับคน คนกับทรัพยากรธรรมชาติ และคนกับความรู้เทคโนโลยีของท้องถิ่น เมื่อพิจารณาถึงมิติทางวัฒนธรรมของ

พื้นที่ชายแดนที่เป็นวัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษ สรุปได้เบื้องต้น ดังนี้ คือ

1. ชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษกับชุมชนท้องถิ่นชายแดนกัมพูชา มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาร่วมกันที่ยาวนานทั้งในระดับพื้นที่และข้ามแดน
2. ชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษกับชุมชนท้องถิ่นชายแดนกัมพูชาทั้งสองฝั่งอาศัยอยู่ในที่ตั้งทางด้านภูมิศาสตร์เดียวกันและมีอาณาเขตติดต่อใกล้ชิดกันสามารถข้ามไปมาหากันได้
3. ชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษกับชุมชนท้องถิ่นชายแดนกัมพูชาทั้งสองฝั่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายของความเป็นพื้เป็นน่องเครือญาติเดียวกัน
4. ชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษกับชุมชนท้องถิ่นชายแดนกัมพูชา มีภาษาพูดที่คล้ายคลึงกันเป็นภาษาในกลุ่มภาษาตระกูล มอญ-เขมรที่สามารถติดต่อสื่อสารและเข้าใจกันได้ดี
5. ชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษกับชุมชนท้องถิ่นชายแดนกัมพูชา มีประสบการณ์การข้ามพรมแดนในการดำเนินชีวิตของชุมชนทั้งสองฝั่งผ่านความสัมพันธ์ทางการค้าขายและแลกเปลี่ยนสินค้าร่วมกัน
6. ชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษกับชุมชนท้องถิ่นชายแดนกัมพูชา มีวิถีการทำมาหากินในการดำรงชีวิตที่เหมือนกันบนพื้นฐานการประกอบอาชีพทางการเกษตรและการเก็บหาของป่าบนฐานทรัพยากรพรมแดนที่เอกเขพนมคงร่วมกัน
7. ชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทยจังหวัดศรีสะเกษกับชุมชนท้องถิ่นชายแดนกัมพูชา มีวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อร่วมกันโดยเฉพาะความเชื่อที่เกี่ยวกับ บุคคลหรือผู้นำ ความเชื่อเกี่ยวกับผีหรือสิ่งเหนือธรรมชาติ และความเชื่อเกี่ยวกับศาสนาที่ชุมชนทั้งสองฝั่งมีกิจกรรมการประกอบพิธีกรรมร่วมกัน เช่นการข้ามไปมาหาสู่กันของเครือญาติในการประกอบพิธีกรรมแซนโตนดา การที่คนกัมพูชาเข้ามาบรรพชาอุปสมบท จำพรรษา และการทำบุญในวัดฝั่งไทย โดยผ่านเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม ที่เป็นเครือญาติ ชาติพันธุ์ และเครือข่ายความสัมพันธ์ทางด้านเศรษฐกิจที่เป็นการค้าขายแลกเปลี่ยนสินค้า และการประกอบอาชีพร่วมกัน ซึ่งเป็นไปในลักษณะการพึ่งพาอาศัยกันซึ่ง ถึงแม้ว่าพัฒนาการของการเกิดรัฐชาติจะทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า ดินแดนพรมแดนหรือเขตแดนก็ตามปัจจุบันก็ยังคงดำรงอยู่

4.6 วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้างความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ

ผลการดำเนินโครงการในการใช้ฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงของชุมชนพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษยังไม่มีปฏิบัติการที่สามารถสรุปผลได้อย่างชัดเจน

ว่าวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นตัวไหนที่สามารถนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษได้เนื่องจากโครงการวิจัยของชุมชนท้องถิ่น ในปี 2555 ทั้ง 8 โครงการเป็นโครงการศึกษาในระยะแรกยังอยู่ในระหว่างการศึกษารวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เพื่อปฏิบัติการในระยะที่ 2 แต่จากการจัดเวทีร่วมกับทีมวิจัยถึงสถานการณ์ปัญหาความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนพบว่าสถานการณ์ปัญหาหลักที่ส่งผลกระทบต่อความไม่มั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดน คือ นโยบายการพัฒนาของรัฐที่มุ่งการพัฒนาความมั่นคงของรัฐเป็นหลัก ไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการโครงการพัฒนาเช่นการสร้างเขื่อนตามแนวชายแดน การปลูกพืชเศรษฐกิจ (สวนยางพารา) การกำหนดเขตอุทยานทับที่ทำมาหากินของชุมชน การพัฒนาพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว การเปิดจุดผ่านแดนเพื่อการค้าขาย หรือแม้กระทั่งนโยบายความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เรื่องเขตแดนการให้หน่วยงานความมั่นคงไปตั้งฐานปฏิบัติการในพื้นที่โดยใช้ระเบียบข้อกฎหมายเป็นตัวกำหนดและควบคุม เหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อความมั่นคงวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชน

ในขณะที่ชุมชนให้มุมมองเกี่ยวกับความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดน คือหมายถึงความมั่นคงปลอดภัยในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่นบนฐานระบบทรัพยากรระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบการเมืองของชุมชนท้องถิ่น ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว เครือญาติ ระดับชุมชน และระดับเครือข่ายของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นวิถีวัฒนธรรมและการทำมาหากินของชุมชนเพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข มีความเป็นอิสระสามารถทำมาหากิน เข้าป่าเก็บหาของป่า ล่าสัตว์ หาปลา ทำการผลิต การข้ามไปมาหากัน การค้าขายแลกเปลี่ยนระหว่างกัน การประกอบกิจกรรมทางด้านวัฒนธรรมประเพณีร่วมกัน มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลกันโดยมีกฎเกณฑ์หรือระเบียบวิธีในการปฏิบัติร่วมกันบนฐานวิถีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นเป็นหลัก

นอกจากนี้ชุมชนยังมีข้อเสนอว่าวัฒนธรรมที่จะสามารถนำไปสู่การสร้างความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดนได้คือประเพณี/พิธีกรรม เนื่องจากเป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ความเชื่อ เป็นสิ่งที่ยอมรับนับถือมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นแนวทางการปฏิบัติตนของคนในท้องถิ่น ความเชื่อจะทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ภูติผี วิญญาณ เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นระบบคุณค่าของชุมชนท้องถิ่นที่มีการผสมผสานกันได้เหมาะสมกลมกลืนกับวิถีชีวิต ซึ่งมีความหลากหลายของประเพณีและพิธีกรรม เช่น ประเพณีล้างผี เซ็นเลา เซ็นญะ แชนแทร (ลงนา) เยี่ยมญาติ อื่นเนื่องลอย (เรียกขวัญ) นางอ้อ โซดโหระ (ทำบุญบ้าน) หวับุญเบิกฟ้า ประเพณีแซนโดนตา บันออกเปรียะแด แชนปู้ตา รำแม่มด รำตรัด ประเพณีบุญเบิกบ้าน ประเพณีเลี้ยงผีปู้ตา ประเพณีบรรพชาอุปสมบท ประเพณีแต่งงานประเพณีการลงแขกช่วยเหลือแรงงานกันของชุมชน ซึ่งเป็นการหลอมรวมพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อหลายประการทั้ง ด้านภาษา สุขภาพ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน เศรษฐกิจ รายได้ของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ

4.7 ชุดความรู้จากการดำเนินงานโครงการ

จากการดำเนินงานโครงการติดตามสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษตั้งแต่ปี 2552-2555 สามารถสรุปผลองค์ความรู้ที่ได้จากการดำเนินงานโครงการฯ ดังนี้ คือ

1. ชุดความรู้เรื่องเครื่องมือการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่น เครื่องมือการพัฒนาโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเช่นเครื่องมือในการพัฒนาโจทย์วิจัย และ เครื่องมือการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ที่สามารถหาคน หาพื้นที่ หาประเด็น ในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้และสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ ศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกันได้

2. ชุดความรู้เรื่องงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่สามารถเป็นเครื่องมือใน สร้างคน สร้างความรู้ และสร้างรูปธรรมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกันได้โดยชุมชนที่ทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นทุกโครงการสามารถเป็นพื้นที่นำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเรื่องกระบวนการขั้นตอนงานวิจัยท้องถิ่นเป็นแกนนำหลักในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน และเกิดรูปธรรมการแก้ไขปัญหาของชุมชนในด้านต่าง ๆ ได้ อาทิ ชุมชนบ้านระภาสามารถสร้างกระบวนการฟื้นฟูวิถีการเกษตรโดยใช้ฐานวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาดั้งเดิมในการผลิตทางการเกษตรกลับมาใช้ในการฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชนได้ ชุมชนบ้านชำและบ้านตาตา สามารถสร้างกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมโดยชุมชน (บ้านวัด โรงเรียน) ที่ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และใช้สื่อภาพยนตร์ (กอนกวยส่วยไม่ลืมชาติ) เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟู เผยแพร่ เพื่อสร้างพลังในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กวยต่อชุมชนและสาธารณะได้ ชุมชนบ้านกันทรอมได้สามารถสร้างกระบวนการกลุ่มเพื่อการทบทวนตัวเอง ผ่านประเด็นปัญหาเรื่องหนี้สินที่นำมาสู่การปรับระบบคิด วิถีการดำเนินชีวิต และการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวและระดับกลุ่มได้ ชุมชนบ้านโคกใหญ่โคกสามัคคีสามารถเป็นพื้นที่การเรียนรู้การประกอบอาชีพการผลิตและการจัดการปัจจัยการผลิตทางการเกษตรได้ ชุมชนบ้านกู่ สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานในระดับอำเภอโดยใช้มิติทางความเชื่อเกี่ยวกับปราสาทปรารักษ์เป็นจุดร่วมในการสร้างสำนึกเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ ชุมชนบ้านร่งระ สามารถสร้างกระบวนการพัฒนาผู้นำ ทีมวิจัยและเยาวชนในการสืบค้นความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาออกแบบฐานเรียนรู้ภายในชุมชนได้ 7 ฐานการเรียนรู้ และฝึกทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและเครือข่ายนอกชุมชนได้ เช่นการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มสมาชิก ธกส. อำเภอปรารักษ์ ที่เป็นหนี้ในระบบและการพักชำระหนี้ได้

3. ชุดความรู้การใช้มิติทางวัฒนธรรมในการวิจัยและพัฒนา จากบทเรียนการทำงานที่ผ่านมาในการใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้งในการวิจัยและพัฒนา นั้น วัฒนธรรมเป็นระบบคุณค่าที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนในการดำรงอยู่ที่มีการเอื้อเพื่อแผ่พหุคูณช่วยกันของคนในชุมชนบนฐานประเพณี ความเชื่อ สามารถประสานความร่วมมือ สร้างการมีส่วนร่วมของคนที่มีส่วน

เกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนได้ และที่สำคัญสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกันได้

4. ชุดความรู้เรื่องสื่อกับการสร้างพลังชุมชนและสาธารณะ จากบทเรียนการทำงานโครงการที่ทำงานร่วมกับสื่อ เช่น โครงการสื่อสร้างสุข และใช้สื่อเป็นเครื่องมือ ในการนำเสนอเผยแพร่ ข้อมูลชุดความรู้ กระบวนการงานวิจัยท้องถิ่นของชุมชนสู่ชุมชนและสาธารณะผ่านสถานีโทรทัศน์ Thai PBS เช่น รายการพระอาทิตย์บ้านฉันพระจันทร์บ้านเธอ นักข่าวพลเมือง ข่าวศิลปะบันเทิง ที่วีกรอบอีสาน สถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 อ.ส.ม.ท. เช่น รายการ เกษตร Hot News สถานีโทรทัศน์ผ่านดาวเทียม ช่อง 11 อุบลฯ เช่น รายการ บอกข่าวเล่าแจ้ง สุดสัปดาห์ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการสุดสัปดาห์ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก วิทยุชุมชน อินเทอร์เน็ต และการจัดทำหนังสือเรื่อง “กอนกวยส่วยไม่ลืมชาติ” ซึ่งในการนำเสนอเผยแพร่ชุดความรู้การวิจัยเพื่อท้องถิ่นผ่านสื่อดังที่กล่าวมาสามารถสร้างความตื่นตัวของชุมชนในการร่วมมือกันและสร้างพลังการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นทั้งต่อภายในชุมชนและสาธารณะได้ และมีหน่วยงาน หรือ องค์กรในท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัดข้าหนุนเสริมต่อยอดงานวิจัยของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น เช่น สำนักงานปศุสัตว์ อำเภอและได้รับการสนับสนุนควายให้ชุมชนบ้านระกาในการเลี้ยงเพื่อใช้แรงงาน จำนวน 29 ตัว เทศบาลตำบลโพธิ์กระสังข์สนับสนุนงบประมาณในการฟื้นฟูวัฒนธรรมควาย ชุมชนบ้านชำ บ้านตาตา จำนวน 50,000 บาท สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปรังค์ภู ได้ดำเนินการต่อยอดส่งเสริมสนับสนุนบ้านระกาเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เป็นหมู่บ้านต้นแบบในการพัฒนาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

5. ชุดความรู้การทำงานร่วมกับหน่วยงาน จากการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานคือ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ มีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันโดย มีการจัดฝึกอบรม การศึกษาดูงานในพื้นที่โครงการวิจัยของชุมชน จำนวน 2 ครั้ง มีเจ้าหน้าที่สำนักงานพัฒนาชุมชนทั้งในระดับจังหวัดและระดับอำเภอ 22 อำเภอ เข้าร่วม 99 คน และการสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการฝึกปฏิบัติจริงในการพัฒนาโจทย์วิจัยโดยการมีส่วนร่วมกับชุมชน ในพื้นที่ 3 พื้นที่ และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษได้มีการนำแนวคิด กระบวนการวิธีการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนงานหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 84 หมู่บ้าน ซึ่งบทเรียนชุดความรู้ที่ได้จากการทำงานร่วมกับหน่วยงานนั้นจะต้องมีการวิเคราะห์เป้าหมายและยุทธศาสตร์ของหน่วยงานก่อนว่ามีปัญหาข้อจำกัดอะไรบ้างและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะสามารถเข้าไปหนุนเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างไร และในกระบวนการเรียนรู้ต้องมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ต้นตลอดจนสิ้นสุดกระบวนการ

บทที่ 5

สรุปผลการดำเนินโครงการและทิศทางการดำเนินงานโครงการปี 2556

จังหวัดศรีสะเกษได้มีการดำเนินการสร้างกระบวนการติดตามส่งเสริม สนับสนุนชุมชนท้องถิ่นและองค์กร/หน่วยงานในพื้นที่โดยใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการศึกษาข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนท้องถิ่น โดยการสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) มาตั้งแต่ปี 2552 จนถึงปัจจุบัน (2555) โดยมีเนื้อหาการดำเนินงานโครงการฯ โดยการใช้วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นเป็นหลักในการนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันของชุมชนสังคมในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงาน 4 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การสร้างพื้นที่รูปธรรมในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นด้วย CBR ยุทธศาสตร์การสร้างพลังชุมชนท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ยุทธศาสตร์การสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น และยุทธศาสตร์การสื่อสารสาธารณะเพื่อการเผยแพร่ ซึ่งจากการดำเนินการโครงการฯ ที่ผ่านมามีนักวิจัยชุมชนและที่ปรึกษาโครงการวิจัยชุมชน จำนวน 363 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน ครู พระสงฆ์ นิติกรสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน นักวิชาการเกษตร นักวิชาการวิจัยพืชสวนและเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่เข้ามาหนุนเสริมการดำเนินงานโครงการวิจัยของชุมชน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด การศึกษานอกโรงเรียน เทศบาลตำบล โรงเรียน องค์การบริหารส่วนตำบล ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร วัฒนธรรมอำเภอ สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ สำนักงานประมงอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ และสื่อต่างๆ ทั้งในและนอกพื้นที่ เช่น โครงการสื่อสร้างสุข เคเบิลทีวี นิวเวฟ ศรีสะเกษ สถานีโทรทัศน์ Thai PBS หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น และวิทยุชุมชน โดยดำเนินการร่วมกันในพื้นที่ 7 อำเภอ คือ อำเภอบึงนาราง อำเภอขุขันธ์ อำเภอภูสิงห์ อำเภอปรางค์กู่ อำเภอไพรบึง อำเภอกันทรลักษ์ และอำเภอวังหิน มีโครงการวิจัยของชุมชน ที่สามารถจัดกลุ่มประเด็นเนื้อหาโครงการในการแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นศรีสะเกษ ได้ 4 กลุ่มประเด็นหลัก จำนวน 21 โครงการ โดยแบ่งออกเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ และโซน/พื้นที่ในการดำเนินการ ดังแสดงในตารางต่อไปนี้

ประเด็นหลัก	จำนวน โครงการวิจัย	กลุ่มชาติพันธุ์						โซน/พื้นที่	
		เขมร	กวย/ กวย	ลาว	เยอ	ผสม	ชายแดน	ระหว่างชายแดนกับเมือง	เมือง
1. เศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น	5	2	-	3	-	-	3	1	1
2. สังคมวัฒนธรรม	8	4	3	-	-	1	5	3	-

ประเด็นหลัก	จำนวน โครง การวิจัย	กลุ่มชาติพันธุ์						โซน/พื้นที่	
		เขมร	กวย/ กวย	ลาว	เยอ	ผสม	ชาย แดน	ระหว่าง ชายแดน กับเมือง	เมือง
ชุมชนท้องถิ่น									
3. ทรัพยากรชุมชนท้องถิ่น	4	1	-	-	1	2	3	1	-
4. การเมืองชุมชนท้องถิ่น	4	2	-	1	-	1	3	-	1
รวม	21	9	3	4	1	4	14	5	2

จากตาราง ประเด็นหลักด้านเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น จำนวน 5 โครงการ ประกอบด้วย ประเด็นย่อยในการวิจัยคือ การจัดการหนี้สินของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทย การฟื้นฟูอาชีพเกษตรกร เพื่อฟื้นฟูวิถีชีวิตชุมชน กระบวนการผลิตและออกแบบลายผ้าไหม การจัดการตลาดไม้ผลปลอดภัย และการผลิตหอมแดงเพื่อการพึ่งตนเอง ประเด็นด้านสังคมวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น จำนวน 8 โครงการ ประกอบด้วย การจัดสวัสดิการชุมชน การสร้างครอบครัวอบอุ่น กลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟู วัฒนธรรมชาติพันธุ์กวย รูปแบบการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีเพื่อการจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสม ของชุมชนชาวกวยบ้านกู่ วัฒนธรรมการแสดงรำตรัดกับการสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนบ้านโคกตาล พลังศรัทธาความเชื่อที่มีต่อหลวงปู่สรวง เพื่อสร้างจุดร่วมทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น ชายแดนไทย-กัมพูชา การจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กในครอบครัวที่อพยพแรงงาน โดยการมีส่วนร่วม ของชุมชน และการฟื้นฟูประเพณีมหาสารเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือของชุมชน ประเด็นด้าน ทรัพยากรชุมชนท้องถิ่น จำนวน 4 โครงการ ประกอบด้วยรูปแบบการจัดการน้ำห้วยตึกขุเพื่อการ ผลิตทางการเกษตรของชุมชน แนวทางการปรับตัวชุมชนเยอในพื้นที่น้ำท่วมซ้ำซาก รูปแบบการ บริหารจัดการน้ำอุปโภคบริโภคโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านดอนข่าและการจัดการน้ำห้วยจันทร์ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำอุปโภคบริโภคบนฐานวัฒนธรรมของชุมชนชายแดนไทย – กัมพูชา และประเด็นด้านการเมืองชุมชนท้องถิ่น จำนวน 4 โครงการ ประกอบด้วย การบริหาร จัดการชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนเขมรเพื่อนำไปสู่ การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในชุมชน การบริหารจัดการชุมชนเพื่อนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านแซร์สะโบว์ การปรับตัวภายใต้ภาวะความเสี่ยงและความเปราะบางพื้นที่ชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา บ้านภูมิซรอล และการรวมกลุ่มอาชีพเพื่อการพึ่งตนเอง

ผลการดำเนินงานโครงการฯ ตามประเด็นเนื้อหางานที่สัมพันธ์กับประเด็นปัญหาของชุมชน ท้องถิ่น โดยมีกลุ่มคนหรือองค์กร หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษโดยใช้นักวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับโครงการวิจัยของชุมชนในพื้นที่ทำให้เกิดผลที่ชัดเจนใน 3 เรื่อง คือ

1. เกิดคนและกลุ่มคนที่เป็นแกนนำในการพัฒนาท้องถิ่น ทั้งนี้ได้เกิดเครือข่ายนักวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษที่มีการก่อรูปกันขึ้นโดยมีคณะทำงานที่มาจากนักวิจัยโครงการวิจัยในพื้นที่พื้นที่ละ 3 คนที่สามารถ เป็นแกนนำหลักในการกำหนดทิศทางการพัฒนาชุมชน และมีแนวทางในการพัฒนาให้เป็นเครือข่ายที่สามารถเป็นกลไกในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษร่วมกัน

2. เกิดพื้นที่รูปธรรมการแก้ไขปัญหาของชุมชนที่สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับพื้นที่อื่น ๆ ได้ อาทิ ชุมชนบ้านชำและบ้านตาตา สามารถสร้างกระบวนการฟื้นฟูวัฒนธรรมโดยชุมชน (บ้าน วัด โรงเรียน) ที่ให้เยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ และใช้สื่อภาพยนตร์ (กอนกวยส่วยไม่ลิมชาติ) เป็นเครื่องมือในการฟื้นฟู เผยแพร่ เพื่อสร้างพลังในการอนุรักษ์ พื้นที่วัฒนธรรมประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์กวยต่อชุมชนและสาธารณะได้ชุมชนบ้านโคกใหญ่โคกสามัคคี สามารถเป็นพื้นที่การเรียนรู้การประกอบอาชีพการผลิตและการจัดการปัจจัยการผลิตทางการเกษตรได้ ชุมชนบ้านกู่สามารถสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานในระดับอำเภอโดยใช้มิติทางความเชื่อเกี่ยวกับปราสาทปรารค์กู่เป็นจุดร่วมในการสร้างสำนึกเพื่อการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ ชุมชนบ้านนงระ สามารถสร้างกระบวนการพัฒนาผู้นำ ทีมวิจัยและเยาวชนในการสืบค้นความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาออกแบบฐานเรียนรู้ภายในชุมชนได้ 7 ฐานการเรียนรู้ และฝึกทักษะการเป็นวิทยากรกระบวนการถ่ายทอดความรู้ และสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชนและเครือข่ายนอกชุมชนได้ และสามารถพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้โดยการจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้กับกลุ่มสมาชิกลูกค้า ธกส.อำเภอปรารค์กู่ ที่เป็นหนึ่งนอกระบบได้

3. เกิดชุดความรู้ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น คือ 1) ชุดความรู้เรื่อง เครื่องมือการพัฒนาโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ที่สามารถหาคน หาพื้นที่ หาประเด็น ในการพัฒนาข้อเสนอโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเครื่องมือการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ศึกษา เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และกำหนดแนวทางในการแก้ไขปัญหาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นร่วมกันได้ 2) ชุดความรู้เรื่องการใช้มิติทางวัฒนธรรมที่เป็นระบบคุณค่าที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนในการดำรงอยู่ที่มีความเอื้อเพื่อแผ้วพ่อนช่วยกันของคนในชุมชนบนฐานประเพณี ความเชื่อ สามารถประสานความร่วมมือ สร้างการมีส่วนร่วมของคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนได้ และที่สำคัญสามารถนำไปสู่การสร้างพลังแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกันได้ 3) ชุดความรู้เรื่องสื่อสารสาธารณะเพื่อการเผยแพร่ โดยการใช้สื่อเป็นเครื่องมือ ในการนำเสนอเผยแพร่ ข้อมูล ชุดความรู้ กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชุมชนสู่ชุมชนและสาธารณะผ่านสถานีโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ วิทยุชุมชน

อินเทอร์เน็ต และการจัดทำหนังสือเรื่อง “กอนกวยส่วยไมลื้มชาติ” สามารถสร้างความตื่นตัวของชุมชนในการร่วมมือกันและสร้างพลังการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นทั้งต่อภายในชุมชนและสาธารณะได้ มีหน่วยงาน หรือองค์กรในท้องถิ่น อำเภอ และจังหวัด เข้ามาหนุนเสริมต่อยอดงานวิจัยของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นเช่น สำนักงานปศุสัตว์อำเภอ เทศบาลตำบล โพธิ์กระสังข์ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอปรังค์ภู 4) ชุดความรู้เรื่องการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานในท้องถิ่น คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งบทเรียนชุดความรู้ที่ได้จากการทำงานร่วมกับหน่วยงานนั้นจะต้องมีการวิเคราะห์เป้าหมายและยุทธศาสตร์ของหน่วยงานก่อนว่ามีปัญหาข้อจำกัดอะไรบ้างและงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะสามารถเข้าไปหนุนเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันได้อย่างไร และในกระบวนการเรียนรู้ต้องมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันตั้งแต่ต้นตลอดจนสิ้นสุดกระบวนการ ซึ่งในการดำเนินการดังกล่าวจะสามารถนำไปเป็นบทเรียนในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานอื่นๆในท้องถิ่นต่อไปได้

5.1 วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ

จากบทเรียนการทำงานโครงการที่ผ่านมาในการใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้งในการวิจัยและพัฒนา นั้น วัฒนธรรมเป็นระบบคุณค่าที่มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนในการดำรงอยู่ที่มีความเอื้อเพื่อแผ้วพ่อนช่วยกันของคนในชุมชนบนฐานประเพณี ความเชื่อ สามารถประสานความร่วมมือ สร้างการมีส่วนร่วมของคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชนได้ และที่สำคัญสามารถนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่นร่วมกันได้ และจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของชุมชนท้องถิ่นชายแดนที่ผ่านมา การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทยกับพม่าทั้งสองฝั่งที่ยังคงดำรงมาถึงปัจจุบันได้เนื่องจากชุมชนที่อาศัยอยู่ในเขตชายแดนมีจุดร่วมทางวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตและระบบคุณค่าที่ชุมชนทั้งสองฝั่งได้มีปฏิบัติการร่วมกันมาแต่อดีต บนฐานทรัพยากรและการพึ่งพาอาศัยกันเนื่องจากชุมชนท้องถิ่นทั้งสองฝั่งอาศัยอยู่ในที่ตั้งทางด้านภูมิศาสตร์เดียวกันและมีอาณาเขตติดต่อใกล้ชิดกันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีเชื้อสายของความเป็นพม่าเป็นน้องเครือญาติเดียวกัน มีภาษาพูดที่คล้ายคลึงกันเป็นภาษาในกลุ่มภาษาตระกูลมอญ-เขมรมีประสบการณ์การดำเนินชีวิตหรือวิถีการทำมาหากินในการดำรงชีวิตที่เหมือนกัน และมีวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อร่วมกัน ซึ่งในปฏิบัติการของชุมชนท้องถิ่นชายแดนดังกล่าวเป็นการจัดการตนเองเพื่อสร้างพื้นที่หรือ อำนาจในการปรับตัวต่อสถานการณ์การควบคุมของอำนาจรัฐ เพื่อการรักษาและดำรงอยู่ของเผ่าพันธุ์ตนเองและการอยู่ร่วมกับเผ่าพันธุ์อื่นในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันที่มีความรวดเร็วและมีการแข่งขันที่สูง

5.2 วัฒนธรรมร่วมของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษ

จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีพรมแดนติดต่อกับเขตประเทศกัมพูชา เป็นเมืองปราชญ์หน้าด่านที่สำคัญ โดยมีช่องผ่านแดนทั้งที่เป็นช่องผ่านแดนตามประเพณีที่ทำให้ชุมชนท้องถิ่นระหว่างทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์กันตามธรรมชาติที่มีการพึ่งพาอาศัยกันและช่องผ่านแดนตามกฎหมายที่เป็นเส้นทางคมนาคมขนถ่ายสินค้านำเข้าและส่งออกซึ่งมีผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นซึ่งระบบเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นชายแดนเดิมที่เป็นระบบเศรษฐกิจการผลิตที่คนสัมพันธ์กับทรัพยากร ระบบเศรษฐกิจการค้าที่คนสัมพันธ์คนและระบบเศรษฐกิจการแปรรูปที่คนสัมพันธ์กับความรู้ภูมิปัญญาและเทคโนโลยี ส่วนระบบสังคมวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนเป็นระบบความสัมพันธ์ของคนกับคนที่เป็นสายเครือญาติความเป็นพี่เป็นน้องและการใช้ภาษาพูดเดียวกัน มีวัฒนธรรมประเพณี ความเชื่อเหมือนกันวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นศรีสะเกษจึงเป็นวัฒนธรรมพื้นที่ชายแดน มีความหลากหลายของชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ ได้แก่ ชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์เขมร กวย ลาว และเยอ และในส่วนระบบการเมืองของชุมชนท้องถิ่นชายแดนเดิมที่เป็นการจัดระบบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนและภายนอกเพื่อการจัดสรรทรัพยากรและผลประโยชน์ร่วมกันภายใต้โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรม เป็นระบบการเมืองชุมชนท้องถิ่นแบบปรึกษาหารือที่สร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกันทำให้ชุมชนมีวิถีการดำเนินชีวิตร่วมกันที่มั่นคง

5.3 วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่นำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดน จังหวัดศรีสะเกษ

ผลการดำเนินโครงการในการใช้ฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นในการสร้างความมั่นคงของชุมชนพื้นที่ชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษยังไม่มีปฏิบัติการที่สามารถสรุปผลได้อย่างชัดเจนว่าวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นตัวไหนที่สามารถนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษได้เนื่องจากโครงการวิจัยของชุมชนท้องถิ่น ในปี 2555 ทั้ง 8 โครงการเป็นโครงการศึกษาในระยะแรกยังอยู่ในระหว่างการศึกษารวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เพื่อปฏิบัติการในระยะที่ 2 แต่จากการจัดเวทีร่วมกับทีมวิจัยได้มีมุมมองเกี่ยวกับความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนว่า หมายถึง ความมั่นคงปลอดภัยในวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่นบนฐานระบบทรัพยากร ระบบเศรษฐกิจ ระบบสังคม และระบบการเมืองของชุมชนท้องถิ่นทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว เครือญาติ ระดับชุมชน และจากเวทีดังกล่าวชุมชนท้องถิ่นยังมีความเชื่อว่าวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นจะสามารถนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษได้ เนื่องจากเป็นสิ่งที่ยอมรับนับถือมาในอดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นเครื่องมือผสมผสานความเชื่อและวิถีปฏิบัติต่างๆ เข้าด้วยกัน ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข วัฒนธรรมจะเป็นเครื่องมือในการหลอมรวมพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของชุมชนหลายประการทั้ง ด้านภาษา

สุขภาพ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม การทำมาหากิน เศรษฐกิจ รายได้ของชุมชนท้องถิ่น และ วัฒนธรรมชุมชนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ภูมิ วัฒนธรรม เทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นระบบคุณค่าของชุมชนท้องถิ่นที่มีการผสมผสานกันได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนกับวิถีชีวิตของชุมชน ในพื้นที่ชายแดนจังหวัดศรีสะเกษ

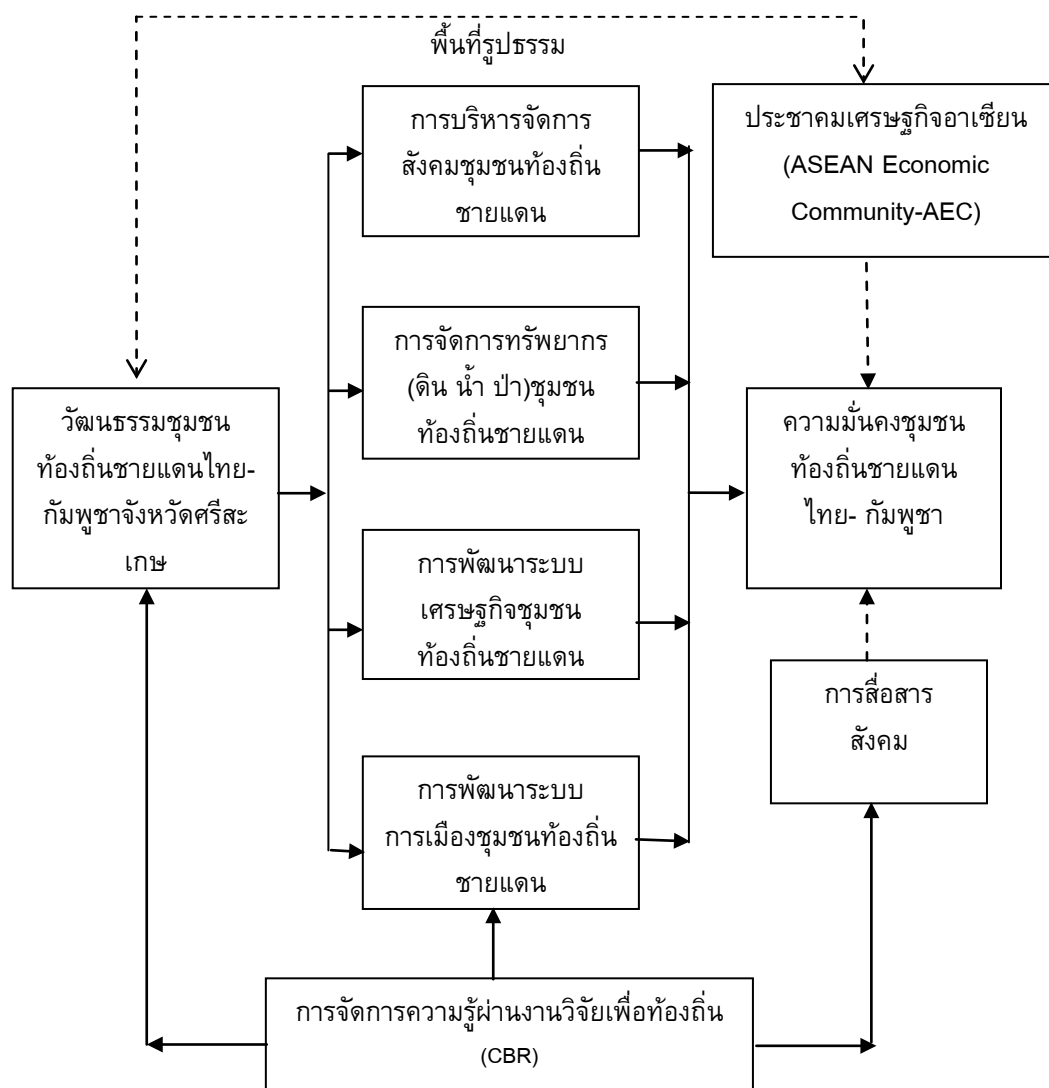
5.4 ทิศทางในการดำเนินงานโครงการ ปี 2556

จากการดำเนินงาน ที่ผ่านมาถึงแม้ว่าจะสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาได้แต่ก็สามารถแก้ปัญหาได้เป็นบางพื้นที่ที่มีการปฏิบัติการงานวิจัยท้องถิ่นแต่เนื่องจากสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อชุมชนท้องถิ่นปัจจุบันมีความหลากหลายซับซ้อนของปัญหาซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีความอ่อนไหวต่อการเกิดกรณีพิพาทและความขัดแย้งสูงในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นและระหว่างประเทศไม่ว่าจะเป็นเรื่องดินแดน แหล่งประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ การค้าขาย แรงงานต่างด้าว โรคอุบัติใหม่ พืชเศรษฐกิจที่รุกรานพื้นที่ชายแดน อย่างเช่น ยางพารา สารพิษ สารเคมีในการผลิต การรุกรานพื้นที่เขตอุทยานและการสูญเสียที่ดินของชุมชนท้องถิ่นจากทุนนอกพื้นที่ ขณะเดียวกันในปี 2558 ประเทศไทยจะเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) เช่น การเป็นตลาดเดียวและฐานการผลิตร่วม-ให้มีการเคลื่อนย้ายสินค้า บริการ การลงทุน และแรงงานมีฝีมือ การสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจอาเซียน – การสร้างความสามารถในด้านต่าง ๆ เช่น นโยบายการแข่งขัน สิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา การพัฒนาเศรษฐกิจอย่างเสมอภาค – การรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของสมาชิก และลดช่องว่างของระดับการพัฒนาระหว่างสมาชิกเก่า และใหม่ การบูรณาการเข้ากับเศรษฐกิจโลก – การรวมกลุ่มเข้ากับประชาคมโลก โดยเน้นการปรับประสานนโยบายเศรษฐกิจของอาเซียนกับประเทศภายนอกภูมิภาค เช่นการจัดทำเขตการค้าเสรี และอื่นๆ ซึ่งจะส่งผลต่อพื้นที่ความมั่นคงในวิถีการดำเนินชีวิตทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และ วัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตามในการดำเนินการที่ผ่านมายังมีข้อจำกัดในชุดความรู้เรื่องสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่นชายแดนที่เป็นชุมชนของกลุ่มชาติพันธุ์ของคนเล็กคนน้อยเช่น เขมร กูย ลาวเยอที่อาศัยอยู่ตามแนวตะเข็บชายแดนและมีวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่หลากหลายเป็นพลังในการเกาะเกี่ยวการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีภายในกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันและระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ที่ต่างกันในการดำรงอยู่ของวิถีชีวิตพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนร่วมกัน การศึกษาสืบค้นองค์ความรู้เพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อแก้ไขปัญหาความมั่นคงของพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนบนฐานวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ คนเล็กคนน้อยที่ด้อยโอกาสจึงมีความจำเป็นโดยเฉพาะชุดความรู้ในประเด็นวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนศรีสะเกษเพื่อนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดนในการดำเนินชีวิต ด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม

การเมืองและการจัดการการใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น ในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงและการเป็นประชาคมอาเซียนที่จะเข้ามามีผลกระทบกับวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษ

ทิศทางในการดำเนินงานที่สำคัญในปี 2556 จึงเป็นการใช้วัฒนธรรมเป็นตัวตั้งในการวิจัยและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นคนกลุ่มเล็กกลุ่มน้อยตามแนวตะเข็บชายแดนที่ขาดโอกาสการเข้าถึงการพัฒนาของหน่วยงานรัฐหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ทั้งนี้โดยใช้ฐานประสบการณ์พื้นที่ปฏิบัติการการดำเนินงานโครงการที่ผ่านมาใน 4 ประเด็นหลัก คือ เศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่น สังคมวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่น ทรัพยากรชุมชนท้องถิ่น การเมืองชุมชนท้องถิ่น บนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นที่มีความเป็นเอกลักษณ์และความเป็นเฉพาะของพื้นที่ มีชุดความคิด ความรู้ภูมิปัญญา มีฮีต มีคอง ในการจัดระเบียบเกาะเกี่ยวกันในการปฏิบัติ ตามวิถีชีวิตและความเชื่อของคนในชุมชนท้องถิ่นร่วมกัน การรักษาหรือธำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมดั้งเดิมและการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ประยุกต์ใช้วัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นให้เหมาะสมมีประสิทธิภาพตามยุคสมัย เพื่อนำไปสู่การสร้าง ความมั่นคงในการดำเนินชีวิตของชุมชนท้องถิ่นชายแดนศรีสะเกษ ภายใต้ชุดโครงการวัฒนธรรมกับการสร้างความมั่นคงชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษ ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันผ่านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยการใช้แนวคิดกระบวนการ วิจัยการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือ บนฐานชุดความรู้ประสบการณ์และยุทธศาสตร์ดำเนินงานโครงการที่ผ่านมา แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์ และแนวคิดวัฒนธรรมชุมชนเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการ ทั้งนี้ โดยความร่วมมือของชุมชนหน่วยงาน องค์กรท้องถิ่น สื่อมวลชนในการพัฒนาแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น และนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นชายแดนบนฐานอัตลักษณ์ รากเหง้าในสถานการณ์การเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเป็นประชาคมอาเซียน ที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงชุมชนท้องถิ่นชายแดนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การเมือง และความมั่นคง ซึ่งเป็นโจทย์ของชุมชนท้องถิ่นและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ ที่จะต้องพัฒนาระดับความรู้ภูมิปัญญาในการสร้างพลังอำนาจของชุมชนท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน ของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกระดับ สรุปเป็นกรอบแนวคิดการดำเนินงานโครงการ ได้ดังภาพที่ 21

ภาพที่ 21 กรอบแนวคิดและทิศทางการดำเนินงานโครงการ ปี 2556

จากแผนภาพในการดำเนินงานจะเป็นการขับเคลื่อนกระบวนการโดยการจัดการความรู้ผ่านงานวิจัยท้องถิ่น การพัฒนารูปธรรมพื้นที่วิจัย และการสื่อสารสังคมเพื่อสร้างความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาทั้งทางด้านสังคม ทรัพยากร(ดิน น้ำ ป่า เศรษฐกิจ การเมือง) บนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนและสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงปัจจุบันโดยเฉพาะการเข้าร่วมเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community-AEC) โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาคุณภาพโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นบนฐานวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เพื่อศึกษาวัฒนธรรมชุมชนท้องถิ่นชายแดน จังหวัดศรีสะเกษในการนำไปสู่ความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชาจังหวัดศรีสะเกษ และเพื่อศึกษาความมั่นคงของชุมชนท้องถิ่นภายใต้สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงการเป็นประชาคมอาเซียนของชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษ